

PANNONTÜKÖR

K U L T U R Á L I S F O L Y Ó I R A T

PANNONTUKOR | KULTURÁLIS FOLYÓIRAT | 2022 | 1

www.pannontukor.hu

2022 | 1

EGYMONDATOK

IZER JANKA: November	3
WIRTH IMRE: December	6

MŰFORDÍTÁS

JOSÉ F. A. OLIVER: Karácsonyi vásár, például, feketemilán – <i>Bak Rita fordítása</i>	14
SZERHIJ ZSADAN: Donbász gombái – <i>Nagy Tamás fordítása</i>	15

SZÉPIRODALOM

Ábrahám Erika: deklarációk; elmaradt világvég	18
MAJLÁTH ÁKOS: Miyazaki a Nyírségbe látogat; Hittan után	19
RADNAI ISTVÁN: a keresztút magányossága; úton a temetőből	21
HÓNYI E. KATALIN: Szükség	22
NAGY-LACZKÓ BALÁZS: Cortez avagy gyarmatosítás vidéken	25
ACSAI ROLAND: Rondel/9, Először itt; Rondel/12, Elvonult a	27
SZABOLCSI ALEXANDER: homoklépcsők	28
DOBOSY TÍMEA: Anyám; Látens	29
VÖLGYI ANNA: Sebek, rózsabokor	31
MORVA MÁTYÁS: Egy főgonosz szabadnapja	33
Ágoston Tamás: A szorongó szonettje; A mostoha szonettje; A gyógyíthatatlan szonettje	36
ARADI VIVIEN NAPSUGÁR: Éghajlatok; Obszidián; Huszadik tél	38
MAKÓ ÁGNES: Dupla forgás	40
BUCSY BALÁZS: Macskaeső	42
SISKA PÉTER: Archivum; Scardanelli éjszakái	45
SZABÓ DÁRIÓ: Gesztenyehús	47
GYURÁSZ MARIANNA: A repülő kertész	48
BENEDEK SZABOLCS: Ez nem Amerika	50
WIRTH IMRE: Elutaztam; Istenem, ne altass; Alszik a sárból; Nem látszik; Sün mosolyog; Inenn hatalmas	55

DEBÜT

KALA NOÉMI: Nő vagyok; Te és én és talán mi	57
Eszenyi Fanni: Egy gondolat a felnövésről; Déli	59

LENTI VIDÉKÉRŐL

BENCE LAJOS: Himnusztorodék a XXI. századra	61
ZÁGOREC CSUKA JUDIT: Utak Európába	61
GERESITS GIZELLA: A csönd	62
LUKÁCS IZABELLA: Számtalan	62
GARAI LÁSZLÓ: Újévi köszöntő	63
KONDÁKOR GYÖNGYI: Tavasz a kertben	63
MOLNÁR GÁBOR: Hajsötéteden	64
L. SIMON ISTVÁN: Sírfelirat	64
PÉNTEK IMRE: Őszi anziksz	65
SOÓS JÓZSEF: Őszi délután; Csillag a hóban	66
LACKNER LÁSZLÓ: Az örök szerelem választása - Kósa Anna balladájának reneszánsza	67

HELYTÖRTÉNET

SZÁMVÉBER NORBERT: A Zala megyei harcok döntő ütközete Novánál (1945. március 31 – április 2.)	76
--	----

TANULMÁNY, KRITIKA

PISNJAK ATTILA: Adalékok Morandini Tamás munkásságához	81
A.GERGELY ANDRÁS: Nem ti kussoltok - Vörös István: <i>Nem ti kussoltok</i> c. kötetéről	83
SMID RÓBERT: Meglátni a nyelv anyagi oldalát - Szabó Marcell: <i>A zseb vallási karaktere</i> c. kötetéről	86
FAJT ANITA: „A szöveg itt megszakad.” - Borbély Szilárd: <i>Kafka fia</i> című befejezetlen regényéről	90

TÁRSMŰVÉSZETEK

PÁNCZÉL PETRA: A térbe lépés művészete – 80 éves Dús László képzőművész	94
PÉNTEK IMRE: Kortárs képzőművészeti szemle - Novotny Tihamér: <i>Értékhalászat</i> című albumáról	99
TURBULY LILLA: Vasvilág - A tatabányai Jászai Mari Színház Közellenség című előadásáról	104
A.GERGELY ANDRÁS: Sätáni rock felől a szakrális hangtartományba - Alföldi prófétaképző, világi zenéi harmóniákkal	108
2021. DÍJAZOTTJAI: András Lászlóval Nagygyéci Kovács József beszélgetett	111

GÖCSEJI BESTIÁRIUM

JUHÁSZ KRISTÓF: A förtelmes kágyilló és a göcseji ellencsiga, avagy gyógykágyilló	115
---	-----

HÍREK	119
SZERZŐINK	120

IMPRESSZUM

Alapító főszerkesztő: Pék Pál

Szerkesztőbizottság:

Cséby Géza (Keszthely)
Hóbor Erzsébet (Zalaegerszeg)

Szerkesztőség:

Bubits Tünde – főszerkesztő
Nagygyéci Kovács József – főszerkesztő-helyettes
Bence Lajos – munkatárs
Szálinger Balázs – munkatárs
Vörös István – munkatárs

Rovatvezetők:

Juhász Tibor – vers
Bene Zoltán – próza
Izsó Zita – műfordítás
Ayhan Gökhan – debüt
Móré Tünde – kritika
Molnár András – helytörténet
Kostyál László – képzőművészet
Turbuly Lilla – színház
Tóth László – zene

Szeglet Lajosné Dömötör Annamária –
olvasószerkesztő

Online: www.pannontukor.hu

Online-főszerkesztő: Nagygyéci Kovács József

Készült Zalaegerszeg MJV és Nagykanizsa MJV
Önkormányzata, a Magyar Művészeti Akadémia,
a Nemzeti Kulturális Alapprogram és a Petőfi
Kulturális Ügynökség támogatásával.

Szerkesztőségi cím:

Pannon Tükör Szerkesztősége, 8900 Zalaegerszeg,
Landerhegyi út 21.
Tel:06/92 951-513
E-mail: pannontukor@gmail.com

Kiadja a Pannon Írók Társasága
Felelős kiadó: Gyimesi Endre elnök

A lapszám megrendelhető
a szerkesztőség e-mail címén.

ISSN 1219-6886 (Nyomtatott)
ISSN 2732-0510 (Online)

Lapterv:
Náspáng Grafika
Nyomdai munkák:
Göcsey Nyomda
8900 Zalaegerszeg,
Bajcsy-Zsilinszky tér 2.
E-mail: info@gocsejnyomda.hu

DÚS LÁSZLÓ: Plasztika

Izer Janka

November

elseje

Csemniczky Papi azt mondja, az ősök szerint, ha valami ellen már nem tudsz tenni semmit, állj az élére.

másodika

A család rendmániásnak ítélt – végre.

harmadika

„beteljesíti sorsunkat keresztrel / akit szeretünk többé nem ereszt el” /Tűz Tamás/

negyedike

Újhold – megtisztulás – egy apa mosolygó szeme – koncert – lelki ajándék – örömök.

ötödike

Ma két fontos ember születésnapja van – véletlenül tudom meg (nem bírom megjegyezni a dátumokat) és egyikükkel, szintén véletlenül, együtt is ünnepek: kiváltságosság.

hatodika

(Ötven szavast játszunk.)

Sámántánc

Napéjegylenlőséget követő újholdkor a kéregetők összegyűlnek a Jászain egy utcazenész basszusgitár szavára, mert kell a pénz cigire, a bor is elfogyott, de buszjegyre már senki sem ad, senki sem ad, senki sem ad, dumm-dada-dumm, dumm-dada-dumm, krumplira kell, krumplira kell, krumplira kell.

hetedik

A tegnap (egyben a szakmai hétvége) utóíze: pozitív visszacsatolások, újratalálkozások – szinte illetlenség ilyen boldognak lenni egy novemberi napon (gyorsan is írom, reggel, mielőtt elmúlik).

nyolcadika

Borús ég, két lemondott találkozás, készülés a szakításra, büntudat, hiány – végül mégis belém költözött a november (és elfelejtettem enni egész nap).

kilencedike

Szakítottunk.

tizedike

A vezetésoktató megnyalja a fülem, hiába húzódom el és kérem, hogy ne, aztán leszid, mert közben kimentem a forgalmi sávból; később a mutatóujjával megböki a mellem, habár sírásra áll a szám; miért lettem ilyen falfehér, kérdezi, nem vagyok-e beteg, meg jó-e a gyomrom, nem kell-e hányni – a buszpályaudvaron aztán elbőgöm magam, az emberek megbámulnak, nem találok a maszkom.

tizenegyedik

A kiiratkozáshoz ötvenezer forintot kell fizetnem még az autósiskolának, mert így, hogy nem vezettem le a harminc órát náluk, nem jár a beiratkozáskor kapott kedvezmény (a szerződésben pedig nincs szó a szexuális abúzusról – természetesen).

tizenkettedike

[Összepakoltunk, Apa segített elköltözni (ő is megkönnyezte út közben), szomorúság telepedett itthon a házra.] Hason fekszem a dombtető elszáradt fűvében: tudtam, hogy ez a szakítás lesz végül, ami taccsra tesz, de valahogy már azt sem értem, miért ragaszkodtam a régi dolgokhoz annyira – minden elavult. (Csupa közhelyek.)

tizenharmadika

Nyirkos ősze, esőcseppet lopok egy csipkebogyóról (az ujjamról a tenyerembe szalad), lila virág fagyoskodik a mezőn – magamba dermedtem én is.

tizennegyedik

Csend.

tizenötödike

A titkos ellenség is olyan, mint a gyümölcsbeli féreg (hogy belülről rág, de kívül csak a végén látszik meg a munkája), ez jutott eszembe, meg hogy ezt is biztosan mondta már valaki okosabb, valaki nagyobb, valaki régibb.

tizenhatodik

A tangóoktatóm váratlanul meghívott beugrónak a haladók órájára – a táncpartnerem utána azzal vigasztal, hogy három év tanulást akartam most egyszerre abszolválni, nem csoda, hogy nem ment úgy (szerintem az első talppárnáim öngyilkosok lettek különben), de titokban egy kicsit még büszke maradok.

tizenhetedik

Azért jöttünk létre, hogy teremtsünk.

tizennyolcadika

Szóval vannak határok, amiket át kell lépni (különböző korlátoltság, frigiditás), vannak, amiket sosem szabadna (különböző jogtalanság, abúzus), és a kettő között is egy, amit keresek.

tizenkilencedike

Nem is olyan rossz dolog a birsalmasajt, csak minden falatra kéne egy fél dió.

huszadika

Túl sok a zaj – boldogok a lelki szegények.

huszonegyedik

Hétvégente rendszeresek a szamarat megtekintő, etető turisták, tavasz végén diákok szállják meg a cseresznyefákat, nyáron egy néni jön be a kapun, mert „olyan szép, hogy muszáj körülnéznie”, ma egy fickó a bokroknál vizelt, majd almát lopott, azt mondta, ritka manapság, hogy az ágról szedheti az ember a gyümölcsöt, meg hogy ki kéne tenni egy „PRIVÁT” táblát (így a külföldiek is értik majd) – szerencsére már nem parkolnak a telek szélére letarolva a frissen ültetett fákat, csak a dolgukat végzik el közöttük. (Ha nincs kerítés mindent lehet – miért ilyen az ember?)

huszonkettedik

Rászántam magam a második oltásra (a tavaly decemberi betegséggel együtt három) – és semmi, sőt, mintha még jobban is lennék tőle, fura.

huszonharmadik

Irodalmi est, belecsöppenés egy forgatásra véletlenül, éjfélkor (részegen) mezősegít táncolok valakivel, akivel már nagyon-nagyon régen szerettem volna (és a néptánc is hosszú ideje hiányzik).

huszonnegyedik

Lelket fagyasztó hideg, napsütés nélkül.

huszonötödik

Van egy olyan babonám, hogy ha túl boldogságosat írok a Naplómba – vagy ide (lásd 7-10) – akkor beüt a krach (azért persze lehet, hogy pont az ilyen előítéletes hozzáállásom miatt), úgyhogy most nem írok effélét, hátha megmarad. :)

huszonhatodik

Éhes vagyok, fáradt vagyok (pánikrohamok hajnali kettőig múlt éjszaka), nyűgös vagyok, veszekedős.

huszonhetedik

Pilinszky meghódította a közösségi médiát – csak meg kellett halnia hozzá.

huszonnyolcadik

Advent első vasárnapja – és ma lett volna az évfordulónk.

huszonkilencedik

Fekete lóval álmodom, fekete kutyával, fekete kecskével és zöld óriáskígyóval, meg arról, hogy a menekülőket nem tudom átjuttatni a valóságból a mágikus világba, mert amikor a vikingek halotti csónakjában a vízeséshez érek, kinyúlok és oldalt görcsösen megkapaszodom valamiben, hiába nyomnak hátulról, nem mozdulok egy tapodtat sem, annyira rettegek.

harmincadik

„Akármilyen meglepő, mégiscsak ezek a legszebb éveink” /Szabó Benedek és a Galaxisok/

Wirth Imre

December

december 1., szerda: Ilonával megyek reggel, vállamra hajtja a fejét a HÉV-en. Csak akkor mozdulok meg, amikor leszálok az Árpád hídnál. Edzés, tizenvalahányadik. Ezért minden önkínzás, ének... Háború van, közli velem, mint minden alkalommal Tamás, az edző. Nem tudom. Szégyen van, lepusztulás, rejtőző zuhanyozás. Aztán megdicsér. De hogy pénteken keményebb lesz. Ahogy beérek a PIM-be, megyek a Pilinszky kiállításba, tévének rövid interjú. Mire bezár a tárlat, összeáll, mit is gondolok. Délután a Szerb Antal hangjáték. Még két napom van, hogy befejezzem. Négyre a Díszterembe megyek, Felhőpárna könyvbemutató, egy versem benne, amit hét éve a kislány Ilonkának írtam. Ahogy vége, azonnal elfog a menekülési vágy, mint az utóbbi időben minden ilyen alkalommal. Utánam jön egy piros ruhás nő, maradjak, zavartan mormolom, nagyon fáradt vagyok. És mostanra egész pontosan érzem, hogy mi a bajom a naplóval. Nem kellett volna. Apámat felhívom.

december 2., csütörtök: éjjel negyed tizenkettő van. Tudom, hogy legkésőbb tízkor aludnom kéne. Legyen holnapi nap. De szinte sosincs így. Reggel nyomasztottam magam a Szerb Antal hangjáték miatt, mégis... A macska öt körül ébresztett panaszos nyávogásával, eresszem be. Annyi minden stratégiám volt már, mostanra megadtam magam, beengedtem. Mégse tudtam korán bemenni dolgozni, vissza szenvedek valami alvás féjét, semmi hatása, nyomorultul álmos vagyok. Csökkentem a vérnyomáscsökkentőt – nemes bosszú, hatástalan. Olvasom Szerb Antal levelezését, mai kontrollal véleményes. Ezt biztos nem fogom idézni. Mink Andris jön, Petri kiállításra készülnek az OSA-ban, egyre idegesebb vagyok, hogy nem haladok a munkámmal, közben felhív az indián kiállítás egyik kölcsönzője, nehéz teher. Kihagyom az ebédet, olvasom Takács Zsuzsa verseit a Tiltott nyelv című kötetből. Megyek hozzá négyre interjúra, két éve készül az életút interjú. Máig nem hiszem el, hogy ez megtörténhet, beszélgetünk. Mindig úgy jövök el, hogy alkalmatlan vagyok. Aztán hogy csoda, hogy mégis működik köztünk. Rekedt a hangom, egyre többet köhögök, az asztmám éledezik a zuhogó időben. Kihagytam, hogy egyre jöttek a Magyar Krónikától interjúzni, velem. Tudathasadás, fel kéne nőni. Magyarázok Demeter Annának a gyerekkorról, egyre reménytelenebb. Miattam. Már ott elment a hangom. Hét körül megyek haza, az egyik maszkom a földre zuhan, elfelejtettem, hogy hordani kell, esek szét estére. Vásárlás, nem bírom kihagyni az üveg bort. Itthon állatetetés, mosogatógép, telefonok. Felhívom apám. Semmi jó. Kalász Orsi hív Berlinből, egy órát beszélünk, apjáról, enyémről, érzelmekről, nincs menekvés, mondjuk, csak szeretet van, lehet, legyen!

december 3., péntek: második napja nem veszem be az egyik vérnyomás gyógyszert, egyszerűen délre bárhol képes vagyok elaludni, ez élehetetlen. Ma van az utolsó határidő, hogy Szerb Antal írásaiból, levelezéséből „hangjátékot” írjak, női- és férfihangra. Hetek óta, amikor képes vagyok olvasni, monitoron gyorsolvasok, sajnos az én hibámból, se erő, se semmi, nem pakoltam még vissza a könyveket a polcokra tatarozás után és így persze nem találok meg a könyveket. A nő a téma, így, együtt olvasva az életművet, döbbenetes a vágyakozás örvénye. Délután egyre kész vagyok, megvannak a dialógusok, hihetetlen megkönnyebbülés. Küldöm Hegyi Katinak, aki az A38-as hajón a sorozat kitalálója és szervezője. Négykor edzőterem, „háború van”, persze, nem értem, mivel lelkesít Tamás, közelebb megyek, „te egy Hulk vagy”, mondja, én meg semmit sem érzek, csak hogy tovább, és hogy nem vagyok Hulk. Szüleimmel beszéllek. Kemény Istvánnal hatkor találkozom a pomázi HÉV állomáson, először a Lóitatóba megyünk, az utolsó igazi kocsmába Pomázon, törzsvendégek, a tévében híradó, menekülünk ki a hidegbe, egy órát bírjuk a kertben, utána megyünk hozzám, a dombtetőre. Ott ülünk,

iszunk, eszünk még pár órát, Kalász Orsival beszélgetés, menhelyi kutyája lesz, Miskolcra szállítják Berlinbe. Egy másik világ, amiről fogalmunk sem volt.

december 4., szombat: a macska megint felébreszt hajnalban, ez van, nem tudok haragudni rá. De azért bosszant. Hegyi Kati ír reggel, hogy nagyon tetszik neki a Szerb Antal összeállítás az esztétizáló szerelemről. Hála Istennek! Összeszedem magam, vásárolni megyünk Renátával, szüleimnek is kell vinnem dolgokat. Ilonka hív, lemegyek érte, egy állat fogdosta a villamoson a fenekét, menekült előle. Végtelen csüggedt vagyok. Dél körül végre felhív Kristóf fiam, hogy hova kell mennem Pilisborosjenőre a matracért, amit a felfekvések ellen fejlesztettek ki. Anya és lánya jönnek ki, nagyon kedvesek, az anya együtt érzően mondja, hogy az ő apja ezen a matracon halt meg. És hogy minél később hozzam vissza. Tápióságra fél háromra érek le, útközben egy ideig VHK-t hallgatok. Ivánka, Bartis Attila kutyája fogad, szokás szerint harsányan ugat, örvendezik, benéz az autóba, jött-e még valaki, aztán fél négykor kezdődik a Fradi meccs, apu ágy mellett állva nézem, semelyikünk se találja el az eredményt, örülök, hogy ez még megvan, együtt bosszankodunk és örülnénk. Sajó Laci ír, egy pont is pont, a vasárnapi MTK meccsen örülne ennek.

december 5., vasárnap: éjjel háromszor ébredek fel, egy pici szobában alszom, ahol a nagybátyám, Laci élt, míg minden élhetetlen lett mamám és a bátyja számára. Laci is alkoholistá volt, de én nem így emlékszem rá, hanem sakkbajnok, bicegve közlekedő szeretnivaló lény, aki felmászott hozzánk a Pacsirtamező utcába, az ötödikre, hogy kölcsön kérjen. Ez is végtelen történet, ami egy mondat: cukorbeteg is volt, a szembe bácsi, falun, csempészte be neki a pálinkát, Lacinak levágták a bal lábát, az urnája a tápiósági kertben várja, hogy Óbudára kerüljön a családi sírba. Mamám ma mondta, hogy papám is oda. Igen, beszélünk róla, hogy meghal. Ez a szenvedés, a mosolytalan arc, a zavarosság és a szeretett arc, a test, ami most elenyészik és ami mindig az örökmozgás volt. Egyre többet alszik. Mikor ébren van, próbálok beszélgetni vele. Nincs már öröm neki, de van az öröm emlékét őrző reakció. Délelőtt elviszem Ivánkát a Tápióhoz, a félbe vágott macska az út mentén ott van, fagyottan. Elfordítom a fejem. Ebéd után Matyival találkozom, legidősebb fiammal, a csillaghegyi Peron kocsmában. Végre, hosszú idő után találkozunk, velem szemben egy nő ül, látom, végzetesen magányos, mikor Matyi kimegy dohányozni, megy ő is, ismerkedne, aztán visszaül, kortalan arca nyomasztó. Ég a második gyertya az adventi koszorún, apám szavait hallom, ahogy zavarodottan kérdezi: van-e vödör víz, ha tűz lenne?

december 6., hétfő: megint hajnalban ébredek, rendben, ezentúl akkor ez lesz, visszaaludni nem fogok, csak képelem, hogy átjár valami sohasemvolt öröm, érzem minden porcikámban. Ilonát viszem a HÉV-hez, előtte a dilemma, hogyan viszonyuljunk a dohányzáshoz, tiltás, megvonás, a három fiú kihátrált ebből annak idején (vagy mi hátráltunk ki), megint itt a kérdés. Hallgatok. Istvánnal péntekenként elszívok pár szál cigarettát, letűdözni sose tudtam, asztma hallgat a tüdő bokrában. Időben érek be, Merhán Orsi első napja nálunk a Médiatárban, öröm. Költözni kell a PEN Klub helyére, a szobámban kezdünk pakolni, hogy Orsi hozzáférjen a számítógéphez. A szimbolikus helyzetek foglyul ejtenek, a szobámban Wernitzer Juli (a helyén ülök) és Gáspár Gyuri (szemben velem) ült, mindketten halottak. És most elmegyünk pár héten belül. Délután gyűjteményi értekezlet, búcsúzunk Bánki Zsolttól, aki 2006 óta dolgozott a PIM-ben. Nekem 1978 óta barátom, a gimnáziumból. Nehéz erről bármit mondani. Háromra megyek az ELTE stúdióba, Marczinka Csaba kérdez, nincs jól, semmi sincs jól, fél óra kijön a végén. Bánki Zsolttal megyek a Peron büfébe Csillaghegyen, dedikált kötet, Lator Lászlót emlegetem, aki az Eszkimóháború ajánlója volt 1993-ban és akkor azt mondta, későn érő típus vagyok. És amikor elküldtem neki 2018-ban a verseskötetemet, azt írta: most már ne hagyja abba! A többi az este szeretnivaló banalitása: állatetés, mosogatógép, felhozom Renátát, lepucolom a kutya lábát, hogy bejöhessen. Felhívom apámat. Éjfélkorai Omegát hallgatok.

december 7-e, kedd: reggel beraktam a táskámba a Sós Sziklák völgyét és az Eszkimóháborút, egyszerre voltam kedvetlen és melankolikus, meg érzések, amik kavaroztak a délutáni indián

finisszázs miatt. Majd' három év búcsúzik. A tárlatvezetés előtt bejött Gyukics Gábor, western csizma, kifogástalan nyakbavalók, hófehér sercegés körülötte. Öt után röviddel kezdtem az intenzív elköszönést, Beszéltem Sat Okh titokzatos életéről is, a négy bakonyi indián négy éneklése zeng a termeken, folyosón át. Sok-Rokon is eljött, Aguyapi, akivel az első interjút készítettem és aki Sok-Rokonnal pillanatok alatt felállította Cseh Tamás első tipijét, már csak lélekben itt. Miután lassan mindennek vége lett, átballagtam a Grinzingibe, ott várt a hófehér sercegés kiströccsökökkel, mutatta az antológiát, amit fordított, Viselnéd a szemem, kortárs amerikai költészet és próza. Egy órát maradtam, hazafelé telefon, apámról semmi jó.

december 8-a, szerda: a reggeli edzést rendesen túléltem, erről eszembe jutott dr. Husvéti Tibor / Fekete Szarvas kézírata a kanadai repülőgép szerencsétlenségről, ott várt bent az íróasztalomon. Végre elolvastam. Felhívtam a kiadót, 2023-ig nem vállalnak új könyvet, a papír ára, nekem szerencsém van, hogy már kötöttünk szerződést. Utána egész délután pakoltam, ládába minden, a kézirat is, minden, amit évek alatt, mióta ebben a szobában vagyok, felhalmoztam. A portól fulladok, kiállok a nyitott ablakba, sziasztok cinegék, harkályok, az új helyen nem fákat látok majd az ablakból. Visszaér Hegyi Kati, aki szintén pakol, Horpácson nézték meg a Mikszáth kiállítás helyét, otthonosan és derűvel mesél, hiányozni fog. A Három hollóban ültem aztán Csorba Csillával, Cséve Annával és Bánki Zsolttal, kevésbé derűsen mesélünk, a szomszéd asztalnál Márton Laci és Tatár Gyuri, Laci elmenőben említi a Székesfehérváron játszott darabját. Jó lenne megnézni. A HÉV elmegy előttem, várok este Békáson a szentendreire. Fáradtan hívom mamám, amit mond, attól még szomorúbb leszek.

december 9-e, csütörtök: Ilona az egyik bátyjánál, Kristófnál alszik, így alhatok hétig, persze Szven, a vadmacska felébreszt fél ötkor... Autóval megyek, hogy időben odaérjek délután Szentendrére Ilonkával a pszichológushoz. (Nagy hiba volt, esett a hó, eső, bármi, húsz percet késünk, bekanyarodtam egy hamburgerért Budakalászon, mert nem ebédelt Ilona, utána Szentendréig lépésben.) Másfél hónapja szervezzük, hogy tartok egy nagyon személyes tárlatvezetést Edinának és Évának, Edinával öt évig dolgoztam a Múcsarnokban és csak egy éve derült ki, hogy mennyi köze van a bakonyi indiánokhoz, Évának sokat köszönhetek, relikviák, tipi, interjú. Nagyon jó volt velük. Utána folytatódik a költözés, lekerülnek a szekrények, közben pótolom a tegnapi elmaradt „egymondatot”. Hegyi Kati is bent van, búcsúzik tőle a Kézirattár, Kati pedig mesél, mint szokott, derűsen. Megérkezik Ilona, lerendezzük egymás ingerültségeit, kinek mi a baja, indulunk a (még nem sejtett) maratoni autóútra, hallgatom közben a zenéit az autóban. Egy órát várok rá a ház előtt az autóban, szétfagyok, járkálok az esőben, felhívom Matyi fiam, Kristóffal voltak dél körül szüleimnél, mondja Matyi, amit tudok: egyre rosszabb papám állapota. Beszélek mamámmal, nehéz pozitív energiákat küldeni (ha egyáltalán létezik ilyen). Marad huszonöt perc, hogy Ilonával Pomázra érjek a bőrgyógyászati magánrendelésre, varratszedésre. Odaérünk, leharcolt várakozók, hiába időpont, szégyen, de hasznos, „csak varratszedés”, mondom és meg is történik. Itthon az esti rutin, macskaetetés, kutyalábak pucolása, hogy bejöhessen Pixi, Renáta zoom linkjének az ellenőrzése, mert holnap-holnapután online kurzust tart. Renáta és Ilona összevesznek valamin, amit Renáta az iskolatáskában talál, kivonom magam a forgalomból, nem akarok ezzel is elmaradni, ennyi egy nap, röviden.

december 10., péntek: reggel leviszem Ilonát a HÉV-hez, aztán visszafekszem, nem vagyok jól. Lassan összeszedem magam, megyek a tüdőgondozóba, éves rutin, asztma miatt. Mamámat hívom, semmi jó. Bent pakolás, a többiek viszik az oroslánrészt, én a magamét dobozoltam, aztán belemeredek a monitorba és napok óta kallódó emailekre válaszolok. El sem tudom képzelni délben, hogy megyek az edzőterembe délután. De megyek. Tamás, a személyi edző elemében van: megemlíti, hogy egy nő csatlakozik ma az edzéshez. Késik. Mikor meglátja, azt mormolja, hogy Júlia megjött végre, Rómeó már nagyon várta. Próbálok behúzni a hasam és nem jelen lenni közben. De ez is elmúlik. Vásárolni megyünk, Ilonkát leviszem az állomásra, de hogy jöjjen le érte éjjel fél 12 körül. A mosókonyhában ismerős bűz – Szven, a vadmacska megint

odaszart, elégedetlen volt ezek szerint a végéje állapotával. Csukott szemmel fekszem kicsit, eseménytelen nap és mégis úgy érzem, szétrobban bennem, körülöttem minden. Beszélék apámmal. Ma nyolcvankét éves.

december 11., szombat: munkanap. Utána jövök Tápióságra, nem szeretek már sötétben vezetni. Bemegyek a szobába, nézem, ahogy fekszik, beesett arccal, lázálomban. Mamám alig aludt mellette előző éjszaka. Megyek a kishálóba, bámulni a sötétbe. Nyomkodom a telefonom, tizenegy után alszom el.

december 12., vasárnap: fél nyolckor ébredem, hosszú idő óta először alszom végig az éjszakát, bár fél hatkor azt álmodtam, hogy macska nyávog az ablakban, engedjem be. Elviszem Ivánkát a Tápióig, metsző szél fúj, Ivánka csak a végén talál olyan botot, amit hajigálnom kell, kedvetlenül hajigálok neki. Lemondom Istvánval a délutáni pomázi találkozót. Metallica ordítás az autó, elképzelem, hogy gimnáziumban koncertet adunk, változó, hogy gitározok vagy énekelek. Egyik se megy. De az örök hiány, a fiatalság lázálma, ami majd rám is vár, kecséget egy simogatás, hív egy randevű, iszonyú vágyakozás az agy egy eldugott zugában. Elviszem Pixit, a kutyánkat sétálni a Majdánra Pomázon, egy hónapja nem vittem legalább. Utána Ilonával autózok a Lupához, sétálunk egyet, ennek se tudom idejét, mikor volt. Mamám hív, melyik adón lehet nézni a fradi meccset, a Dunán, de ne kapcsolja be apunak, mondanám, reménytelennek tűnik az első félidő után. Nem mondom, nézze. Nem tudom, mennyi jut el hozzá, de a fradi még megvan. Istenem.

december 13., hétfő: három napja nem írtam egy sort sem, most 16-a, késő este van. Mi történhetett hétfőn, tudom. Költözés, rossz a lift, apám egyre rosszabbul van. Matyival beszélek, menjen szerdán és vigye Ilonkát is, úgy érzem, nem fogják többé életben látni. Mondom mamámnak, szerdán munka után megyek én is vonattal. Most eszembe jut, hétfő éjjel Szerb Antal írásairól álmodtam, holnap, másnap, kedden lesz az A38-as hajón a felolvasó-színház. Reggel úgy ébredem, mint aki nem aludt.

december 14., kedd: elalszom mindenhol, bármikor, de ezt mintha írtam volna már. Cipekedünk, szervezzük a Médiatár „életét”. Ami tényleg az. Amit most berendezünk, így marad évekig. (Én közben nyugdíjba megyek? Meghalok? Minden realitás már.) Rossz a lift. Ülök az ablakban, bámulok ki az utcára. Szemben a Disznótoros, vagy hogy hívják, lehet nézni, ahogy mindenki eszik. Mindenki él. Ebben van remény. Kezdek rosszul lenni, hogy ma este van Szerb Antal (miközben úgy érzem, ebbe nem lehet belekötni, annyira ő, még ha pár helyen bele is írtam a szövegbe). Hatra odaérünk, eszünk, iszunk, Bánki Zsolt hozott a frissen megjelent regényéből. A felolvasás tényleg színház. Lenyűgözve hallgatom, lassan kortyolgatva a sört, amit Sajó Laci küldött. Feszta Baum Béla és Ruttkay Laura együtt élnek Szerbskatulya Antallal, ahogy magát nevezi egy levélben. Miközben ő Tóni. Kéri, így szólítsák. Hegyi Kati, Benedek Anna. Kemény István. Sokat iszom, kétségbeesett örömmel. Holnap megyek szüleimhez, ott alszom. Félek.

december 15., szerda: sohanemvolt fegyelmezettséggel megyek edzésre reggel, a tegnap éjjel után esélytelen vagyok. Mégis megkapom Tamástól a karácsonyi ajándékot, saját készítésű tojáslikőr. Anyukám készített minden karácsonyra mindenkinek egy kis üveggel, 1981-ben a Vörösvári úti panel tetején (lehetett látni a tűzijátékot) ittuk 17 évesen. Köszönöm. Továbbra sincs asztalom, se gépem, de egyre előbb a helyünk, mintha egy titkos börtön falai közé kerülünk volna, méteres falak, boltívek, mi lehetett itt eredetileg? Jó lesz itt. Matyi és Ilona dél körül mentek Ságra, hívom őket, mikor hazafelé mennek. Nagy csönd. Tudom. Értem. Érzem. Nem reagál már rám. Iszonyú ez a nem emberi állapot. Hörgés, lepedék, sírás. Hiába teszem a homlokára a kezem. Isten veled! Így fekszem le.

december 16., csütörtök: hatkor kelek, nagy csönd van. Másodszor kezdem el ezt írni, minden elszállt fél órája. A nyolcas szecsői vonatra vettem jegyet, ülök a nappaliban, írom Renátának,

hogy egyedül vagyok fent. Hét után jön ki mamám: Imi, éjjel meghalt. Éreztem? Tudtam? Lényegtelen. Jéghideg a homloka. Neki, ami maga volt az élet. Mi lesz? Mamám három és fél hónapja először megy messzebb ötven méternél. Urna. Papírok. Papírok. Lemondom a karácsonyra lefoglalt házat. Papírok. Sírni kéne. Sírok, befelé. Hazafelé. A Keleti összeomlik, kigyulladt valami, Rákosig jutok. Onnan hazajutni. Felhívom a pszichológust, hogy ilyen nincs. De van. Kések egy órát. Zsolttal beszélek. Itthon várakozásteli szomorúság. Apám azt mondta, hallok anyám hangját, hogy én voltam a legjobb barátja. Próbáltam már erről írni. De így még sohasem gondoltam bele.

december 17., péntek: mintha két valóság lenne és egyik sem az enyém, felkelek, hogy levigye Ilonát a hévhez, gyógyszerek, macskák, kutya, szégyenkezve megöntözöm a két hete kókadózó növényeket. Valami jó. Ami alapvető lenne, nem jó, szóval ez is utána állapot. Autóval megyek be, Rolling Stones-t hallgatok, egyedül akarok lenni. Tudom, ezt se kéne. De most szétszakadtam. A költözés vége tegnap nélkülem lezajlott, hálás vagyok, de száraz a szám, csak megöleljük egymást odabent. 10-től tárlatvezetés az indián kiállításban, az utolsó, a Pimes munkatársaknak. Viszem megint Sat Okh könyvét. Felszabadít, hogy beszélhetek, jó látni, hogy talán szeretnek, érdeklődnek. Aztán gubbasztok, pakolászok, Merhán Orsival ebédelek, a gyerekekről beszélgetünk. Utána gubbasztok, levelekre válaszolok. Harmadszor hívom a mamám, beszélünk kell. Úgy megyek az edzésre, mint a halálra ítélt, de jól esik, „háború van” Tamás küld egy kis üveg saját készítésű tojáslikőrt a mamámnak, akihez holnap reggel megyek. Köszönöm. Erősnek kell lenni, zúg bennem, apám is így szeretné, élni kell. Varjú Imi vár Kemény Istvánnal és Szántó T. Gáborral estére Pomázon, nem mondom le, ott szeretnék lenni, Iminek nem is mondom, hogy mi történt. Kilenc előtt eljövök, akkor már nem bírom tovább, megöleljük egymást. Itthon Renáta dolgozik a nappaliban, leülök megírni a mai napot, igazából nem lehet.

december 18., szombat: két életem lett, egy félig-meddig nyilvános és egy ismeretlen, ami engem is zaklat, ismeretlenül. Tud rólam mindent. Szégyen. Lenni. Tegnap éjjel egy József Attila parafrázist próbáltam írni (régóta gyötört ez), riasztó (?) mennyire ragaszkodnék a szótagszámhoz, az eredeti strofa sormintájához. Hibák, szégyen. Karamazov és Lóri is írnak, nekem a legtermészetesebb dolog, köszönöm. Hibákból szöttes éjszaka. De igazából szombat van. Mamámnál Matyival Tápíóságon, elviszem anyut vásárolni három hónap után. Megnézem a fradi meccset. Matyi kitart apám helyett is, utána kimegy rajzolni. Milyen nap, zúg el a semmibe, miközben súlyos port szór ránk, kapaszkodunk, ne döngöljön földbe. Anyu almás süteményt süt holnapra a húgoméknak.

december 19., vasárnap: éjjel háromszor ébredtem, azt álmodtam, hogy a plébános megsérti mamámat és nekem kell helyt állni. Megyünk ketten a fél kilences misére. Egy éve új pap van, megértem, hogy zaklatott, siet, öt helyen tart misét, de hogy azt mondja mamám előtt, hogy „ki ez? Ti ismeritek”, mellbevágó. Apu szinte az egyetlen idős férfi volt hosszú évek óta a templomban. Elvisszük Matyival Ivánkát a Tápíóhoz. Apám helyett én hajigálom végeérhetetlenül a botot. Ez a reggeli félresikerült mondat eldönti, amit anyu és apu eredetileg is szeretett volna, hogy az óbudai temetőbe kerül az urna, anyai ágon a családi sírba. Holnap ez vár rám, ehhez is fel kell nőni. Matyit elviszem a vonathoz, délután Ilona táncgálája a X. kerületben. Milyen szép lány.

december 20., hétfő: nem vagyok magam, ahhoz képest, akit magamról képzelek, egyre több a zöreje, hiba, kínos zöngé, stílusterés. Mintha elvesztettem volna magam. Hagyjuk. Reggel próbálok falazni Ilonának az első óra miatt, de szinte rögtön leleplez Renáta. Leviszem Ilust a HÉV-hez, vissza, elnyúlok, számolom a perceket. Rám ugrik a „kismacska”, néz a szemembe. Leteszem és megyek. Bent pakolunk, egyre jobb együtt lenni, nézem szemben a Disznótorost, olvasom a leveleim, összerakjuk Benedek Annával, aki szemben ül velem mostantól, a katalógus szekrényt. Kegyeletből. Telefonok, temetkezés, a folyosón járkálok. Mirtse Zsuzsa dedikálja a könyvét,

vörös haja zuhog utána, mint Klimt a borítón. Meg mennyi minden, de a temetés. Urnáról sutto-
gok a folyosón. Én vagyok? Galántai Zoli hív. Hogy elkísér, tudja, milyen ez. Köszönöm. Anyuval
sokszor beszélek. Anna mesél a családjáról. Megnyugtat, hálás vagyok, hogy szóval tart és közben
kiderül, hogy a családok aranyló és fekete bárányai milyen hasonlóak. Egy órán keresztül vásáro-
lok Pomázon bujdokolva, mert nem akarok találkozni.

december 21., kedd: fél hétkor kelek, mert biztos le kell vinnem Ilonát, mégis alig bírok elindulni
a PIM-be. Megint autóval megyek, nem mintha hamarabb beérnék, de ott egyedül vagyok és a
szégyen is magányos. Bent utolsó pillanatos megbeszélés az indián kiállítás szegedi utaztatásá-
ról. Nagyon örülök, hogy a Móra Ferenc Múzeumban lesz júniustól, de ez a január megrémít.
Milyen rövid idő alatt lesz a bontás, meglesznek-e a kölcsönszerződések, sikerül összehan-
golni a Szegedre szállítást az ideiglenes raktárba. Mindent megbeszélünk, azt érzem, hogy jó
társaságban vagyok, ami most nagyon fontos. Elrohanok ebéd után a Scolar könyvesboltjába,
vannak adósságaim a Hajnóczy kötettel. Alig bírok járni, de tartom magam. A hátralévő délután
ezernyi munkalevél. Vinnék a kiállítást Hatvanba is, le kell mondanom. Bezuhanok az autóba
és hallgatom Mick Jaggert hazáig. Aztán pótoljuk a hűtő hiányait. Mikor fogsz végre takarítani,
kérdézi Renáta, akiről az utolsó utáni huszadik bőrt is lenyúzza a doktori befejezése. Az autó zárt
terében kavarnak az ingerült mondatok, felhív papám Torontóban élő unokahúga. Mi történt.
Elmondom. Anyuval beszélek még, jöjjön hozzánk szilveszterkor a nagynénimmal. Mire a napló
végére érek, kiderül, jön-e. Kiderül, szembe tudok-e nézni apuval az utolsó képen.

december 22., szerda: hajnalban ébrednek a macskák miatt, de nem baj, oda kell érnem az
edzésre és nekem sokáig tart az elindulás. Ennél rezignáltabban nehéz fogadni a „ma háborúba
megy Imre” mondatot, Tamás nem hiszi el, hogy a lelkesedésem százötven százalékos. De jó ez,
egyszer jó lesz. Karácsonyi médiatári ünnepségünk szerintem nagyon a helyén van. Jön rajtunk
kívül a DIA: Radics Péter, Babiczky Tibor és Melhard Gergő, aztán Bartis Attila, aki hoz nekem
egy apró Unicumot apura emlékezve. Állunk az új dohányzó helyen, az ereszcatornán egy elke-
zdet fészek. Száll a füst felfelé. Háromkor jön Sipos Feri a Művészeti Tárból és Kemény István,
Galántai Zoli. Dirib-darabokra török minden és jó együtt. A nevetés ragyogása. Tízkor megyek le
Ilonáért, végtelenül rosszkedvű, nem mond semmit.

december 23., csütörtök: többet nem írom, hogy a macska hajnalban... olyan, mint a lélegzés.
Két kávé sem segít, ma takarítanom kell (irratlan, mi gyűlt össze hónapok alatt), de közben
vásárolunk, megyek a rendelt kis adag halászléért, pszichológus, gubbaszt egy szárnyas lény a
tüdőmnél, néha rebben a szárnya, nem jó. Megveszem a karácsonyi ÉS-t. Renáta hümmög. Két
korábbi-korai versemet adta egy emlékkönyvbe. Igen, régen végtelennek tűnt minden és fiatal
voltam végtelenül. Este negyed tízkor fejezem be a porszívózást, Pixi kutya alig találja meg a
helyét, akkora a tisztaság. Na persze... Mamámmal beszélek még, holnap megyek érte reggel.
Nincs még karácsonyfa.

december 24., péntek: ónos eső, utolsó pillanatos reggeli hiánypótló vásárlás, fenyőfa, ilyen
„kicsi” még sohasem volt. Ahhoz képest égisz érő, hogy majdnem lemondunk róla. Nekem kell
majd feldíszíteni 57 év után először. A mozdulatok, ahogy feltesszük az égősort, minden meg-
van a hiányban. Anyuval vissza Pomázra, Kristófékat felvesszük a nyolcadik kerületben, Gomba
kutyával együtt. Délutánra együtt (Renáta öccse, András is jön meglepetésként), Fülit kivéve, aki
Berlinben van. A Helikon adventi kalendáriumában az utolsó napon a friss lapból közlik a dago-
nya karácsonyi részét. Zuhan rám ez a megírandó könyv, „emlékül”, talán ennyi lesz az ajánlás.
És persze Apu. A karácsonyfa előtt állunk és rekedten, én hamisan is énekeljük a Mennyből az
angyalt. Öröm és bánat, mintha egyik nem létezne a másik nélkül. 10-kor már fekszem, akkor
hív Fülit, hogy milyen magányos ma este.

december 25., szombat: hajnali ébredés (nem a macska), órákig kapkodom a levegőt, a bennem lélegző másik sípol, csak minden harmadik, negyedik lélegzetvételre tudom teleszívni a tüdőm. Nagyon idegesítő és nyomasztó, de türelmesnek kell lenni. Egy órát alszom fél nyolcig, akkor felkelek, megyünk anyuval a kilences misére. Újra érzem azt a meghitt egyedülletet, amiről Jelenits István beszélt, hogy lehet egyedül lenni a templomban az oszlop mögött megbújva. A jobb oldali hajóban ülünk, innen nézem, mint korábban sokat, Jeges Ernő 1951-52-es mennyezet freskóit. Beleborzongok, milyen lehetett akkor. Lassan botorkálunk kifelé. Ma itt kellett lennünk. Ilona is jön velünk, anyut hazavinni. A teát csak meg kell melegíteni, elkészül egy klaszikus tojásrántotta Ilus kérésére, indulunk vissza. Legközelebb hétfőn jövök. Hazafelé szétesik a koncentráló képességem, nagyon nehéz így vezetni, de előfordult már párszor ebben az évben, hazaérünk. Hosszú idő után alszom délután egy órát. Remélem, nem leszek beteg. Este emailt kapok Széphegyi Katitól, aki az Eszkimóháború kiválasztott részeit fordítja angolra. Hogy befejezte. Karácsonyra, enyhíteni a szomorúságot. Kanada távoli hóakadályain át ölelem. Bármi is lesz végül.

december 26., vasárnap: délelőtt sétálok Ilonával a Lupánál, visszük Pixi kutyát. Szokásból ránézek, zárva az Ebihal büfé. Renáta egész nap a gépnél ül a doktorijával. Nagygéci Kovács Jóska elküldi Borbély Szilárd versét, 'Én istenem', altass el..., hiába ismerem, megint megráz. Mindörökké elkerültük egymást, mintha egy képzeletbeli stafétát adott volna át, szinte akkor kezdtem el újra írni, mikor meghalt. Anyuval beszélök, ott van körülötte minden Apu emlékével és egyre összetörtebb. Félek a holnapi naptól, megyek érte, hogy az Óbudai Temetőben „intézzük” az elkerülhetetlent. A csönd zugait keresem, eltűnni bennük akár percekre is.

december 27., hétfő: most már süllyed az este. Mai nap, én Istenem... Tegnap éjjel írtam egy parafrázist Borbély Szilárd versére, törekszik a remény, átsüt rajta a nap. A mai nap apu temetésének ügyművészeivel telt. Ilyen szikár, félelmetesen semleges, nyeli az idő a könnyeket. Kétszer oda-vissza Tápóságra, Pomázra, olyan feszült vagyok, mint az asszír fja a nyolcadikos történelem atlaszom borítóján. Szíven talál. Bánki Zsoltot hívom még, aki segít Gyuri atyával egyeztetni a temetésről.

december 28., kedd: Márkus Zoli email-jére ébredök, átnézte a lefordított részeket és New Yorkból írva három pontban összefoglalja, miért nem fog megjelenni az eszkimók se az USA-ban, sem Kanadában. Politikai korrektség (indián, eszkimó és néger szó használata), „white supremacist” és az intertextualitás. Ma kezdtem el írni, 1992. december 28-án. Többek közt erről is szól, a történelem széthullásának friss tapasztalatáról, az identitáskeresés mélységes kútjáról. Ungváry Rudiékhoz megyünk Renátával a szokásos karácsonyi összejövetelre, tavaly elmaradt. Rudi egy hihetetlen szövevényes Ungváry családfát mutat meg, mikro történetekkel. Szeretem a történelemben lebegést.

december 29., szerda: egész nap a könyveket pakolom vissza a „dolgozó szobába”, ahogy régen hívtuk. Tele könyvespolccal. Négy hónapja határozta el Renáta, hogy tataroztatja a szobát, tekintettel a sarkokban a penészre is. Azóta apu körül, vele telt az idő, a polcok üresen, csak Ilona kötött be a kongó, hófehér szobába. Mikor nekiálltam, a nappaliból kezdtem el a versesköteteket becipelni, portalanítani, ahelyett, hogy a rengeteg szanaszét lévő könyvet vittem volna. De volt egy erős hang, bármi, hogy mentsem ki a verseskönyveket a káoszából. Estére a magyar kötetek a helyükre kerültek. A többi még várja a megmentőt. Holnap... Márkus Zoli hív, mégis próbáljuk meg az eszkimókat, ír hozzá „kontextualizáló” szöveget, egy órát beszélgetünk, nem csak erről. Ilonát felhozom, Csepelen korcsolyázott a tánciskolásokkal.

december 30., csütörtök: működik a belső óra, időben összeszedem magam és kihúzó a kukát a ház elé (múlt héten elfelejtettem, igaz, a szelektív gyűjtés miatt nem is volt érdemes kitenni). Aztán persze félálomban várom, mikor jönnek és veszik észre az üveg pezsgőt, amit minden

évben a kuka mellé teszek. Rossz álmaim felejtem. Persze ez nem megy. Délelőtt megint autóban ülök, csömöröm van már a vezetéstől, pedig szeretek részt venni az utolsó kísérletben, ami a lovagkort idézi a veszélyeivel. De ez sok, ami az utóbbi időben, szeretnék órákig gyalogolni a semmibe, vagy inkább az Ebihal büfébe a kutyával. Délután folytatom a könyvek pakolását, a dedikálások dátumain nyomom követhető, mikor tűntem el az irodalomból. István hív, hogy nincs-e baj. Ez most már szerintem így lesz, aggódunk és ha találkozunk, áldozatot mutatunk be az életnek. Vagy ilyesmi. Ketyeg az elemes óra, totál csönd van, Renáta a szobájában ír, én a nappaliban, felkapcsolom a karácsonyfa világítását, morzézzon valami szívhez szólót, ahogy Varjú Imi barátom mondta késő délután a telefonba, nekünk és a szőrös unokáknak. Az állatok biccentenek, jól vannak. Próbálok hívni Barcelonában Fülit, nem veszi fel, Kristóf társasjátékozik a barátaival, Matyi a beteg barátnőjével Óbudán van. Ilona a Gellért hegy mellől biztosít róla, hogy minden oké. Megint eszembe jut az álom, remélem nem folytatódik. Kalász Orsival beszéllek, két hét különbséggel ma meghalt az ő édesapja is. Holnap reggel megyek anyuért. Szven, a vadmacska ma is behozott egy egeret.

december 31., péntek: anyuval és a nagynénémmel, Marikával fél egyre érek Pomázra. Nem emlékszem, mikor szilvesztereztünk együtt utoljára anyuval, talán mikor még egész kicsik voltak a gyerekek. Amúgy sincs bennem semmilyen év végi érzület, bár hajlamos vagyok mostanában az érzélgősségre – de talán jobb szó rá a bánat. Egy rituálét próbálunk őrizni Bánki Zsolttal, hogy kora délután találkozunk a csillaghegyi Peron büfében egy koccintós beszélgetésre, István nem tud jönni. A Peron büfé zárva, a közelben egy végtelenül lepukkant helyen húzzuk meg magunkat. Tökéletes. Otthon öt után nem engedem ki az állatokat, de Szven kiszökik. Nagy túlélő, reggel majd felébreszt. Jóskától kapok egy emailt, „vers az, amit mondani kell”, egy hang fájl, holnap meghallgatom. Éjfélkor minden és mindenki alakot ölt, szökik a szemből az év képekben. Nem olvasom el, amit írtam, ez a hónap feladatként kegyetlen és kegyelem volt egyszerre. Megmarad most itt, ami nem létezne.

HORVÁTH LÁSZLÓ:
A kereszt ereje
2008

José F. A. Oliver

Karácsonyi vásár, például

A szép dolgok
Többé már nem
Szépek, habár

A szép dolgok
Akkoriban mások voltak, mint te

A szép dolgok
Elvesztették a
Nevüket, mert
Te
Nem vagy már,
Aki megnevezné őket.

feketemilán

Bjorn Hayernek

Apám átalakult a Gotthardon
Nem és mégis
Lehazudta munkáskezzeit
Idegen hó alatt. Azt mondta
Hideg van a hazugságok hidegebbek és az évek későbbiek
A nyelvét is elvesztette
A migráció kreált jegén.

Egymást nézve (nemeget)
Ő és a kezei és némáracsizolt a kérdés
Hol maradunk? Aztán
Volt a halál es o>tt
Megtalálod őt. Itt.

Bak Rita fordításai

José F.A. Oliver (1961) Spanyol származású német költő. Romanisztikát, germanisztikát és filozófiát tanult a Freiburgi Egyetemen Breisgauban. Verseket, elbeszéléseket és kultúrpolitikai témájú esszéket ír. Néha énekelve adja elő verseit.

Szerhij Zsadan

Donbász gombái

Donbász tavasszal ködbe süllyed, a nap pedig a dombok mögé bújik.
Ezért kell ismerni a helyeket,
tudni kell, kivel lehet tárgyalni.

Az egykori szivattyúműhely dolgozója volt
a férfi, akit meggyötört az alkoholizmus.
– Mi – mondta a találkozásunkkor –, a szivattyúműhely dolgozói,
mindig is a proletariátus elitjéhez tartoztunk, aha, az elitjéhez.
Annak idején, amikor minden elbaszódott, sokan
feladták. Csak a szivattyúműhely
dolgozói nem, csak mi nem.
Aztán összegyűjtöttük a független bányász szakszervezeteket,
elfoglaltuk az egykori üzem három épületét
és elkezdtünk gombát termesztetni.

– Gombát? – hitetlenkedtem.
– Ja, gombát. Kaktuszokat akartunk termesztetni meszkalinnal, de nálunk,
Donbászban, nem teremnek a kaktuszok.

Tudod mi a lényeg a gombatermesztésnél?
A lényeg, hogy beállj, bizony, haver – a lényeg, hogy beállj.
Mi – beállunk, nekem elhíheted, most is be vagyunk állva, talán azért, mert
még mi vagyunk a proletariátus elitje.

Na, de visszatérve – elfoglaltunk három épületet és elültettük a gombáinkat.
Na, és ott a munka öröme, a kényelem érzése,
tudod, a teljesítménynek a mámorító érzése.
És a lényeg – mindenki be van állva. Mindenki be van állva gomba nélkül is!

A problémák már néhány hónapja elkezdődtek. A miénk egy komoly
környék, magam láttam, nemrég gyújtottak fel egy benzinkutat,
ráadásul a zsaruk mindenkit elkaptak, még betankolni sem
érkeztek, úgy akarták felgyújtani zsarustól.
És akkor az egyik banda úgy döntött, megkörményékez minket, elviszi
a gombáinkat, el tudod képzelni? Szerintem, a helyünkben bárki
beadta volna a derekát, ez a rendje – mindenki beadja a derekát,
mindenki a saját társadalmi státusza szerint.

De összegyűltünk és átgondoltuk – nincs gond, a gombákkal nincs gond,
de ez nem a gombákról szól, és nem a kényelemérzetről,
és még csak nem is a szivattyúműhelyről, bár ezen vitatkoztunk.
Egyszerűen átgondoltuk – most jön a szüret, megnőnek

a gombáink, megnőnek és mondhatni, learatják,
és mit mondjunk a gyermekeinknek, hogyan nézzünk a szemükbe?
Egyszerűen vannak dolgok, amiért felelős vagy, amelyeknek
nem tudsz ellenállni.
Itt felelsz a penicillinedért,
én pedig a sajátoméért.

Egyszóval, megöltük őket a gombaültetvényeken. Ott ütöttük le
őket. És amikor a gombák meleg szíveire estek,
arra gondoltunk:

Minden, amit saját kezdeddel csinálsz, neked dolgozik.
Minden, amit keresztül engedsz a lelkiismereteden, egy
ritmusra ver a szíveddel.
Ezen a földön maradtunk, hogy gyermekeinknek ne kelljen
messzire menni a sírjainkig.
Ez a mi szabadságunk szigete,
a falusi mezőgazdaságunk
kitágult tudata.
Penicillin és Kalasnyikov – a harc két szimbóluma,
Castro Donbászban vezeti a partizánokat
a ködös gombaültetvényeken keresztül
az Azovi-tengerig.

– Tudod – mondta nekem –, esténként, amikor mindenki elalszik,
és a sötét föld magába szívja a ködöt,
még az álmaimban is érzem, ahogy a föld a nap körül kering,
és hallgatom, hallgatom, hogyan nőnek

Donbász gombái, az éjszaka néma kimérái,
előjönnek a semmiből, kinőnek a szén alól,
amíg a szívek úgy pihennek, mint a liftek az éjszakai házakban,
Donbász gombái nőnek, és nőnek, nem engedik a kintől
meghalni sem a kétségbeesettet, sem az elveszettet,
ezért van az, haver, hogy amíg együtt vagyunk,
addig van kinek felásni ezt a földet,
felfedezve meleg belsejében
fekete színét a halálnak,
és fekete színét az életnek.

Nagy Tamás fordítása

Szerhij Zsadan (1974) ukrán költő, író, műfordító. Több mint 20 könyve jelent meg. A kortárs ukrán irodalom egyik kiemelkedő képviselője. Jelenleg Harkivban él.

HORVÁTH LÁSZLÓ: Forrásban – 1988

Ábrahám Erika

deklarációk

vasárnap délelőtt miseidő

a családok nemsoká
csirkepörköltet esznek
elzavarják a kölyköket tanulni
a párok kegyes őszben ülnek
hogylétük 180 fokos szöveget
zár be fázós ökörnályon
megcsúszó fény metszi ketté
a látóteret egyikük látja
mekkora az alkotott kép torzulása

kézzel ejtett vágás nyoma
milyen rugalmas az élő szövet
micsoda ellenállást fejtenek ki a bőrrétegek
ahogy szétnyílnak értetlen egymás után
a nyüszögve áhított vérig
a dédelgetett seb fölé húzóódó hám
érvénytelen akár a másik akarása
mindegy

csak tölts be az elvárt hiedelmet

elmaradt világvég

vasárnap beszivárgó szégyen

kis konyhakert
tárgyak pártfogása
felmutatni a kirakott képet
úgy néz rám mint egy jelenésre
meddig tartott amíg kijöttél kérdi
megrémül a halott időtől de
legalább mást mond mint az átlag
könnyű neked

bevágott üvegajtó
szilánk a mamusz alatt
téboly hívása gyere könnyebb lesz
mögöttem szánkón három gyerek
kis testek zsákjai egyetlen parancs
haza kell vinnem őket

mind ugyanazt a nevet viseli

Majláth Ákos

Miyazaki a Nyírségbe látogat

A kiserdő felé sétáltunk,
és a tölgyfa arcú Ica néni arra tanított:
mindig legyen pár szem makk a zsebemben,
hogy a vaddisznóisten tudjon rólam,
és tudjanak a gyerekei is,
akik az erdő csendjére vigyáznak.

Zajt hallok a megmaradt fák felől.

Kimászik az árokból.
Szájából kiálló cigarettaszálak,
felnyársalják az eget.
Bőre szikes föld,
szemöldöke kiégett fűcsomó.
Az ajka csupa repedés,
hüllők fészkelnek benne.
Azt mondja, ő a vaddisznóisten
utolsó leszármazottja és a biciklijét keresi.
Zsebeimben apró.
Segítek neki.

Tűz a Nap,
ömlik rólam a szégyen.
Így már jó, mondja.
Rámárokol a kormányra. Elterül a földön.
Térdet hajtok és a szakadt
erdésmellény zsebeiben kutatok.

Telefon, pénztárca, kulcsok.

Hittan után

Oroszlán a suliudvaron,
elveszi tőlem a Rubik-kockát.
Rám üvölt, hogy magyarázzam el neki.
A fehér sarkok kirakásánál tartok:
oldalt fel, lent balra, oldalt fel, lent jobbra, oldalt fel.
Jól mondtam, nyugtatom magam.
Ma már amúgy is elkapott mást.
A jóllakottak nem bántanak.

Oldalt fel, lent balra, oldalt fel, lent balra, oldalt fel,
ismétli. Nem érti, miért nem sikerül.
Hirtelen, mint egy ostorcsapás,
közeledik a keze.

Sötét lesz, mintha Istent látnám,
kezében a világ Rubik-kocka,
nem tudja kirakni.
Iszonyú erővel csavarja.
Reccsen a csont.
Villámok szaladnak
a négyzettrácsok között.
Roppan az ég.
Földhöz vágja.
Nagyot koccan a fejem a bitumenen.
Becszengetnek.

Radnai István a keresztút magányossága

(Pilinszky-parafraízis)

a szálkás ember kezében kialudt a cigaretta
maradtak a csillagok félnek a sötétben
a világ szélén járunk a nyomában
örök az éjszaka túl nyúlik a hajnalon

a nap szemében isten árnyékot keresünk
nem egyenes az út az ösvény eltéved
mielőtt az ember házasodna s a halállal
szálkás kis ember a kialudt cigaretta

füstjén ég-kék füstjén elszáll
„az elveszettek találnak haza”
miért szeretted a nyomorultakat
a rémségeket kerested

nem elég az élet szálkás kis ember
fehér párnáján alszik a halál
ott és amikor pillanat agóniája
robbanás az élet alagsorába érve

úton a temetőből

halottak napja már felejtí a gesztenyét
tavaszi lomb reménye hervad itt
gyertyák lobogó lidércek
az örök világosság istenfénye

mi csak emlékezünk ahogy
a jézus osztotta kenyérré
a feltámadás nem mára szóló ígélet
virág engeszteli az élő iránti figyelmet

hiszen tehattünk volna akármi szép volt az élet
ékítsük legalább sírodat érték alatt
a testet mikor elhagyta a lélek
s mi maradtunk árva örökösök

halott levelek hullanak a fakult gesztenyékre
mi játszunk mint a gyerekek
hitünk kiállja-e hogy ezredet váltott a század
vagy szimbólummá üresedett-e bennünk gyertya

Hőnyi E. Katalin

Szükség

Reggel hatra érünk haza anyával az éjszakai ügyeletről, ahová azért kerültem, mert hólyagok alakultak ki a torkomban. A napok óta tartó, negyven fok körüli láz önmagában nem lett volna elég, hogy orvoshoz forduljak vasárnap éjjel, viszont ez az új fejlemény megrémített: Még a végén meg találok fulladni álmomban.

A lázam most újra emelkedőben, és olyan gyengének érzem magam, akár a vizes papír.

– Legalább egy kicsit fekédj le – hajtogatja anya, miközben fel-le vonszolom magam a lakásban.

– Nem lehet – erőltetem ki magamból a választ, a beszéd továbbra is fáj a szájuregemben szintén burjánzó hólyagok miatt. – Muszáj embert faragnom magamból fél kilencre.

Anya fejcsóválva vonul vissza a szobájába. Magamra maradok a nagy zacskónyi, frissen kiváltott gyógyszerrel. Az ambuláns lappal vetem össze a nevüket: Melyik melyik? Melyikből kell már most, reggel bevennem az első adagot?

Kétféle antibiotikumot is kaptam, továbbá antihisztamint. Láz- és fájdalomcsillapítót ellenben többet nem vehetek be, mert meglehet, hogy ezek okozták a hólyagokat allergiás reakcióként. Meglehet, hogy nem is szájjal, hanem közönséges fertőzésem van.

Egy harmadikféle tableta lehetséges mellékhatásai között a heves hasmenés is szerepel. Ráadásul éppen ezt kell bevennem reggel, mielőbb. Adott számú órának kell eltelnie a különböző gyógyszerek közt, így mindenképp az interjú előtt kell rá sort kerítenem.

Szorogva dugom vissza a betegájékoztatót a dobozba, majd a hasmenős gyógyszerrel együtt letelepszem a laptopom elé.

Az e-mailjeimhez navigálok, megnyitom az állásinterjú meghívót. A reggel fél kilences időpont alatt egy link szerepel, a koronavírus helyzetre való tekintettel „csak” egy videóbeszélgetésen kell megjelennem. Ez a link vezet az online helyszínre.

Vajon mivel járok jobban? Ha gyorsan beveszem a tablettát, és fél kilencre túlesek a hasmenésen? Vagy ha várok vele, és csak interjú után leszek rosszul? – töröm a fejem gondterhelten, a kékesen derengő képernyőt fixírozva. Legalább tudnám, mennyi idő alatt vált ki hasmenést! Azonnal vagy órák múltán? Akkor aszerint tudnék tervezni. Kábán megdörgölöm a halántékom, majd nekiállok a készülődésnek.

Elegáns blúzt öltök, hozzá melegítőnadrágot, hiszen a webkamerán szerencsére csak derékig látszom majd. Végül a fürdőszobai tükör elé állva megállapítom, hogy siralmasan festek. Sápadsággal, vértelen ajkammal, karikás szememmel betegnek tűnök, épp, mint a lelapult, lenőtt hajammal. Kénytelen leszek feltűzni a tincseim, és imádkozni, hogy a webkamera képminősége ne mutassa őket zsirosnak. A lenövés önmagában még elmegy, most mindenki másnak is karantén frizurája van.

„Analitikus alkat vagyok erős problémamegoldó készséggel, ráadásul mindig stratégiában gondolkodom.” Ezeket a tulajdonságaimat már felsoroltam a HR-esnek az előző videó beszélgetésben, most viszont kamatoztatom is őket, az utolsó kiválasztási körre készülődve.

Valójában ez nem is az utolsó, hanem az utolsó utáni kör lesz. A pandémiás helyzet miatt hetven-nyolcvan jelölt jut egy-egy nyitott pozícióra, így a cégek megengedhetik maguknak, hogy a szokásosnál is szigorúbban válogassanak.

Péntek délután a végső értesítést vártam, felvettek-e. Ehelyett a fejvadász napsugaras modorban közölte velem a telefonban, hogy nagyon szimpatikusnak találtak – több más jelölttel egyetemben. Ezért szerveznének egy újabb interjúkört hétfő délelőttre. Hétfő estére pedig meghozzák a végső döntést.

Aki lemarad, ott marad. Hiába voltam nagybeteg már akkor, pénteken, azonnal lecsaptam a legkorábbi hétfői időpontra. Azt reméltem, a hétfőre elég lesz a gyógyulásra.

Tévedtem.

Kisminkelem magam, majd visszatérek a szobámba, hogy kamerapróbát tartsak. Biztos nem

látszik a melegítőnadrág? Hatalmas szerencsém, hogy nem kell valamelyik elegáns szoknyámat kockára tennem.

A smink is megteszi a magáét. Bár furcsán csillog a szemem, a lila karikák eltűntek alóla. A színem a pirosítónak és rúzsoknak hála majdhogynem ételtel teli.

Miután megfelelő szögbe állítottam a laptop képernyőjét a felvételhez, lefirkantok pár sort egy papírra, és ismét föl-kászálódok. Átsétálok anya szobájához, az ajtaján kiszűrődik a tévé hangja. Tudom, azért vonult vissza, hogy nem legyen az utamban. Korán kelő típus, ha nem kellene készülődni, már idekint tenne-venne.

„Nagyon fáj a beszéd, tartalékolom az erőmet az interjúra, szóval most írni fogok”, mutatom meg neki a papírt. „Hol tartod az abroszokat?”

– Ott vannak az előszoba szekrényben, második ajtó. Miért? – néz rám csodálkozva, de én csak feszülten megkopogtatom a csuklómot ott, ahol a karóra helye volna, és megcsóválom a fejem. „Nem érek rá elmagyarázni.”

Sarkon fordulok, hogy megkeressem a terítőket. Anya alaposan átrendezte a lakást, miután kirepültem, így most fogalmam sincs, mit hol találok. Sosem gondoltam volna, hogy újra összebútorozunk. Ám a koronavírus úgy fújta el az életemet, akár egy kártyávarat. Állás, albérlet, jövőbeli tervek... Egy szempillantás alatt a semmiben találtam magamat.

Beviszem a szobámba a legnagyobb viaszos vászon terítőt, és leteregetem vele a székemet. Stratégiai gondolkodás, leleményesség, a hidegvér megőrzése krízishelyzetben is. Utóbbival elfelejtettem dicsekedni a HR-esnek múlt heti interjúmon, pedig pillanatnyilag úgy vélem, ez a legfőbb jellemzőm.

Érzem, hogy a lázam egyre kúszik fölfelé, a homlokomat szorító tompaság mellé a didergés is csatlakozik. Rég elmúlt az utolsó, este beszedett lázcsillapító hatása. Ha bevennék egy újabbat, azzal a beszédkészségem teljes elvesztését kockáztatnám. Ugyebár még nem derült ki, a hólyagokat allergiás reakció okozza-e, vagy a betegségem velejárói.

Belebújok a blézerembe, noha tudom, hogy ez a hőérzetemben fikarcnyit sem segít majd.

A laptop mellé, a kamera látószögén kívülre kitergegetem a jegyzeteimet. Kulcsszavakat, amiket aduászokként tervezek használni. Adatokat a reménybeli új munkáltatómról.

Minden elrendezve! A telefonom órájára sandítok. A mobilt a kezem ügyében kell majd tartanom arra az esetre, hogyha elmenne a net. Szó szerint a kezem ügyében, hiszen ki tudja, fel tudnék-e érte kelni szükség esetén?

Utolsó simításként főzök egy nagy bögre fekete teát a konyhában, hogy a koffein magamhoz térítsen, végül visszatelepszem vele a helyemre, a számítógép elé. Kipattintom a reggeli gyógyszert a levélből, és „egy életem egy halálom”, lekísérem egy nagy korttyal. Most már jöhet a hasmenés amikor akar, én mindenre felkészültem.

Ekkor jár háromnegyed nyolcra. Míg az interjúkezdésre várok, a reménybeli új munkáltatóm honlapját böngészem. Néha megpróbálkozom pár szó kiejtésével, csak hogy megnyugtassam magam, igenis képes leszek beszélni. A hólyagok miatt selypítetek, viszont ha nagyon megerőltetem magam, el tudom nyomni ezt a hatást. Valójában nem a hólyagok miatt torzul el a kiejtésem – ismerem fel –, hanem a fájdalomtól. Ez jó hír, mert a fájdalomon úrrá lehetek, a szervi okokkal ellentétben. Csupán kényszerítenem kell magam, hogy rendesen formáljam a szavakat így, feldagadt, sajnó nyelvvel is.

Talán szerencsés leszek, és mégsem jelentkezik semmiféle hasmenés vagy egyéb mellékhatás. Ezzel biztatom magam, amikor végre elérkezik az idő, és rákattintok a linkre.

Az interjú négy résztvevős lesz, rajtam kívül két szakmai vezető és a HR-es hivatalos rá. Utóbbi rókaszemű, harmincas nő.

– Köszönjük, hogy ilyen rugalmas voltál és megoldottad péntekről hétfőre, hogy részt tudj venni ezen a beszélgetésen – duruzsolja negédes modorában, amikor mindenki bejelentkezett. A többiek kamerája nincs bekapcsolva, csupán a monogramjuk látszik a kijelzőn.

Tehettem volna mást? Ragyogó derűvel viszonzom a köszöntéseket. Aki lemarad, ott marad, márpedig nekem szükségem van erre az állásra.

Ha nem volna a vírushelyzet, egy szempillantás alatt találnék új munkát, sőt, el sem

vesztettem volna a régit. Most viszont bármilyen fűszálba kapaszkodnom kell. A cégek többsége létszám stopot rendelt el, vagy tömeges leépítésbe kezdett. A gazdasági válságba ráadásul éppen csak elkezdünk belecsúszni. Beláthatatlan, meddig tart majd az álláshiány, vagy mekkorára nő a munkanélküliség. Ki tudja, meddig kellene jövedelem nélkül kihúznom, ha ezt a pozíciót most nem sikerül megszereznem?

– A korábbi körökben sokat beszélünk a szakmai tapasztalataidról – fűzi tovább édeskés hangján a HR-es. – Most emberként szeretnék még jobban megismerni. Különösen a motivációd érdekel. Miért éppen nálunk képzeled el a jövődet?

Mert itt biztosított a home office, ami sarkalatos, tekintve, hogy ki tudja meddig tart a vírushelyzet. A fejemben úgy zúgnak fel a legnyomósabb indokaim, akár egy felbolydult méhraj. Mert láthatóan stabil cég vagytok, még a válság közepén is toboroztok. A régi munkáltatómmal ellentétben, aki a fél állományát szélnek eresztette hirtelen.

Persze mindezt magamban tartom, míg átéléssel ömlenek nekik, szerencséseknek, akik ott ülnek a nagyvállalat védőernyője alatt. A HR-es barátságos mosolya nem ér fel számító tekintetéig. Látom, ahogy minden egyes szavamat mérlegre teszi.

– Most arra kérlek, indokold meg, miért válasszunk éppen téged?

Abban a pillanatban, hogy kiejti a száján az utolsó szót, megmozdulnak a beleim. Mert én mindenre felkészültem, fojtom magamba ismét a zsigeri válaszomat. Mert itt ülök harminckilenc fok lázzal, felhólyagzott szájjal és torokkal, de akkora akaraterővel, hogy ti ebből semmit sem érzékeltek. Mert ha valaki képes küzdelemre, akkor az én vagyok. Ki kívánhatna nálam erősebb társat a csapatába?

Felkészültem, igen. A jegyzeteimre sandítok, mert az alhasamban támadó, csikaró érzés kizökkentett. Számítottam a kérdésre, így a kulcsszavakat most ott látom magam előtt. Olyan elánnal vágok bele a monológomba, amilyen elánnal a beleim engedik el közben a mocskomat.

Sorolom, sorolom, egyre sorolom, mi mindent kívánok tenni a cégért, mi tesz különlegessé jelöltként engem és csak engem. A rókaszemű álla kissé megemelkedik, úgy tűnik, meglepetésként éri a lendületem.

Valójában a lelkesedésem kétségbeesés. A helyzet abszurdításából táplálkozik. Az afelett érzett büszkeségemből, hogy egy ilyen groteszk helyzetben is hősiiesen helytálló. Valamint abból az irtózatból, hogy talán még ez sem lesz elég. Hogy talán fölöslegesen teszem ki magam ennek a szürreális szenvedésnek.

Miután az interjú lezajlik, kilépek a hívásalkalmazásból. Kikapcsolom a laptopot, majd fásultan hátra dőlök. Kábán meredek magam elé, bűz terjeng körülöttem. Néhány perc múltán könny szökik a szemembe, amint lepillantok a melegítőnadrágomra. Bűzlik a szobám.

– Aanyaaa! – préselem ki magamból a sírós hangú segélykérést. Továbbra is megy a hasam.

Immár megengedhetem magamnak, hogy szétcsúszzak. Lázás fejemben a munkakereséssel kapcsolatos gondolacafatok lebegnek: A legnagyobb szükség idején szükségessé vált magam alá végezni a szükségemet.

Nagy-Laczkó Balázs

Cortez avagy gyarmatosítás vidéken

Ez a város tele van önkéntes konkviztádorokkal, Cortez, Pizzaro vagy éppen a kelet-indiai társaságok biztos utódaival. A minap is megyek valahol az Élővíz közelében, a töltések alatt, amikor az útmenti szilvafasorban egy tábla támad velem szemben:

„A fákat az apám ültette, én permetezem, a TERMÉS AZ ENYÉM!”

– biztosan Oscar Wilde mesebeli óriása feledte itt nekem.

Azon gondolkodom, milyen szép dolog is ez a bizonyos köztéri privatizáció. Sose hittem volna, hogy egy olyan szép korban élünk valójában, ahol mindenféle fák ültetése elég, hogy egészen magunkévá tegyük a világot.

Gondoljunk csak bele, mennyivel igazabb módja ez az eredeti tőkefelhalmozásnak, mint holmi hétköznapi rablóvilkosság, gyermekkori olajszőkítés, balkánzagú fegyver- és drogcsempészés, kárpótlásjegy-bizniszelés, tsz-magunkra-ruházás és egyéb hazai nyalánkságok: egyszerűen csak ültessünk egy fát a köztérre – persze nem egészen mindegy, hogy hová.

Ugyan, ki is vehetné komolyan, hogy az egész mindenségből csak az a csakis enyém, ami a birtoklapon szerepel? – ez pusztán kiindulási alap, örökös tartomány, startmező: mindazok számára, akiknek nem adatik meg a lehetőség gyárakat és termőföldeket kiszakítani a közösből, de bőrük alatt még most is a sűrű rengeteget tűzzel-vassal maguk legelőjévé szelídítő sztyeppi vándorok vére diktálja az alapütemet, ott van a hétszilvafás megoldás a szerzésre.

A közterület-gyarmatosítás vidéken bevett, több évtizedes, rendszereken átvélő módszerének alapja a gyümölcsfa, melyen térségünkben többnyire valamely pálinkafa-félét értjük. Ide tartozik elsősorban a szilva, majd a meggy, a cseresznye, esetenként az alma és a körte. Kevésbé jellemző, hogy a hódítás eszköze, közterületiség-aprító machetéje barackfa lenne, még ritkábban naspolya – bár megesik ez is.

Ezek a fák gyakorlatilag élő zászlók, melyeknek kitűzésével az újviláglesők birtokbavételi szándékukat hivatottak a környék primitív őslakosságának tudomására hozni. Szemben a szokványos zászlókkal, a gyümölcsfák gondoskodásra szorulnak – e gondoskodás biztosítja a gyarmatosítók lelke számára az érzelmi legitimációt a birtokossághoz. A gyümölcsfa-zászlókitűző logika lényege, hogy a gyümölcsfa táplálásában nem a közterület földjének eleve adott és a köz tulajdonában lévő ásványianyag-, humusztartalma és egyéb tulajdonságai, vagy a gyarmatosító létezéséről és szándékairól mit se tudó Napisten szeszélye játszanak központi szerepet, hanem az az időben és vízben mérhető érték, amit a zászlófa locsolására szán a gyarmatosító. A gyarmatosító logika értelmében a részéről a közöshöz hozzáadott érték nem válik a közös részévé pusztán csak attól, mert jelenlétével a közösség bármilyen hozzájárulása nélkül éppen a közösből szakít ki egy darabot.

Ehhez hasonló, de némiképpen eltérő logikát követ a pad-kapitalizmus, mely a vadkapitalizmus egy sajátos irányzata. Egyes városrészeinken ma is található olyan bizonytalan eredetű padok a járda mentén, melyek egy-egy családiház felé kacsintgatnak. Hogy az évszázados padokat ki helyezte ki, ma már nem tudni, azok a régi hol sváb, hol magyar házak is már vagy negyvenötven éve tulajdonost cseréltek, amik talán némi sejtéssel rendelkeznek az eredetükről. Az „új” birtokos természetesen otthona velejáró tartozékaként tekint a ház előtt álló padra is, így gyakran megesik kisvárosunkban az a jelenet, hogy gyanútlan fiatal bennszülött egyedek nem ismerve a pad-kapitalizmus sajátos tulajdonerőlcseit azokra a bizonyos padokra találnak ülni, a padkapitalista tulajdonosok nem kis felháborodására, akik tüstént a helyszínen teremnek a megfelelő rikács-hangokat a szájukra véve jogos birtokuk védelme érdekében.

A padot azonban nem szokás locsolni, de ha locsolnák se feltétlen növekedne – nem úgy, mint a szilvafa! A gyümölcsfa tőke évről évre növekszik, egyre nagyobb és nagyobb teret hódítva el maga és kitézője számára a világból, mialatt jó esetben egyre több és több termést is hoz. Sajnos

ez az a pont, amikor felbukkannak a már korábban megismert primitív őslakos gyermekek, akik a bennszülöttekre jellemző módon fittyet hányva a szilvafa-kapitalista világképére megdézsmálják a termést. Egyben az a pont is, amikor a dézsmáló őshonos gyermek szembesül a kapitalizmus azon nyilvánvaló csodájával, hogy a közösből lopás jogos birtokszerzés, míg a közösből lopott birtokból lopás szimpla erkölcstelenség és gyalázat – minden magára valamit adó önkéntes pedagógus tudja, hogy ezek azok a biztos alapok, melyek gyermekeik lelki fejlődésének és társadalomba illeszkedésének elengedhetetlen tartozékai.

Az igazán élelmes gyümölcsfa-kapitalisták ügyelnek arra, hogy sarjat hajtó fajtákat válasszanak. Ebben az esetben egyetlen egyed elültetésével szépen lassan az egész környék saját gyümölcsösükké válhat. Sajnálatos dolog, hogy a köztulajdon elbitorlásának eme módszerét kizárólag gyümölcsfákra és padokra nézve ismeri el az íratlan szokásjog.

Miközben a telihold szelíd fényénél éppen tele szedem a szatyrom a fentnevezett tábla jelölte szilvácskákkaal, azon gondolkodom, mennyivel megkönnyítené az emberek életét, ha a bambuszt is gyümölcsfának tekintenénk. Az ember csak elvetné a kis kínai bambuszt a töltés tövében, aztán csak várnia kell, hogy a sok nád végigfusson az egész Körösök mentén, majd elérje a Tiszát is – észre se veszitek és már meghódítottam a folyók mentén az egész Kárpát-medencét, majd a kontinenst, és nem szólhatna rám senki sem: hiszen minden az enyém, ha már egyszer így döntöttem.

Vagy nem?

HORVÁTH LÁSZLÓ: Mementó '56 - 1994

Acsai Roland
Rondel/9
Először itt

(Halmai Tamásnak)

Először itt, személyesen.
Először látjuk itt mi egymást.
Tandori főntről eddig ellát,
legalábbis most azt hiszem,

s a folyóval nekünk üzen.
Hiába késtünk, persze megvárt.
Először látjuk itt mi egymást.
Először itt, személyesen.

Ez itt a Duna-part, igen.
A Duna-part ez itt ma, nem más.
Két hídja között a kavargás,
s amit nem látok, de hiszem.

Először itt, személyesen.

Rondel/12
Elvonult a

Elvonult a régi vihar,
elvonult vele mind a villám,
és a napja meg éje sincs már:
a múlt a jelenből kihál.

Átváltozik az ebihal,
árnyék a vízirózsa szirmán.
Elvonult vele mind a villám,
elvonult a régi vihar.

Elcsitult hullámaival
hínár szárad a parti sziklán,
és szeptemberünk fénye hull rám
a tegnapival, maival.

Elvonult a régi vihar.

Szabolcsi Alexander
homoklépcsők

egy konyhába ültünk, halvány volt a lámpafény,
a szobából zene szólt, reméltük, senki nem jön be,
vagy ha mégis, velünk együtt hallgat és félrenéz,
az üres csészén jártak az ujjaid, arról meséltél,
hogy máshogy szól, ha kávét vagy vizet öntesz bele,
más hangja van, de a kettőnek együtt nincs semmilyen,
csak búgás, kürtzaj, a kávéról kérdeztelek, hogyan iszod,
tejjel, cukorral, mosolyogtál, annyit mondtál, veled,
az orromra kötötted, hogy a konyhákban nem lehet
hazudni, nem tudom, miért, de hittem neked,
vízzel jobb, akkor olyan, mintha egy parton ülnél,
erről Jalta jutott az eszedbe, mert ott láttalak először meztelenül,
de ezt akkor nem mondtad, a térdemre csúsztattad a kezéd,
miért, neked mi jut róla eszedbe, kérdezted,
talán Jalta, talán Gibraltár, ahol először öleltél utoljára,
hazafele pedig apád hererákjáról beszélünk,
vagy a skót felföldek, ahol egy szirten ülve lógattam a lábam,
nem voltál ott, és egész jó volt úgy, egyedül,
akkor fázni kezdtem a redőnyfényben,
mint vizes kutya egy panellakásban,
aki a kézre vár

Dobosy Tímea

Anyám

ne engedd
bevarrni koponyám
két kézzel markolni
fejbőrömet összehúzni
hajszálerek alá fűzni
befedni az elmét
Anyám
ne engedd
szorítsd le kezüket
másét csattanásról
tiéd érintésről
Anyám
ne engedd
hajtókanyarral
fordulni őket belém
befedni a rést
leszorítani számát
ne engedd
fakanállal nevelni lányod
konyharendre
köténnyel összehúzni
a gyomorszáját
Anyám
ne engedd
hozzám kötni
a magzatszinórt
köldökbe kapni a kést
kilopni méhemből
ami él
ne engedd
torkomra tenyerüket
nyelvemet kimetszeni
mellemre állkapcsot feszíteni
placentával takarni
gyermekeiket
Anyám
ne engedd

Látens

vízbe fojtják imáikat
a fulladás elől menekülnek
visszaúsznak
lefejtik magukról a fáradt inget
partra szórják a sóhajokat

mégis ki marad vigyázni a tengert
hullámok közt számolni barázdát

szétválogatják a talált képeket
sajátjukként vesznek magukhoz néhányat
a téves darabokat hagyják
hogyan ujjuk közül sirályok csípjék ki

antracit ég felé tartják az utolsót
a gyöngyhalászok szeme
a vihar vaku

HORVÁTH LÁSZLÓ:
Meditáció I.
1990

Völgyi Anna

Sebek, rózsabokor

Vér itatta át szakadt ingem ujját, a könnyökömben éreztem a szívverésem, de egyben voltam. Bori odasietett hozzám, leguggolt, maga felé fordította a kezem.

– Van még a vízből?

A fogamat összeszorítva húztam elő a palackot, majd Bori a kezemre lötykölte az utolsó cseppeket.

– Nem vészes, de ki kell tisztítani.

Talpra álltam. Leporoltam a farmeromat, hogy felmérjem a károkat, ellenőriztem, működik-e kezem-lábam.

Nyírfák inogtak felettünk elrejtve a makulátlan eget. Előhúztam a cigisdobozom. Öngyújtó után kutattam, tüzet csiholtam. Majd' behorpadt a homlokom, olyan erősen szippantottam újra és újra a cigarettába. Bolyhos füstcsík tekeredett spirálba a levegőben. Hadonászva eloszlattam, majd a tenyerembe fúródott miniatúr kavicsokat vizsgáltam.

Ahogy tovább mentünk, a lombok sötétsége felszakadt, hepehupás földútra értünk. Ismerősnek hatott végre a táj. A mezők peremén ágas-bogas száraz kórók, és vadszőlővel körbefont gyümölcsfák kísérték minket. Míg a kanyarokat róttuk, Bori énekelgetett. Érdekesnek találtam, hogy így kifényesedett a kedve.

Elhagytunk pár vadalmafát, mire gondoltam egyet, és leszakítottam a legszebb almát egy alacsony ringó ágról. Borinak adtam, beleharapott.

– Amúgy véres az arcod.

Egykedvűen jegyeztem meg, feléje nyújtottam egy papírzsebkendőt. Elfogadta, közömbösen dörzsölgette az arccsontját.

A ház drótkerítésénél nosztalgia rohant meg, de nem jöttem rá, ennek örülök-e vagy sem. Bori kireteszelte a kaput. Tétován követtem, átvágtunk a kerten. Lehúztam a fejem a körtefa közelében, Bori félrehajlítgatta az ágakat. Ahogy elengedte őket, a ház oldalának nyomódtak, és a vastag erezetű levelek, mint nyitott tenyerek surrogtak az ereszen.

Ráköszöntünk a szomszéd udvaron tüsténkedő idős úrra. Bori hangjára felderült az arca. Megkérdeztük, mivel tölti az idejét ezen a szép délutánon.

– Megszipkedem a rózsabokrokat, kedveseim. Ti mi járatban vagytok?

Azzal Bori és a bácsi cseverészésbe merült. Mintha ott sem lennék. Azt hittem, néhány udvariassági kört rónak csak le, de amikor már negyedórája beszélgettek, levettem magam a lépcsőre, és a térdemre támasztottam az állam. Elkaptam egy-egy foszlányt a beszélgetésükből. A helyi polgármester választásról, a múlt heti viharról, a közelgő horgászversenyéről vetettek fel unalmas témákat. A bácsi közlékenysége hamarosan az idősebb emberekre jellemző, múltból való merengésbe fordult:

– Te mindig olyan jó kislány voltál, Bori! Emlékszem, milyen sokat segítettél nagyanyádnak. Áldott jó gyerek voltál – ismételte meghatódva.

A tenyerembe köhintettem, Bori észbe kapott.

– Ne tessék sokáig dolgozni, pihenni is kell – búcsúzott, és végre magára hagyta szomszédját.

– Elnézést, nem tudtam, hogyan mutassalak be – szabadkozott, amikor a verandára léptünk.

Rövid ideig matatott a zsebében, majd a zárba dugta a kulcsot. Elforgatta, és a sarokvasak nyikordulásától kísérvé belökte az ajtót. Körbesétált, szétrántotta a sötétítőfüggönyöket, sarkig tárta az ablakok szárnyát, a benti enyhén dohos szag így egykettőre a beszökő fuvallatba mosódott. A körtefa néhány ága becsapódott az ablakon. A szél a kanapéra terített bolyhos pléd alját lengette.

Bori a csuklómon sötétlő alvadt vérré pillantott. Emlékeztetett, hogy ki kellene tisztítani a sebet. Leemelt egy poharat a kredenc felső polcáról, kevés szörpöt borított az aljára, felengedte

csapvízzel. Miután a kezembe nyomta, az ablak mellé húzott egy széket, és a vaskályhára támaszkodva kényelmesen elhelyezkedett.

A falióra gyászos ketyegésének ütemére ráztam a lábam. Szürcsöltem a szörpöt, körmömmel kocogtattam a poharat. Hamar kiürítettem. Ahogy a pultra csúsztattam, hozzáütődött egy tésztaszűrőhöz. Alaposan kezet mostam, hogy megszabaduljak a sebem köré száradt portól. Gázgangréna – jutott eszembe egyik legrémsegesebb fertőzés néhány gyomorforgató online illusztrációja. Rövid ideig legyeztem a levegőt, hogy elpárologjon a bőrömről a víz, és eltereljem figyelmem az elhalt szövetek képéről – máris a hipochondriámat élesztgették.

Kinéztem az ablakon. Ökörnyál lebegett az udvaron a faágak és a tuják között. A nap alacsonyabbra süllyedt, de a hőség nem enyhült.

Bori egy régi elsősegély dobozból elém helyezett csipeszt, egy flakon fertőtlenítőszer, kötőzúpólyát, leukoplasztot. Bokáját maga alá húzta, mire hezitálás nélkül ejtettem ölébe a kézfejem. Apránként kiszedegte a kavicsmorzsalékot a húsból, végül lefújta a sebet, körbe tekerte, és le is ragasztotta. Tetszett a csinos kötés, amivel megajándékozott.

Kutyaugatást, varjúkárogást hozott a szél, megrezgette a körtefa leveleit. Kilestem az udvarra, a szemem előtt végig pergő jelenet képkockáitól viszont csak annyit bírtam a tenyerembe nyögni, atyáúristen.

Bori szomszédja megtántorodott a rózsabokor mellett. A szívéhez kapott, a mellkasát markolászva levegő után kapkodott, és az egyensúlyát elvesztve a kerítésnek zuhant. Arcával a földre borult, és nem mozdult többé.

Felpattantam.

– A szomszédod rosszul van – hadartam, azzal felrántottam az ajtót, és kirentottam a házból.

HORVÁTH LÁSZLÓ: Kapaszkodás – 2005

Morva Mátyás

Egy főgonosz szabadnapja

Márton nem volt a legjobb főgonosz, de a legrosszabb sem. Pont olyan, akire néhány nappal később már senki sem emlékszik. Aki pontosan tudja: a környezet és a körülmények hibája, hogy úgy istenigazából még a főgonoszság sem sikerült neki. Azért ezt legfeljebb mattrészezen vallja be, csakis önmagának – mert ugye nincs, ki meghallgatná.

Mindenesetre: általában büszkén úzte a hivatását, komolyabb hibát sem követett még el, és a vállalatnál sem szekálta senki. Aki csak annyi pénzt volt hajlandó fizetni, hogy egy Mártont kapjon főgonosznak, az megkapta, és még örülhetett. Nem volt ezen semmi különleges.

Újabbán az emberarcú, érző antihősök váltak igazán keresetté, akikkel még urambocsá' azonosulni is tudott a közönség. Márton nem tartotta őket sokra. Ha ebédszünetben szóba került a téma, csak legyintett és magabiztosan előadta elméletét: kapufa az egész, egy főgonosz egyszerűen csak gonosz, még hozzá a nap huszonnégy órájában. Persze az nem elvárható, hogy a tömegek ezt felfogják. A hanyatlás úgyis a divat forráskódjába íródott, ha a csapból is az folyik, akkor majd... Aki nem hiszi, próbáljon meg minden nap tortát enni. Legalább is így képzelte – ha valaki kikérte volna a véleményét, ilyesmit mondott volna. Egyébiránt mindig egyedül ebédelt a sarokba húzódva.

Néha várta, hogy felbukkanjon az ifjabb Márton. Azután kezdett a gondolattal játszani, hogy beleolvasott annak az oroszoknak a regényébe. Még álmodott is róla: az ifjabbik megjelent, szakasztott hasonmása volt, legalábbis külsőre. Amúgy meg minden alkalommal, amikor az eredeti Márton nem szólított meg egy vonzó nőt, három másodpercen belül flörtölt vele.

Nem is volt főgonosz, így egészen érthetetlen, miért dolgozott a vállalatnál, miért kapott saját irodát, és miért loholt mindig a nyomában egy fiatal titkárnő. Az egész azzal végződött, hogy Márton – már az idősebbik – kenyérvágó késsel ment utána a konyhába, dulakodtak. A véres fehér ing kivételével magára öltötte a ruháit – a sötétkék zakót még meg tudták volna menteni a tisztítóban. Aztán a kukába gyömöszölte az összképet romboló földi maradványokat. Takarítás közben ébredt fel.

A sok unalmas és harmadrendű meló után főgonosznak kiharcolt egy szabadnapot. Ami a programot illeti, alapvetően nem volt ötlete, hétvégék is elteltek, mire dűlőre jutott. A szabadnapnak inkább szimbolikus jelentősége volt – járt neki.

Elkezdte tervezni, mi történik majd: hajnalban mindjárt az edzőterembe megy – akkor még nem lesz ott senki, aki látná. Aztán... Aztán Ciceró, a hónap dolgozója, a legkeresettebb főgonosz, acélrudat csúsztatott a küllők közé. Beteg lett, vagy mi. Mártont riasztották.

Keservesen telt a nap, ahol csak lehetett, éreztették vele: a szerepet nem rá szabták. Persze, tudta ő magától is, éppen azért, már csak daczból is, a saját szájíze szerint csinált mindent.

A végére csak annyi dolga maradt, hogy felrobbantson egy szupertitkos mélyművelésű uránbányát és dúsitóművet valahol a Közel-Keleten. Ha nyögvenyelősen is, de azért minden a terv szerint haladt. Nem volt más hátra, mint az egyik akna peremén elrejtőzni és várni, hogy a főhős, belefusson a csapdába a fekete hajú nővel az oldalán. Képen is elég volt látnia az előbbit, máris utálta – a tekintete az ifjabbik Mártonra emlékeztette.

Arról volt szó, hogy este nyolckor robbanhat a bánya, kilencre már otthon lesz. Persze, a főhősnek jóval tovább tartott túljutni a csapdákon és a csatlósokon. Esetleg beiktatott néhány kellemes, de a cselekmény szempontjából elhanyagolható epizódot a fekete hajú nővel. Legalábbis ez utóbbi eshetőség is eszébe jutott Mártonnak – még jobban előntötte a méreg.

Kilenc óra három percre azért csak odaért a főhős, nyomában a fekete hajú nő. Noha az időzítő szerkezet az akna peremén volt, a bombát csak odalent, a kürtő mélyén lehetett hatástalanítani. A kijelző szerint még két óra volt hátra a detonációig, így ehhez mért izgatottsággal pattantak be az enyhén rozoga teherliftbe, hogy odalent elvágják a kék vagy a piros drótot. Lefelé menet

valószínűleg azon tipródtak, hogy ez egy csapda, de azért csak nem fordultak vissza. Vagy talán azt várták a szöveggönyv alapján, majd a főgonosz is odalent lesz?

Mártonunk már nem is emlékezett pontosan, mi volna a következő lépés. Jogosnak vélt némi önkényes módosítást, ha már a főhősnek sem kellett tartania magát a megbeszéltekhez. Baszódjon meg ott, ahol van a fekete hajú nőjével együtt, gondolta és rideg elszántság öntötte el, miközben megindult az időzítő szerkezet felé. Noha senki sem volt jelen, aki láthatta volna az arckifejezését, érezte: ha mégis volna, kétségkívül végtelenül kokány főgonosznak gondolná. Sőt, valahol mélyen legbelül neki drukkolna, nem az idióta főhősnek. Ritkás bajusza alatt még el is mosolyodott.

Az időzítőpanelhez érve már teljesen magától értetődőnek tűnt, hogy hamarabb fejezze be a munkát, mint a szöveggönyv indokolná – túlórabért úgysem fizetnek soha. Nem vált emberarcú, érző szörnyeteggé, nem emlékezett vissza, milyen traumák érték gyerekkorában, miért is olyan rossz neki, miért is van joga elpusztítani a világot. Mégis érezte, a közönség egy része azonosulni tud vele. Még az is, aki be sem meri vallani. A lelke mélyén azért ott lesz az, bőven elég.

A megbeszélte két óra helyett – ami természetesen a valóságban jóval gyorsabban telik – rezdüléstelen megmásíthatatlansággal tíz percre redukálta a detonáció bekövetkeztének idejét.

Utólag jött rá, hogy a tárna rácsos ajtóval elzárt kijáratához nincs is nála a kulcs. Eredetileg nem is lett volna rá szüksége, hiszen a bomba a főhősnek hála csak a sztratoszférán túl robbant volna. Átvillant az agyán, hogy pánik, de még csak elhessegetnie sem kellett a kósza gondolatot, már mászott felfelé a rácson. Az ajtó feletti részen ritkábban voltak szedve az acélrudak: széltében és hosszában is – főleg hosszában. Ötvenkét kilójával egyszerű feladatnak tűnt átpréselnie magát.

Törzse már a túloldalon volt és nagyjából csak két percbe telhetett. Csak a súlypontját kellett volna a valóság még percekben belül is intakt maradó szeletébe áttornáznia úgy, hogy az esés következtében ne zúzza magát eszméletlenre. Ne maradjon a határmezsgyén, ami még épp elpusztul a főhőssel és a fekete hajú nővel együtt. Ennyit megér, sőt pusztuljon a demarkációs vonalon túl is, mondjuk két kilométeres távolságban minden. Ha túljut rajta, azt sem bánja...

Éppen sikerült csípőjét is – némi vérvesztés után – átpréselnie a rácsok közt, amikor a szóke nő is befutott. Talán maga sem tudta, mit keres, főgonosznak mindenestre biztosan nem. Lángvörös egyrészes úszódresszt viselt, mint a vízimentők a tévében. Észre sem vette a magasban csimpaszkodó Márton.

A rácsosajtó természetesen kívülről volt nyitható. Éppen azért, hogy a főhős is gond nélkül sétáljon bele a kelepcébe. Ezt alapvetően Mártonnak is mondták már, viszont csak a szóke nő antréja után tudatosult benne. Valószínű, hogy a rácsok közt lazán átnyúlva, kívülről lenyomva a kilincset megmenekülni kevésbé lett volna kókány, mint azt lelkiállapota megkövetelte. Utólag belegondolva, a rácsok jelenléte legfeljebb Márton menekülését volt hivatott akadályozni. A főhős amúgy sem távozhatott, míg nem hatástalanította a bombát.

A szóke nő az időzítő szerkezethez rohant, de ötlete sem volt a PIN kódot illetően – legalábbis a négy nullán túl. Márton olyan lendülettel toltá vissza magát a radikális átrendeződésre ítélt valóságzegmensbe, mint aki egyáltalán nem törődik medencecsontja előrenyúló két karéjának sorsával.

Minden előbbi nélkül keblére ölelte a zokogó szóke nő, forró könnyeivel áztatta borostás képét, aztán mellkasához préselte a sajátját. Kérdeznie sem kellett főgonosznak, máris elárulta, hogy a főhőst keresi. Mindenképpen utol kell érnie, ha belepusztul is, de látnia kell, beszélnie kell vele.

Márton gerince tájékán végigszaladt a hideg.

Egy jelentéktelen mellékszereplő ritmusát felvéve az akna mélyére vezető, csúszdászzerű szerkezetre mutatott. Rémlott neki, hogy hatalmas cirkuszok voltak hetekkel korábban a vállalatnál: az egyik oldal elképzelhetetlennek tartotta, hogy az uránbánya és a dúsítóüzem fogalmát összemossák, a másik viszont éppen ezt látta jónak, az urándúsítás csak a felszín alatt lehet érdekes, harsogtak. Odaraknak egy lefelé ívelő spirált, amiről senki sem tudja majd, micsoda, rengeteg csövet, néhány kiselejtezett UF6-os tartályt, esetleg egy baljósan foszforeszkáló tavat és voilà. Végül abban maradtak, hogy a közönség uránbányászathoz és dúsításhoz értő része a bevétel szempontjából elenyésző.

Szóval a lefelé ívelő spirál működhet mint csúszda. Mondta is Márton, hogy a főhős odalent

tombol, a fekete hajú nőt meg már korábban eltemette. Miatta áll most bosszút, jobb, ha senki nem zavarja.

A szőke nő hallatott egy zaklatott jajkiáltást, még a sírásra is újra rázendített, de boldogsága akkor sem lehetett volna nyilvánvalóbb, ha kárörömében ujjongani kezd. Márton minden további nélkül faképnél hagyta és lábait előretolva, gazellatestét kecsesen megfeszítve a csúszdához hasonló szerkezetbe ugrott. Talán tudta, ha csak lapockája és sarka ér le, csökken a súrlódás okozta visszatartó erő, és hamarabb lent lesz.

Márton a visszazámláló szerkezetre pillantott – öt perc volt még hátra. Hangosan felnevetett. Kiélvezte a pillanatot. Aztán még a szőke hajú nő után kiabált, hogy mindjárt elindítja vizet is, meg a fényeket és a zenét – majd jobban csúszik. A kürtő pereméhez szaladt, hogy végső elégtételt vegyen a vízmentes csúszdából előbukkanó úszódresszes masszát látva. Utána minden finomkodás nélkül átréseli magát a rácsok közt és fotelja meghitt magányából megnézi munkája gyümölcsét a későesti hírekben.

Egyre csak leste a csúszda kivezető nyílását az akna alján. Mellette, a szerkezet szájából még mindig visszhangzott a szőke nő sikolya. Már az is eszébe jutott, hogy a súrlódás miatt egészen amorffá vált és valahol félúton megrekedt – nem is sikít már, csak a visszhang.

Aztán mégis nagyot csobbant valami a tárna mélyén foszforeszkáló bányatóban. Márton minden várakozását felülmúlta buborékokat vető testtömeg – a víz vörösre festése helyett a felszínre tört. A szőke nőnek jól láthatóan kutyabaja sem történt a rögtönzött csúszda-használat miatt, legfeljebb néhány horzsolás. Úszódressze viszont maradéktalanul leszakadt róla.

A bányatóból kimászva másodpercekig habozott csak. Teste ugyan fedetlen, fizikai képességeinek viszont hiánytalan birtokában. Két tenyeréből melltartót formált, de messziről is lerítt, hogy nincs megszeppenve. Ugyanabba az irányba iramodott, amerre a főhős és a fekete hajú nő is eltűnt szűk fél órával korábban.

Márton sokkolta a látvány. Eleget hallotta a vállalatnál, hogy jót tesznek az ilyen jelenetek, főleg a nézettség szempontjából, az ajánlóban is felvillantva, ám eddigi munkái során azonban nem tapasztalt hasonlót. Noha messziről, de azt is jól ki tudta venni, milyen fazonra gyantáztatta magát a szőke odalent. A sötétebb szőrzet miatt az is nyilvánvalóvá vált, hogy a haja csak festett szőke, de ezzel egy másodpercig sem foglalkozott. Eszébe sem jutott előbbi kókány énje, másképp rideg szenvtelenséggel legyintett volna. Csak az lebegett előtte, hogy amit a távolból látott, közelről is szemügyre kell vegye, sőt...

Annyi valóságérzéke azért még volt, hogy a visszazámlálóra pillantson. Egészen pontosan három perc maradt. Nem volt már ideje sem liftezni, sem csúszni. Nekifutásból ugrott, éppen úgy, hogy a lefelé ívelő spirált és a csöveket elkerülve egyenesen a bányatóba essen. Hallotta már, hogy a víz ütni is tud, főleg, ha hideg. Na, majd most kiderül, – gondolta volna, de nem ezen gondolkozott.

Zuhanás közben lepergett előtte a rögtönzött forgatókönyv: a szőke hajú nőt még beérheti, majd ráadja a pólóját, úgymint csurom víz lesz. Még szerencse, hogy fehérret vett fel. Azt is előre látta, hogyan tartja majd szeme elé a kezét az ujjai közt kilesve, amíg az öltözik. Meg aztán nem olyan hosszú az a póló. Tovább futnak, elől a szőke...

Abban a pillanatban lesz szerencsés rábukkanni a főhősre, amikor épp hatástalanítja a bombát. Noha lehetetlennek tűnik, úgymint sikerrel jár majd, efelől kétség sincs. Amint a bomba hatástalanítva, előlép, mint a valódi főhős – eget rengető csavar. Nem lesz nehéz, hiszen nagyjából tudja, mi mindent követett el főgonoszként. Csupán azt kell a másokra kenni.

A szőke jó esetben hisz majd neki, de semmiképp sem zavar sok vizet. A főhőst meg likvidálja, valószínűleg a fekete hajúval együtt, mert az akkor is mellette maradna, ha valóban a főgonosz lenne. A végén meg mindenki őt ünnepli majd és a vállalatnál is belátják, hogy főhősnek lett teremtve, de az újabb munka előtt igazi szabadságra megy: tengerpartra a szőke nővel. Ott – legalább a nyilvános helyeken – már újra viselhet úszódresszt is, újdonsült főhősünk számára nem lesz titok, mi van alatta. Talán el is veszi, aztán jönnek a gyerekek...

Bombabiztos terv, menni fog – nyugtázta Márton egy pillanattal a bányatóba-csapódás előtt.

A víz meg tényleg hideg volt, és ütött is...

Ágoston Tamás

A szorongó szonettje

Az autóbusz szakadékba fordul.
Mint papírhajó: elsüllyed a komp.
Míg a hullámokat nézem: orvul
agyonszurkál a strandon egy bolond.

Vízbe ülök, de megüt a guta.
A futópadon megáll a szívem.
Bosszúból megmérgez egy ostoba
pincér, mert a bor miatt hisztizem.

Terroristák törnek rám egy bárban
a Los Angeles-i éjszakában
késekkel, *Allah akbart* kiáltva!

Rettegek, mint fejszétől az erdő.
Van bennem valami lágy, tekergő.
Saját mosolyom ijeszt halálra.

A mostoha szonettje

Elveszett volt, mint egy tatógó hal
a parton. Vicceket meséltem neki.
Egy mostoha, azt hittem, nem szereti,
de nevetett. Megkínált rágóval.

Éjjel léptük át a román határt
a reggel óta szakadó esőben.
Az álmoasságtól jobbra-balra dőltem.
Aztán a furgon hirtelen megállt.

Kézen fogott és bevitt az erdőbe.
Kés volt nála. Vonszolt a hegytetőre.
Az utamban vagy, hadarta, és már szúrt

is. Nyakamhoz kaptam. Spricelt a vérem.
Vékony, csontos kezét ámulva néztem.
Egy holdsugár szétfolyó arcára hullt.

A gyógyíthatatlan szonettje

Minden rendben lesz, fiam – mondta
az apám azon a napon, mikor
megtudta a Klinikán (N. Tibor
onkológustól), hogy egy gomba

nagyságú daganat fogja őt
megölni három-négy hónap múlva
(kb.). Nem sírt. Nem volt felindulva
egyáltalán. A tévé előtt

ült, valami régi filmet nézett,
melyben milliomosok henyélnek
egy öbölben ringó fehér jachton.

A dohányzóasztalon csésze állt.
Éreztem a friss kávé illatát.
Igen – mondtam. S elcsuklott a hangom.

HORVÁTH LÁSZLÓ:
Fej – 1972

Aradi Vivien Napsugár

Éghajlatok

Szétfeszül a táj,
türelmetlenek a hallgatások.

Kikaparni a felesleget,
betakarni a lábadat,
hajszálakat vizsgálni,
ne hagyj itt semmit.

Idő előtt beállt a hullamerevség,
vonalaink nem mozdulnak.
Fantomfájdalmat generálok,
elcsattan bőröd.

Egyszer visszatérsz ide,
a muskátlik és a borostyánok között
árnyékról ismerlek fel.

Obszidián

Az egyedüllet elmaradt szavak közötti
iránytű, tévutakra visz. Azt teszi veled,
amihez gyenge vagy, az emlékezés
ígéreték rozsdás giotinja.

Eltorzult reményekkel szorulok ide,
magam köré gyűjtöm mindazt,
amit érintettél. Te kiszorulsz ebből
az apró konyhából, gőzzel és füsttel
távozol, látványosan, búcsú nélkül.
Vérfolt marad utánad, fantomillat.

Sóhajok tapadnak a falakra,
az ablakon besikít a szél.
Magamat érzem minden áramlatban.
Félelemtől kitüremkedett szavaimat
ősz szálakként halmozom, hogy lásd:
nincs másik élet.

Huszedik tél

Lehettél volna túlevelem örökzöldje,
fáradt lángra juhar, száraz kedvemre gyógytea.
Altató az idegen rendszeresség
egy-egy mélypontja után.

Ha megtanulok hangosabban szenvedni,
a szemed magára húzhatta volna a könnyeket.
Most hűtlen vágycsakért hűtlenséggel fizetek,
a hernyók azóta is szárnyakat lopnak.

HORVÁTH LÁSZLÓ:
Legyen világosság
2018

Makó Ágnes

Dupla forgás

– El sem hiszem, hogy rá tudtál venni erre – mérgelődött a férfi, miközben a fekete korcsolyacipőt próbálta felrángatni a lábára.

A nő mosolyogva figyelte, ő már öt perce elkészült: korcsolya bekötve, kesztyű felhúzva, ajakír felkenve.

– Csak most az egyszer! Úgy örülök, hogy végre eljöttünk, már majdnem vége a szezonnak – válaszolta.

Kesztyű, szekrénykulcs, élvédő. Elbotorkáltak a jég széléig, a nő lendületet vett és siklott, a férfi görcsösen markolta a korlátot. Bizonytalanul indult el, lassan, de így is megingott és sziszegve káromkodott az orra alatt. A nő tempósan haladt, időnként lassított és bevárta a férfit.

– Emlékszel az első randinkra a Mújégen? – mosolygott a nő. – Mennyit bénáztunk, de ott legalább meg mertük fogni egymás kezét.

– És akkorát estünk kézen fogva, mint a fene – tette hozzá a férfi. – Két hétig fájt utána a bokám.

A következő huszonnyolc évben együtt estek-keltek. Templomi, polgári, büfiztetés, játszótér, lakáshitel, előléptetés, csoportos létszámleépítés, kerti grillezés, biciklitúra, házfelújítás, minden, csak korcsolya nem. A nő néha felvetette, de a férfi lesöpörte azzal, hogy ő jeget maximum viszkiiben, de leginkább ott sem. Most meg itt vannak, és a nő olyan magabiztosan hasítja a jeget, mintha profi lenne.

– Ennyi év alatt hogy-hogy nem felejtettél el korizni? – kérdezte a férfi.

– A véremlen van az egyensúly – nevetett a nő.

A férfi rá sem ismert. Ez lenne az ő halk szavú, szerencsétlenkedő neje, aki mindig úgy felnézett rá?

A nő a férfit nézte. Milyen ügyetlenül totyog, és hogy megöszült! Ez a gyerekes piros sapka pedig több, mint viccesen néz ki rajta. És hol marad a szokásos, atyai lekezelő kioktatás? Úgy látszik, azt is az öltözőben hagyta a zsebkendőjével együtt. Már két perce lóg az orrából egy csepp, ami nem akar se visszaszívódni, se lecsöppenni.

A férfi próbált egyenesen haladni a jégen, de fél szemmel a palánkot leste, nehogy túlzottan eltávolodjon tőle. Dühöngött magában, amiért ez a hülyén kinéző ezeréves sapka van rajta, az is csoda, hogy egyáltalán talált otthon sapkát, mert amúgy soha nem hord, minek, amikor mindenhova kocsival jár, az minden egyben, négykerékű esernyő, ahogy mondani szokta. Bezzeg a nő láthatóan ismeri a jégpálya divatját, a sapkája, sálja és kesztyűje színe tökéletesen harmonizál egymással. Innen messziről fiatalabbnak tűnik, biztos azért, mert olyan gyorsan korizik. Most mintha odaintett volna egy fiatal pasinak, aki a jég széléről nézi. Tényleg, integet, mosolyog! Az nem létezik, hogy itt flörtöl az orra előtt! Ez nem is ő.

A nő egy dupla forgást csinált, majd a férfi elé siklott és hirtelen fékezett, a korcsolya éle jégdarabokat fröcskölt a férfi arcába.

– Milyen idióta zenéket adnak itt – morgott a férfi. – És rettentő hangos!

– Nem rosszak ezek, csak újak – válaszolta a nő. – Nem mindig a régi, megszokott a legjobb. Ezek a mostani fiatalok zenéi. Te meg pont, hogy szereted a fiatalabbakat, ha jól sejtem.

A férfi elvörösödött.

– Üljünk le forralt borozni – mondta rekedt hangon.

– Sportolni jöttem, nem hízni – válaszolta a nő.

A férfi ránézett a nőre és megállapította, hogy bár a feneke kétszer akkora, mint amikor először estek el együtt a Mújégen, összességében most sem néz ki rosszul. Vajon mások is így látják? Például az a hülyefejú pasas a jég szélén?

– Legalább egy teát igyunk – kérte.

Leültek a hideg műanyag székre és iszogatták a túl édes, túl forró teát.

- Ki volt az a pasas, akinek az előbb integettél? - kérdezte.

- Az edzőm - válaszolta a nő. - Azóta járok hozzá, amióta te úgymond késő estig dolgozol, úgy egy éve. Már rég kiderült a híváslistádból, mit is csinálsz esténként. Én korcsolyázom. Az alapoknál kezdtük, egyensúlygyakorlatok, állóképesség-fokozás. Ti hol kezdtétek?

A férfi savanyú arccal kortyolt egyet a teából. Nem így képzelte a lebukást, nem gondolta, hogy egyszerre fogja aljasnak és megalázottnak érezni magát.

- Aztán jöttek a komolyabb technikák, forgások, ugrások - folytatta a nő. - Ezekhez bátorság kell és erő, mert lendület nélkül nem megy, és mindig benne van a pakliban egy hatalmas esés. Pont ezekre van szükségem melletted. Na, megittad? Akkor menjünk vissza a jégre.

HORVÁTH LÁSZLÓ: Idő - 2014

Bucsy Balázs

Macskaeső

A holland, mindenki így hívta. Egyes számban, elég helytelenül, mivel a felesége is itt lakott vele, tehát minimum: a hollandok, vagy a holland pár. Az meg már túl hosszú, még itt vidéken is. A feleség nem sok vizet zavart, a fickó igazi neve meg teljesen értelmetlen magyarul: Mees. Ők voltak tehát a hollandok, akik öt évvel ezelőtt megvették az öreg Radnai szőlőjét, közvetlenül a szántóföldek mellett. Mivel Mees járt a hivatalba, vele tudtál összefutni a boltban, a falunapon, egyszerűen ő lett a holland. Kizárólag a háta mögött, szemtől szemben mindenki ezen a lehetetlen néven szólította. Hatalmas ember, kora ellenére is egyenes, mint egy nyárfa. A falubeliek, akikkel egyidős lehetett, mind meghajlottan jártak már, ez a szeplős tejfölöshajú meg úgy ugrált le-föl a biciklijéről, ahogy én. Pedig alig múltam 14, ő meg már ugye nyugdíjas. Azt beszéltek semmihez sem értett, vagyis inkább mindenben segítséget kért. Ha kiesett egy csempe a fürdőkád oldalából, nem állt neki ragasztózni, bekerekezett a központba és addig kutatott, míg valaki el nem vállalta a feladatot. Természetesen jól meg is fizette a munkát. Tulajdonképpen mi is így ismerkedtünk meg, megbízott ezzel-azzal az istálló körül, persze nem a lovakkal, azokhoz sose engedett közel, egyéb állatokkal kellett foglalkoznom. Olyan nem lehet, valamihez csak ért – gondoltam magamban –, de nem akarja bemocskolni a kezét. Most is ez lehetett a helyzet, mert a délelőtti telefoncsörgésre ébredtem és halottam anyám engem szólongatott. Egyik kezével diszkrétan lefogta a kagyló alsó részét, a másik kezével mutogatott maga felé, menjek, mert engem keresnek.

– Gyere, Pisti – mondta – a holland az, téged keres.

Álmosan a kezembe fogtam a kagylót. Meglepődtem, mennyire fejlődik a magyarja. A nevemet még mindig nem tudta kimondani rendesen, az „á” helyett két „a” betűt mondott.

– Szia Istvaan! Gyere, kérlek segíteni – hadarta a telefonba. – De ne holnap, ma!

– Tíz perc és ott leszek – válaszoltam.

„Majd holnap”, ezek az első magyar szavak, amiket megtanult az itteniektől. Látszott a fején, nem érti. Mindenki ráért, de valahogy a munka is. Elromlott a bojler, egyszer jön a szerelő, le kell kaszálni a lucernát, később, és így tovább, ki tudja meddig, hisz mindig lesz egy következő nap. Felszálltam a biciklire és bár jól tudtam mi a feladat, siettem. A házunk keskeny mellékutcáján – ez kissé leejtős – lassan, egyensúlyozva indultam felfele. Pár kanyar a kocsmáig, illetve a templomig, ki melyiket említi előbb, ha tájékozódni próbál. Utána az Úttörő utcán száguldottam lefele, illetve kifelé a faluból. Az utolsó villanyoszlopot is elhagyva már apró kertek, hobbiszőlők következtek. A holland háza erről a pontról, ha nem láttad mögötte a falut, úgy festett a semmiben, mint egy magányos tanya az Alföldön, pedig ez a Dunántúl. Egy roskatag présházat vettek meg annak idején, amit aztán szépen kicsinosítottak.

Kisebb koromban gyakran környékeztük ezt a romházat a falubeli barátaimmal. Legtöbbször csak elbicikliztünk mellette. Mindenkit már annak a pusztá látványtól a hideg rázott, ez volt a mi kísértet házunk. Ahogy aztán idősebbek lettünk kezdett a félelem kíváncsiságba átcsapni és egyre közelebb merészkedtünk. Körbejártuk, feltérképeztük, először kívülről. Napokat ólálkodtunk az évszázadosnak tűnő őserdőben, ami kert helyét vette át a tulajdonos halála óta. Valamelyikünk egy kővel bedobta az ablakot, utána mindenki hazaszaladt, napokig nem mertünk visszamenni. Ezután egyre bátrabbak lettünk: az egyikünk bakot tartott, a másik belesett a koszos ablakon, míg egy szép nap megpróbáltunk benyitni a bejárati ajtón. Félig kinyitottuk, de utána inába szállt a bátorságunk. Másnap meg rettegés kerített minket hatalmába, mikor észrevettük: valaki becsukta azt. Egyikünk a gyermeki hévtől teljesen felfűtve, benyitott és elámulva figyeltük a felhalmozott kicsi ketrecek, a padlótól a plafonig, tele fehér nyulakkal. Apámtól tudtam meg nem sokkal később, hogy az öreg Jakab bérelte és nyulakat tenyésztett benne. Ezek után senki nem járt erre, nagy ívben kerültük, nem iszonyatból. Gyalázatból. Hónapokig az egész

baráti társaságot rettegésben tartotta egy halom nyuszi. Aztán a nyulak eltűntek, megjelentek a külföldiek. Évekkel aztán toldalékokat, emeletet épített hozzá és zárásként megépült egy istálló is a telek átellenes részén a lovaknak. Ez a ház annyira különbözött a többitől. A faluban minden ház ugyanúgy nézett ki, szabályos négyzetek, két ablakkal az utca fele. Általában valami napszitta festéssel, ami még jobban kifakult az évek alatt. A pirosból inkább rozsdabarna lett, a világosabb színek meg halványodtak. Frissen színesre nálunk maximum a kerítést festettük. Ez a szöges ellentéte mindennek, a régi pince hatalmas vörös köveit, az alapot és aljzat egy részét zöldre festette. A falat meg körös körül kirakta dísztéglából, ehhez illeszkedtek a szintén zöld spaletták és végül a megint színezett homlokzat. Nem is tudnám hirtelen megfogalmazni: az egész mesebeli ház egyszerre vonzott és taszított, ugyanannyira akartam volna benne élni, mint lerombolni az egészet.

A biciklit a kapuban hagytam, a gyeppel itt kényes dolog, sőt az egész porta, valami elkényeztetett szabályrengeteg. Ne nyúlj ehhez, ne nyúlj ahhoz, azt már említettem, a lovakhoz egyszer sem engedett közel. Az utat az ajtóig kis kövekkel rakták ki, mellette egy magányos, mini szélmalom jó szándékúan hirdette az irányt a bejárat fele. Illedelmesen bekopogtam az ajtón és mikor már egy jó ideje nem jött válasz, benyitottam. Rögtön az ebédelőben találtam magam, illetve konyha és nappali lehetett egyszerre. A két hatalmas ablakon ömlött be a napfény és a kellemes tavaszi meleg ellensúlyozta azt a hidegséget, ami ebből a szobából áradt. Már sokadszorra jártam itt mire meg tudtam fogalmazni: faltól falig csempézett az egész helység, még a régi kandalló is fehér-kék kis lapocskákkal borítva. Mindegyiken külön jelenet, az ember szinte el tudott veszni bennük. Réges-régi vitorlás hajók, tulipánok aztán szélmalomok, különböző állatok és bibliai történetek glóriás figurákkal. Egy egész délelőtt is kevés mindegyiket végignézni. A sokadik zavaró dolog ebben a házban, hogy nem voltak folyosók, a szobák egymásból nyíltak. A bejáratról rögtön elláttam a végébe, a hálóig, ami után egy kis terasz következett. Ha nincs a sötétítő függöny, valószínűleg a pajtáig is ellátok. Épp beljebb léptem, mikor a másik szobából előbukkant a felesége. Fura egy nő, az biztos, mintha csak a teste lenne itt, a lelke még a tengernél szívná a sós levegőt. Hófehér kezével a karámok fele intett és gyorsan kitéssékelte a házból. Kettőnk közül ki a félelmetesebb? Gondolom ő nekem, neki meg én.

Alig kerültem meg a házat rögtön megláttam Meest a pajta mellett, a napsütésben nem is tudtam melyik csillog jobban, a haja vagy a narancssárga mellénye. Hamarosan észrevett és mielőtt bármit mondott, mindkét kezét ökölbe szorította és az egyikkel finoman ráütött a másikra, mintha egy furkósbottal verne valamit. Szóval így képzelte, hogy agyonütöm őket. Odaértem mellé, bizalmasan átkarolt és odasúgta:

- Hat, Istvaan, ő!
- Annyiért nem vállalom, nem - néztem rá kikerekedett szemmel, ne kezdj nekem alkudozni.
- Pénz, kevés, érted? - Szinte az arcába emeltem a kezem és finoman összedörzsöltem a nagyujjamat a középsővel és a mutatóval.
- Ja, jáá - csattant fel. - Pénz oké, macska hat.

Azzal a mozdulattal a pajta ajtaja mögül elővett egy kilyuggatott dobozt, a tetejére odafogta a tárcájából kihúzott bankjegyet, a kettőt együtt nyomta a kezembe. Megfogtam és éreztem a halovány meleget, ami a dobozból áradt. Vajon a nap melegítette fel vagy az állatok hőjét érezni ennyire a csomagoláson át?

- De ne majd holnap - szúrta még oda a végére, mielőtt elváltunk.

A csomagot egy gumipókkal a bicikli csomagtartójára rögzítettem. Egy kicsit rázós lesz nekik, de már nem sokáig. Kár, hogy Mees nem beszél jobban magyarul, vagy mondjuk én az ő nyelvén. Egyesével fojtom meg őket, biztos így mesélném neki. Nem az túl egyszerű lenne. Egy fonott gyékény kosárba átraknám a macskákat. A kast aztán gondosan négy ponton rögzíteném egy kötéllel, úgy, hogy az alját keresztbefonom a stabilitás miatt és a négy szarát hosszabbra hagynám a másik oldalán. Valahonnan szereznek egy héliumos léggömböt, de nem valami vásárit, ez annál hatalmasabb. Egy akkorára lenne szükség, ami a gázzal telefújva elbírja a súlyt. A kötelek szabadon hagyott részére keresztbe kötözve rögzíteném a lufit. Pont, mint egy léghajó, épp piciben, illetve itt súlyok nem lennének, gyorsan szálljon felfele. A kaszálón

engedném szabadjára, nem messze a házától, egy szélcsendes napon. Ott repülnek, látod? A légpuskával már csak akkor venném célba, mikor jó magasan járnak. Negyven méterre egy kólás kupakot is eltalálok vele, szóval jóval távolabb is elengedhetem. Egy jól irányzott lövéssel aztán kidurrantanám. Az lenne aztán a szép látvány, macskaeső a határban.

Lassan visszatekertem a faluba, de az irányt nem hazafelé vettem. A templomnál jobbra indultam, sokkal lassabban, nehogy agyrázkódást kapjanak nekem itt idő előtt. A Kádár utca végén kezdtek ritkulni a házak, mintha pont ellentette lett volna a másik végletnek. Arra fele szépült a falu, erre fele meg egyre robbantak le a házak. Ezen a végen fura alakok laktak, csencselésből, piacozásból éltek. Sokszor még a víz sem volt bevezetve, az utca végén levő kék, hajtós ivókútból hozták. Ezt onnan tudhattad, láttad a nőket, ahogy marmonkannákkal hajtják a kutat, majd görnyedve sietnek haza napjában többször. A házakban mi ment, az pedig rejtve maradt, itt még a küszöböt sem léphetted át. Ha anyámat kérdezed, ő még világosan is félt erre jönni, de ha rám hallgatsz, a legjobb üzleteket itt kötheted. Ha kell valami, itt bárki megszerzi, ha meg eladnád, biztos lesz rá vevő, bár, lehet, az árat azért újra kell gondolnod párszor. Az utolsó előtti épületnél álltam meg, szerencsére a barátom pont kint állt a házuk előtt.

- Szia, apád jár még ki a piacra? - kérdeztem, és mellé parkoltam.

- Igen, persze.

- Vihetne ki egy csomó macskát - közben letöröltem az izzadságot a homlokomról. - Külföldi alomból vannak.

HORVÁTH LÁSZLÓ: Metamorfózis - 2018

Siska Péter
Archívum

I.

Vonatok robognak.
Ki tudja, hová.
Vársz, pedig
nincs idő már semmire –
megelőz a képzelt
halál,
és ritka az élők
kegyelme.

2.

Amit a beteg érez,
ha az orvosi
lámpába néz –
valahol
egy kopasz fa áll
a hajnali csöndben,
ágai az eget
tapogatják.

3.

Lassan
jelentésüket veszítik
a tárgyak közötti
összefüggések –
ami maradt,
hömpölygő, sáros folyó.
Úszik benne
a világ.

Scardanelli éjszakái

Ez már csak
a test szigorú rendje,
csak a sejtek
osztódása.
A sötétben ülve
hallgatod
a hullámverést.
Vársz –

érzés nélkül,
ahogy a rovarok
várják a fák
virágzását
a mozdulatlan
ég alatt.

A kezeid nézed.

Szabó Dárió

Gesztenyehús

Birtokolni, megszerezni valamit,
aztán rá se nézni többet,
csak a tudatot élvezni minden nap,
ez tartja frissen az élők húsát.

Birtoklom a félelmet is.
Féltelek, amikor átmész az úton,
hogymire átérsz, elfelejtesz beszélni.
És akkor majd nem tudsz szólni, hogy menjek át
érted, de előtte nézzek körül.

Keresnem kell valamit,
ami jól hangzik, de a kimondás
nem hajtja birtokomba, inkább csak körbe leng,
mint egy gesztenyehúst a héja
tehetetlensége sülés közben.

Puhulok, a táj oltalma elvész.
A hegyormok a hideg folyókig hajolnak bennem.

Néha, amikor beszélni szeretnék róluk,
a szájpaddlásomra tapadnak.

Gyurász Marianna

A repülő kertész

Most még létezel vagy sem,
egy bálnaprintes füzetben vetek számot a lehetőségeiddel,
és hogy hány vonal mentén
csúszott el máris, és hány irányba, ha van, az életed.

Sötétedik, fél szemmel egy tévéműsort figyelek:
Milánóban járunk, ahol egy hívószavakkal zsonglórködő, befutott építész
magyarázza, miként épített
a belváros gyufaszálai közé függőleges
– és mutatja is, látom – erdőt.

A felhőkarcolóból kiékelődő rengeteg erkélyen, párkányon
valóban annyi kifejtett fás szárú él, hogy alig látni a gránitot.
Gianni (ahogy magamban nevezem) azt mondja,
ez az egyetlen urbánus módja a karbon-dioxid nagyfokú megkötésének,
ez a jövő építésze. Legalább öt madárfajt repatriált,
a gyökérszet gondozása viszont igencsak nehéz:
kizárólag repülő kertészek végezhetik.

És itt, azt hiszem, elszenderedem.
Mert azt látom, hogy kövér kezű, szárnyas puttók
ereszkednek alá a merőlegesen kúszó erdőben,
pofont adnak az ágaknak, durcás arccal parancsolnak
a gyökérszetre, hogy az a kijelölt térfogatban és irányba nőjön.

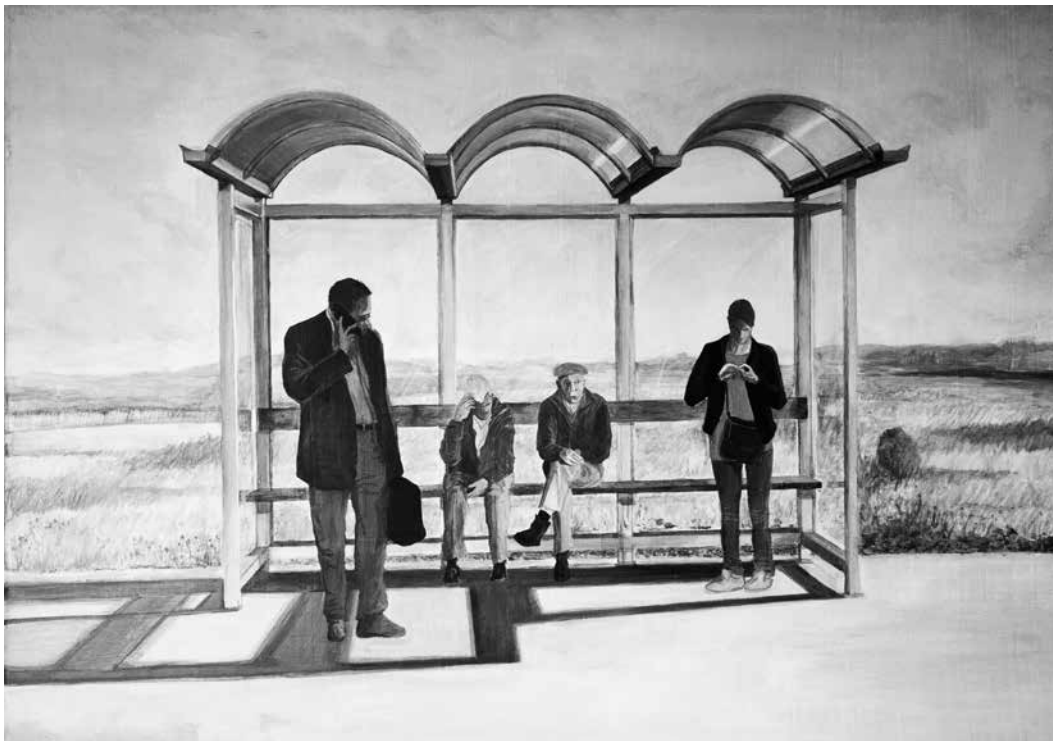
Arcukon ott van minden létező vagy nem létező dühöd:
a lehetőségekre, rám, apádra, az ő apjára,
amiért Gianni kénytelen volt ezt a csodálatos és nevetséges monstrumot,
ezt az ötvenemeletnyi burjánzó kaspót megépíteni a megmentésünkre.
Azért is neheztelsz, mert Gianni ezt az utat választotta,
amely épp elég sima ahhoz, hogy a karcsú sportkocsi is
karcolatlan közlekedhessen rajta.

Persze valószínűleg saját magamat álmodom kerek gyerekarcod mögé.
Lehet, hogy imádnád a milánói gyufaszálak közé ékelt erdőt,
a gombaszószot és az olasz bort is, és soha nem gondolnál a felszín alattira.
Nem olvasnál verseket, és nem érdekelne, kedvenc költőm miért ír
bevásárlókosárban lassan elszivárgó lisztként az időnkéről.
Lehet, hogy sosem értenénk meg egymást.
Lehet, hogy bőgnél megszületni.

Nem értelek, hazudom a metszőollós, szárnyas karonülőnek,
aki azt kérdi, miért nem metszettem meg soha gyökereim.
Majd ő megtanít, hogyan kell. Felém nyújtja a durva fogású ollót.

De itt feleszmélek, még egy kis időre, égő gyomorral és száraz nyelvvel
lehalkítom a tévét, és leírom, hogy
a súlyod most annyi, mint egy gondolaté,
a hosszúságod pedig száznegyvennyolc milliméter.
Ezután a bálnamintás füzettel együtt, egy puha és meleg sarokban,
megágyazok neked éjszakára.

HORVÁTH LÁSZLÓ ADRIÁN: Megálló – 2015

Benedek Szabolcs

Ez nem Amerika

(regényrészlet)

A folyóiratot a megyei tanács művelődési osztálya alapította évtizedekkel azelőtt. Előbb kéthavonta jelent meg, aztán negyedévente, utána annál is ritkábban. Nagyjából akkor, amikor összegyűlt egy-egy számra elegendő anyag, és mindig jókora csúszással, a datálással rendre elmaradva a kalendáriumtól. Becsei Árpád emlékezett rá, hogy a megyei pártbizottság ülésein időről időre fölmerült, hogy meg kellene szüntetni. A szerkesztőségi szobának kinevezett irodában, a tanácsnak a régi városközpontot jelentő főtér egyik sarkában álló neoklasszicista épületében akkora halomban áll a remittenda, hogy időnként ki se lehet nyitni tőle az ajtót. Az úttörők persze örültek, amikor megkapták papírgyűjtésre, csak aztán megmozdítani se bírták a hatalmas zsákokat. Becsei Árpád kíváncsiságból megkérdezte néha Emmát, hogy fogy nála a folyóirat, ám folyton azt a választ kapta, hogy sehogya. Minden más irodalmi és kulturális lapból szoktak vásárolni, ám ebből az esetek jelentős részében egy példányt se. Valószínűleg azért – magyarázta Emma, aki vénségére se vetkőzte le a szokását, hogy mindent megindokoljon a saját szája íze szerint –, mert az egyetlen érdekes dolog benne a címe: Kunhalom. Ezt annak idején kétségkívül jól kitalálták, akár metaforaként is lehetne értelmezni, csak hát az is kellene, hogy megtöltsék az oldalakat tartalommal. Ami viszont errefelé a jelek szerint hiánycikk.

Ennek ellenére a folyóirat az utolsó pillanatban mindig megmenekült. Ha a többi megyének van, akkor nekik is kell, hogy legyen. Amúgy is, nem pártbizottsági feladat, hanem a megyei tanács végrehajtó bizottságának kötelessége a Kunhalommal foglalkozni. Becsei Árpád minden alkalommal megkapta a tiszteletpéldányokat, kötelességtudóan át is lapozta, ám arra már nem tudta rászánni magát, hogy rendesen el is olvassa. A Kunhalom olyan szürke volt belülről is, mint kívülről, a borítója. Az embernek az az érzése támadt, mintha szándékosan tervezték volna olyanra, hogy még véletlenül se kelljen senkinek. A címlaphoz például a lap létrejötte óta nem nyúltak, az évtizedes tipográfia mellett általában egy alföldi tájat ábrázoló fotó vagy valamelyik helyi képzőművész grafikája kapott helyet. A belívekben az idő során eltolódott az arány a helytörténeti és néprajzi közlemények felé, amitől olyan lett, mintha egy múzeumi közlőnyel lapozgatna az ember. A szakemberek számára föltehetően némi érdekességgel bíró, ugyanakkor a nagyközönséget a tények ismeretén túl hidegen hagyó, egy népvándorlás kori lelet megtalálásáról vagy valamelyik tájház jellegzetes építészeti jellegzetességeiről szóló, meglehetősen szárazon megírt beszámolókat egyhangú és végtelen sorát időnként megszakította egy-egy helyi költő verse, ám ezek is olyan bádoglejtő zörögtek, hogy Sugár elvtárs páros lábbal rúgta volna ki a szerzőjüket az Alföldi Krónika szerkesztőségéből. Ezeknél csak a paraszti életnek a nehézségekben megbúvó szépségeit ábrázoló, szocreál módra giccsesen népieskedő elbeszélések voltak gyöngébbek. Egy-egy lapszámot alig fél óra alatt végig lehetett böngészni, úgy, hogy az ember utána azt érezte, hogy ezt a kevéske időt is elfecsérelte az életéből.

Azt pedig tényleg nem gondolta senki, hogy a Kunhalom egyszer menedéket fog nyújtani, olyat, ami mögött el lehet bújni, sőt az ember be is fúrhatja magát a több mint egy évezrede ott nyugvó hajdani pusztai harcos mellé, és annak megnyugtató társaságában bekelheti ki a történelem változásait.

A pártkongresszuson végbement szakadással Becsei Árpád munkanélküli lett. Igazából nem érte váratlanul, tudható volt, hogy a dolgok erőteljesen abba az irányba tartanak, amikor a „megyei pártbizottság titkára” szavakkal leírt fogalom zörgő falevélhez fog hasonítani, amit metsző őszi szél fúj a messzeségbe. Mégis, amikor rászakadt a rögválóság, ízlelgetnie kellett a dolgot. Eleve a szó, hogy munkanélküli, képtelenségnek tűnt. Az államszocializmus egyik meghatározó és büszkén emlegetett jellemzője volt a teljes foglalkoztatás. Amiről persze

a reformközgazdászok hamar kimutatták, hogy pusztán papíron létezik, ki is találták rá a kifejezést, hogy kapun belüli munkanélküliség. Ami nagyjából azt jelentette, hogy a delikvensnek van állása, amiért kap is fizetést, ám napjának nagy részét azzal tölti, hogy lődörög az üzem területén, egyik ládáról a másikra ül, és közben issza a Kőbányai Világost. Az ilyesmi még inkább kicsinálja az államkincstárt, pláne amikor tömeges jelenségként fordul elő. Ennek ellenére azzal, hogy így működik, elég sokan tisztában voltak. Becsei Árpád is, ám hogy a munkanélküliség egyszer őt is érinteni fogja, legszörnyűbb rémálmában se bukkant elő. Azt a kapitalizmus egyik közismert válságtüneteként tartották számon, olyasmiként, amit a szocializmus történelmileg meghaladott. Igaz, sokáig úgy gondolták, hogy az adó is hasonló kategória, aztán pár évvel korábban kiderült, hogy az is létezhet a tervgazdálkodás keretein belül.

Persze tervgazdálkodásról már szó se volt. Az ország a négy évtized utáni első többpárti választásokra készült, ami előtt egyedüli kérdésként az merült fel, hogy melyik ellenzéki erő alakíthat kormányt. Tényként kezelték, hogy az államszocializmus bukásával és az állampárt szétszakadásával egy korszak véget ért, az utódpartok nem rúghatnak labdába. Szó mi szó, Becsei Árpád egy darabig forgatta a fejében a lehetőséget, miszerint kérhetné felvételét az egyikbe, mármint abba, amelyet a korábbi reformszárny gründolt össze, és amelybe tartozónak akár érezhette is volna magát. Ugyanakkor az is világos volt, hogy ez a lépés rövidtávon nem oldaná meg az egzisztenciális gondjait. A múlt és a jelen közötti eltérést mi sem mutatta jobban, minthogy a pártházat ki kellett üríteni, a két utódpart frissen alakult megyei szervezetei pedig másutt nyithattak egy-egy alig pár négyzetméteres irodát: a reformerek az egyik, a belvároshoz közel eső lakótelep aljában, az ortodoxok viszont érdekes módon abban az épületben, ahol az Alföldi Krónika szerkesztősége is működött, és amelynek felső szintjén átmeneti jelleggel az új pártok kaptak szobát. Igaz, mindnyájan tiltakoztak amiatt, hogy a komcsik odaköltöznek melléjük, aztán elcsendesedtek, miután látták, hogy ennek gyakorlati jelentősége nincsen, a szervezet csupán névlegesen létezik, irodájuk folyamatosan zárva tart.

Becsei Árpád úgy gondolta, a kényszer és az érdeke egyaránt úgy kívánja, hogy elengedje ezt a pártos dolgot. A kollégák amúgy is szanaszét futottak, és onnantól fogva nemegyszer előfordult, hogy amikor valamelyikkel véletlenül szembetalálkozott volna az utcán, az inkább átloholt a másik oldalra, csak ne kelljen neki köszönnie. A reformpárt megyei szervezetének élén pedig éppenséggel az a volt beosztottja állt, aki nem sokkal korábban a balján ült az ellenzékiekkel folytatott kerekasztali vitában, és túl azon, hogy időnként haloványan bólogatott, még véletlenül se nyitotta ki a száját. Becsei Árpád tervezte, hogy majd alapos fejmosásban részesíti a srácot a cserbenhagyás miatt, utána úgy volt vele, hogy nem volna értelme, ami nem megy, azt nem kell erőltetni, pláne, ha a képességek is hiányoznak. Most viszont világossá vált, hogy ez egy jól kitervelt színjáték volt a fiatalember részéről, aki a jövőbe tekintve nem szeretne volna kompromittálni magát az öreg bolsevikkel, és azóta ott pöffeszkedik az utódpart megyei irodájában. Becsei Árpád tőle végképp semmiféle segítséget nem várhatott, és nem is számított rá. Mint ahogy Zombori Zsuzsától sem, akit már eleve nem akart nehéz helyzetbe hozni azzal, hogy megkérdezi, volna-e esetleg egy beosztott újságírói hely a megyei napilapnál.

Ekkor hívták, meglehetősen váratlanul, a megyei tanács művelődési osztályáról. Az immáron majdnem üres irodájában ücsörgött, az egyre néptelenebbé váló pártházban, ahonnan már kihordták a Lenin-képeket, valamint Marx és Engels összes műveit, és az irodaház is elnéptelenedett. Egyik utolsó ilyen napja volt, bejárt addig, amíg lehetett, bár hogy ezt ki szabhatja meg, az nem volt előtte, de mások előtt se teljesen világos. Ekkor viszont egy régi ismerőse hívta, egy tanár, aki a szomszéd kisvárosból került a megyeszékhelyre, a művelődési osztályra, és most, mint elmondta, arra készül, hogy hazaköltözik, és visszamegy tanítani – ahogy fogalmazott: –, amíg engedik neki. Egy másik ügy kapcsán viszont eszébe jutott Becsei Árpád, akivel nem is olyan régen elköltöttek pár közös ebédet a megyei tanács neoklasszicista menzájában, és gondolta, talán nem árt, ha tud róla, hogy rövidesen pályázatot fognak kiírni a Kunhalom vezetésére, miután a jelenlegi főszerkesztő nyugdíjba megy.

Becsei Árpádot először nem különösebben villanyozta föl a hírt, udvariasan megköszönte az értesítést, és további sikereket kívánva abban a kölcsönös reményben köszönt el az ismerősétől,

hogy hátha lesz még alkalmuk nyilvánosan ebédelni úgy, hogy közben egyikük se érzi azt, hogy a másik kompromittálja. Aztán ahogy letette a telefonkagylót, elgondolkozott. Marx és Engels művei már nem voltak az irodájában – miután a város egyetlen antikváriumának dömpingre és a kereslet hiányára hivatkozva esze ágában se volt átvenni ezeket a könyveket, a szó szoros értelmében a történelem szemétdombjára kerültek –, az egyik polcon ellenben ott árválkodott a Kunhalom néhány száma. Levette és beléjük lapozott. Az első gondolata az volt, hogy vissza kéne tenni őket oda, ahol voltak, de az is lehet, hogy még messzibbre. A második az, hogy nem biztos, hogy van más választása. A harmadik, hogy ez lesz ám az igazi kihívás.

Este, a vacsoránál eleinte nem akaródzott elmondani. Elege volt abból, hogy ez az állandó téma. Ami érthető, elvégre húsbavágó dolgról van szó. Az egzisztenciájukról. Például arról, hogy egyáltalán maradhatnak-e ebben a lakásban. Na nem föltétlen azért, mert a Most! bedobta gumicsontként a kérdést, hogy vajon nem kellene-e megvizsgálni másokéhoz hasonlóan a kimúlt állampárt agitációs és művelődési ügyekért felelős megyei titkárnak ingatlanszerzését is. Az Alföldi Krónika nem vette föl a fonalat, amitől pontatlan kívülállók szemében esetleg akár tűnhetett úgy is, hogy van benne némi tapintat és szolidaritás a volt főszerkesztője iránt. Holott a valóság az volt, hogy a lapnál is emlékezhettek arra, hogy Becsei Árpád fejének emiatt nem kellett fájni. A lakáshoz nem panama vagy más ügylet nyomán jutott hozzá, hanem vásárolta. Más kérdés, hogy képesek lesznek-e a jövőben fenntartani, és nem kell-e mondjuk visszaköltözniük a lakótelepre. Márpedig amennyiben hosszú időre konzerválódik a helyzet, előbb-utóbb szóba fog kerülni a költözés, vele együtt pedig még néhány olyan dolog, ami a mostani életformájukról történő lemondásokkal kapcsolatos.

Munkanélküliség és állásszerzés. Olyan fogalmak, amelyekről Becsei Árpád korábban soha nem gondolta, hogy egyszer szembesülnie kell velük. Most viszont nem csupán Damoklész kardjaként lebegnek fölötte, hanem mindkettő nagyon is itt ül a vállain.

– Megpróbálok valamit – jelentette ki végül mégis a májkrémes kenyér fölött, Klári kérdő pillantására reagálva. – Szóltak, hogy beadhatnék pályázatot a Kunhalom főszerkesztői székére.

– Kunhalom? Az még létezik?

Becsei Árpád dühös pillantással reagált a fia flegmán epés kérdésére.

– Létezik. És ha híres rockzenész leszel, lehet, hogy kicsit újítok és közlök veled benne egy interjút.

– Mit gondolsz, mekkora az esély? – kérdezte Klári.

– Annak, hogy rockzenész leszek? Remélem, sok.

Becsei Árpád elengedte a füle mellett a fia ide nem illő viccét, miszerint úgy tett, mintha a kérdést neki címezték volna.

– Fogalmam sincs – válaszolta őszintén. – Azt se tudom, ki pályázik. Vagy – nézett megint Marcira – pályázik-e egyáltalán valaki. De miért is ne adhatnám be. Bár sokan abban reménykednek, hogy arrafelé tartunk, egyelőre ez nem Amerika, hogy médiabirodalmat lehetne alapítani. A sajtónak ugyanakkor mostanság elég szép keletje van. Szóval van mit keresgélni.

– Persze – biccentett Klári. – Pályázd meg. Valaminek muszáj történnie. Nem azért dolgoztál kőkeményen és sokak kedvére téve ebben a városban két évtizeden keresztül, hogy aztán mindenki magára hagyjon.

Pusztán morális szempontokat tekintve Klárinak igaza volt. Történelmi aspektusokat nézve mindazonáltal ennyire nem volt egyértelmű a helyzet. Épült az új világ, és mindenki kereste benne a helyét. Biztosnak pedig egyelőre az látszott, hogy az lehet a nyerő, aki szakít a réggel.

Másnap Becsei Árpád bement a megyeházára, ahol még jó szándékúan érződött a múlt lehelete, és nem csupán azért, mert ezt az épületet eredetileg is annak tervezték, amire azóta is használták. A pártok egyre élesedő választási kampányában egyelőre csak szőrmentén került szóba a tanácsrendszer átalakítása. Abban mindenki egyetértett, hogy a jelenlegi állapotokat meg kell változtatni, ám hogy mi legyen helyette, arról még viszonylag kevés szó esett. Voltak ennél sürgetőbb dolgok. A tanácsi választásokig még hátra volt egy év, addig lefutnak az országgyűlési választások, ahol eldől, ki lesz az úr a háznál, onnantól lehet méregetni, hogy visszatérnek-e a vármegyék és a főispánok, vagy valami teljesen más lesz helyettük. A megyei

tanácsnál egyelőre minden többé-kevésbé a régi helyén állt. Becsei Árpád is könnyűszerrel megtalálta, amit keresett. Bekopogott a művelődési osztályra, ahol korábban gyakran járt, és ott majdhogynem a nyakába ugrottak az örömtől.

– Milyen régen láttuk errefelé, Becsei elvtárs... vagyis hát... – zavarodott bele a köszöntésébe az egyik villanyírógép mögül a titkárnő, akinek nem ez volt a hivatalos titulusa, hanem az, hogy előadó.

Becsei Árpád mosolyogva legyintett:

– Hagyjuk a formaságokat, Erzsike. Én is örülök, hogy találkoztunk, annak pedig még inkább, hogy ezek szerint mégiscsak vannak ebben a városban olyanok, akik örülnek nekem.

– Már hogye örülnék, kedves Árpád – vágta át a gordiuszi csomót Erzsike, egyben rögvest bizalmasabb tónusba kapcsolva, most már talán megengedheti a hajdani főméltósággal szemben. – Hiszen mindig örültünk, és ez így lesz ezután is. Miben segíthetünk?

– A Kunhalom ügyében jöttem. Úgy hallottam, pályázatot fognak kiírni a főszerkesztői székre.

Erzsike sokatmondó pillantást vetett a vele szemben ülő kollégára, egy nagydarab, testes férfire, aki szuszogva fölállt az íróasztal mögül.

– Holnap fog megjelenni a Krónikában. De természetesen adhatunk egy példányt a kiírásból. Erzsike, működik a stencilgép?

– Itt nem. De máris fölmegyek a másodikra az iparosztályra, és lehúzóok pár lapot.

Így is lett. Míg Erzsike térült-fordult, Becsei Árpád a politikai kérdéseket gondosan elkerülve kedélyesen elcsevegett a művelődési osztály munkatársaival. Kávét is kapott, vastag falú mokkás pohárban, amitől még inkább hatalmába kerítette a nosztalgia andalítóan negédes érzete. Azt is megtudta, hogy az előrejelzések szerint nincs kapkodás a Kunhalomért. Olyan szóbeszéd is kering, hogy amennyiben nem érkezik megfelelő pályázat, megszüntetik, de most már tényleg. Szóval nagyon kellene egy erős és tapasztalt szerkesztői kéz, hiszen a megyének is szüksége van egy prosperáló kulturális folyóiratra.

Becsei Árpád optimizmussal csordultig telve hagyta el a megyeházát. Az se ingatta meg, hogy vagy ötven méter megtétele után, miközben a régi városközpontot jelentő téren haladt át, egy vele szembe jövő, kissé zilált külsejű ember abban a pillanatban, ahogy egy vonalba értek, éles sercintéssel a járdára köpött. Miért kellene mindenütt rémeket látnia? Meglehet, a fickó erős dohányos volt, és pont akkor tört föl a torkából a slejm. Akárhogy is, kellemes, langymeleg az idő, késő őszi napsütésben fürdenek az utcák, és úgy összességében véve talán nincs is minden veszve. A történelem kereke éppen fordul egyet, de ez nem jelenti azt, hogy mindenkit ki kell végezni. Ez már nem az a világ. Bárkit meg lehet próbálni felelősségre vonni, ám ez nem a vésztörvényszékek és a statáriális bíróságok kora. Ahol nincs keresnivaló, ott úgyse találnak semmit. A megyeházán kedvesek voltak az emberek, a kávé se volt rossz – bár a sűrített tej változatlanul agyon van cukrozva –, és ha változnak is bizonyos dolgok, a népköztársaságból lett köztársaságban is lehet élni, mi több, boldogulni is akár.

Becsei Árpád még aznap nekiállt legépelni a pályázatot. Másnap, amikor a kiírás megjelent az Alföldi Krónikában, összetépte, amit addig írt, és kezdte előlről. Ezt napokon keresztül többször is megismételte. Elfogyasztott pár tucat papírt és néhány indigót, mikorra úgy ítélte meg, hogy most már nagyjából rendben van. A végleges tisztázat előtt pedig elolvastatta a szöveget Klárral, és nehezményezte, hogy az nem talál benne semmi kivetnivalót.

– Elolvastad alaposan? Seholy elírás, egy helyesírási hiba, egy nyegle mondat, egy nem odavaló kifejezés?...

– Nem láttam ilyet. Miért gondolod, hogy kell lennie? Te mindig nagyon jól fogalmaztál, most meg végképp a legjobb formádat hozod.

Ez a „fogalmaztál” kifejezés Becsei Árpádnak kicsit rosszul esett, hiszen fogalmazni az iskolások szoktak, de nem tette szavá.

A pályázatot személyesen vitte be a megyeházára. Egyrészt biztosabb, ha egyenesen az érintettek kezébe nyomja, mint ha postára adná – ki tudja, esetleg nem kezdenek-e a postások is sztrájkolni, ami divatban van mostanság. Másrészt a múltkor annyira jó volt abban a régi, szép, elvtársi időket idéző légkörben üldögélni egy kicsit, hogy kedve lett ismét megmártózni benne.

Nem kellett csalatkoznia. Mindenkit és mindent a szokott helyén talált. Kivéve Lenint. Az ő gipszbe öntött asztali fejszobra – levélnehezékként is lehetett használni, mármint annak, aki úgy vélte, mások ezt nem fogják illetlenségnek tekinteni – az iratszekrény legalsó polcáról nézett szemrehányóan, de az is lehet, hogy bánatosan kifelé. Becsei Árpád akkor vette észre, amikor Erzsike kinyitotta a szekrényt, hogy a megfelelő irattartóba helyezze a pályázatot. A figelmét az se kerülhette el, hogy az irattartó nem volt üres. Nagyalakú boríték állt benne.

– Érkezett más pályázat is? – érdeklődött tettetett flegmasággal, miközben a vastag falú pohárkából a kávé szűrte. Ezúttal inkább kockacukrot kért bele.

– Képzeld, Becsei elvtárs... úr... Árpád, ez a tegnapi postával jött – Erzsike meglengette a borítékot. – Tudja, ki küldte? A Sugár Bandi. Ismerte őt, ugye?

Becsei Árpád letette a mokkás poharat az asztalra, Vlagyimir Iljics húlt helyére.

– Egy ideig a főnököm volt. Mutassa csak, kérem!

Erzsike engedelmesen átnyújtotta a még bontatlan borítékot. Való igaz, a bal felső sarokban ott díszelgett a név: Sugár Endre, a feladó címeként egy távoli, az ország másik felébe eső várost megjelölve. Becsei Árpád lelki szemei előtt megjelent Sugár elvtárs Jókai- és Verne-hősökre hasonlító, felejthetetlen alakja. Régen nem gondolt rá, ő viszont a jelek szerint figyelemmel kíséri szülőhelye ügyeit. Vajon honnan értesült a pályázatról? Szóltak neki? Netán ott, a messzeségben is olvassa az Alföldi Krónikát? Egy-két, megyén kívüli előfizető mindig akadt, bár Becsei Árpádnak nem rémlett, hogy annak idején látta volna a listán Sugár elvtárs nevét. Aki azóta már bizonyára nem elvtárs, akkor se volt, szívből biztosan nem, legföljebb mert a helyzet úgy kívánta. Ráadásul a tragikus sorsú öccsét is meg kellett tagadnia. Milyen indítatásból adhatott most be pályázatot? És mit írhatott bele? Becsei Árpád megtapogatta a borítékot. Meglepően vastag volt, ami azt sugallta, hogy a pályázati anyag az övénél terjedelmesebb lehet. Kérdés, hogy Sugár Endre a túlvégről mit tudhat az itteni ügyekről, mennyire van rálátása a megye kulturális helyzetére, esetleg olvassa-e a Kunhalmot, vagy maximum annyit tud róla, hogy létezik, és így tovább. A legfőbb kérdés mindazonáltal mégiscsak az, hogy az ítések hogy fogják gondolni, mi szolgálja jobban a folyóirat érdekeit: az, ha olyan ember veszi át a lapot, akinek tapasztalatai és ismeretei is bőséggel vannak a helyi viszonyokkal kapcsolatban, vagy olyan, akinek a neve hallatán nem kezd mindenki azonnal bizonyos dolgokra asszociálni.

Becsei Árpád összevont szemöldökkel nézte, ahogy Erzsike gondosan elhelyezi mindkét pályázatot az irattartóban. Az övé dossziében volt, Sugár Endréé borítékban. Becsei Árpád most mindennél jobban sajnálta, hogy elmúltak azok az idők, amikor nemcsak fölbonthatott bizonyos borítékokat, hanem ez egyenesen a kötelessége volt. A kávé mindenestre a múltkorinál keserűbbnek érezte. Lehet, hogy mégis jól jött volna bele a sűrített tej.

Idegesen hagyta el a megyeházát. Kedélyállapotán az se segített, hogy az eget kövér felhők borították, napok óta nem lehetett látni a napot, és váltakozó intenzitással esett az eső. Aztán amikor odahaza Klári fölvetette, hogy megmutathatta volna a pályázatot a gyerekeknek is, hátha mondtak volna valami olyat, ami az ő fiatalos nézőpontjukból hasznos lehet, Becsei Árpád olyat tett, amit különben nem szokott: bevonult a hálószobába, előtte azonban becsapta az ajtót. Igaz, arra ügyelt, hogy a tejjüveg ne repedjen meg.

A vártnál sokkal hamarabb kiderült, hogy fölösleges volt aggódnia. Ismét telefont kapott a korábbi tanártól, akivel érdekes módon nem futott össze a művelődési osztályon, a jelek szerint tényleg gyorsan összepakolt és hazaköltözött. A régi kapcsolatai azonban egyelőre nem szakadtak meg, úgyhogy bizalmasan megsúgta Becsei Árpádnak az első kézből származó információt, miszerint a megyei tanács végrehajtó bizottsága óriási többséggel őt választotta a Kunhalom jövőendő főszerkesztőjének. A hivatalos értesítésre persze várni kell, a bürokráciában mostanság a szokottnál is lassabban mennek a dolgok, de addig is tervezgetheti az első számot.

Becsei Árpád öröme legalábbis ezen a napon nem tartott sokáig. Néhány órával később azzal kellett szembesülnie, hogy árva lett: az anyja is meghalt.

Wirth Imre

ELUTAZTAM. Időben értem a pályaudvarra,
a vágány szelíden füstölt. Magasba hullt
a kő, egy nő zuhant mellém. Apám nyolcvankettő. Sír
Bartis fekete kutyája, anyám hetvenkilenc. Így
maradtak életben. De kertjükben összetört tükrök.
Fiuk sárba süpped, az ital és a szerelemmel
határos boldogság árkokat karcol gyerekei
arcába. Feszülten figyel, mi lesz velük akkor.
Ha nem lesz.

ISTENEM, NE ALTASS el még,
de ne is figyelj, nem vagyok,
csak csukott szemeidben,
ahogy veled elosonok
a semmibe, ahol vagyunk mi
ketten, képzetlen rokonok.
Ne gyere utánam akkor,
ha a padlás az égig ér,
létra nincs, minden csupa vér.
A dróton senki sincs. Remény
ez bárkinek? Furcsa álom.
Összeteszem két kezem és
várok, letörli-e majd
valaki a párafoltot,
míg elalszom, a magányról?

ALSZIK A SÁRBÓL készült arc,
csukva szeme, mintha halna.
Alszik a sárból készült menny,
csak egy kéz dolgozik rajta,
ráncokat igazít, nézi,
hol a sárfolt, hol a hiba.
Angyalszárnyak, hol maradtok?
Összetapadt tollak miatt
omlik össze kedd és szerda,
a jóisten sárverset ír:
mindent tudna, de a semmit
képtelenség felülfírni.

NEM LÁTSZIK, ahogy kezemből
kiszakad az érintés, és
végképp üresen ballagunk
egy kerítéshez. Nem látszik:
átnyúlsz mégis a drótokon,
és futsz, megállíthatatlan.

SÜN MOSOLYOG rád maszk mögül,
szeme boldogság, elveszel
egy álom mély tüskéiben.
Almaszeletek táncolnak,
hangyák gyöngyöznek fekete
ébredést szomjadban, tárva
a szív, besomfordál egy öreg:
tested szerelem hamuja.

INNEN HATALMAS férfitest
próbál magasba repülni,
vad mezőn sírnak utána,
oly esendő zuhanása.
Ifjúkori fényképeit
égetik el, kígyó kúszik
elő. Méregfogán kamasz
éjek óvszere világít.

Kala Noémi

Nő vagyok

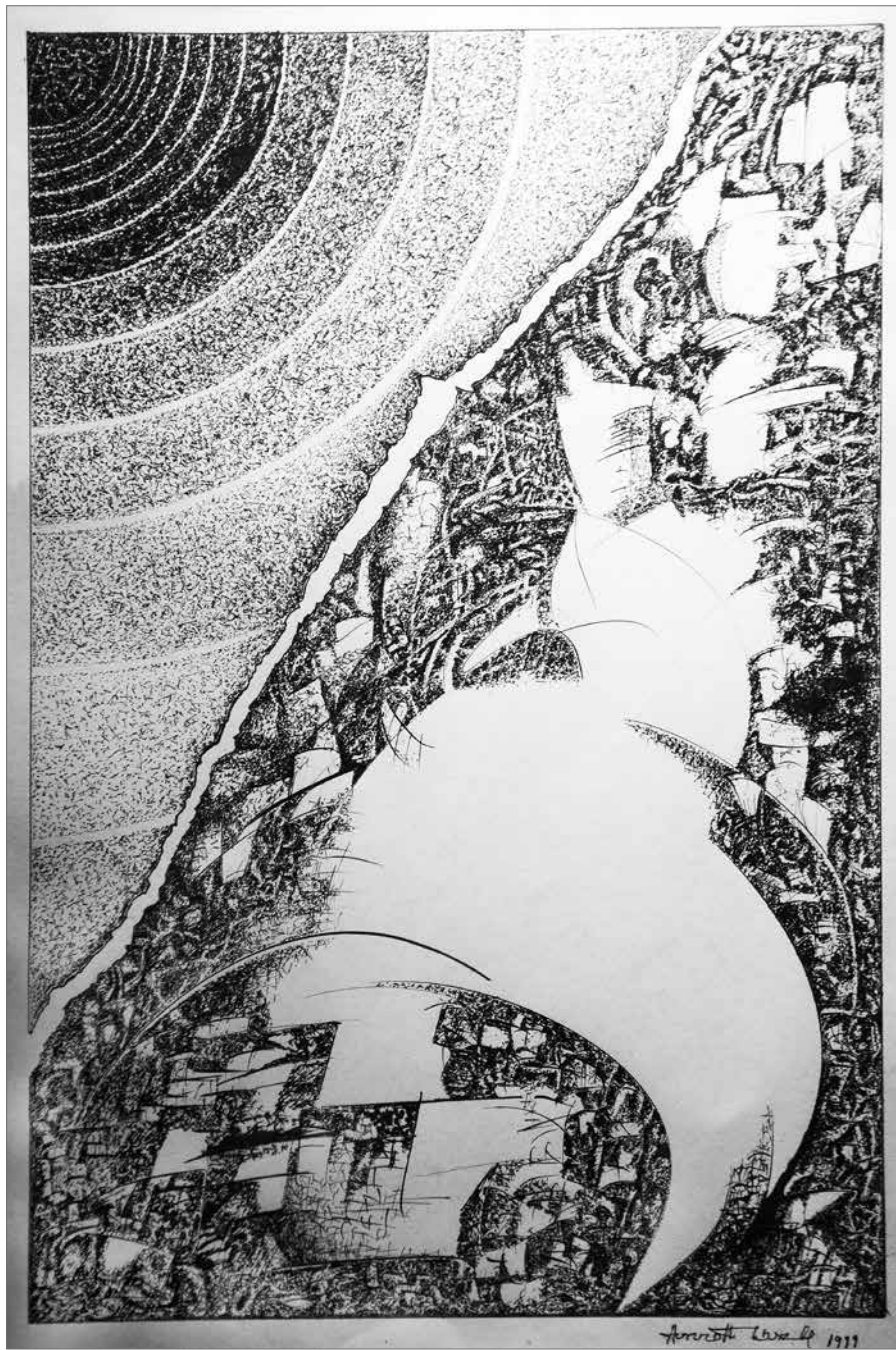
Nő vagyok, gyenge vagyok, határozatlan és megalázható.
Roma vagyok, tanulatlan vagyok, piszkos és elrettentő.
Jelzők, jelzők és jelzők.
Üljünk be egy dohos könyvtár legeldugottabb sarkába,
nehogy meglássanak velem, és bővítsük jelzőim tárházat.
Nyisd fel a szótárat, és szedj ki belőle minden szót, ami igaz rám.
Legyek fertőző, idegesítő, putris, tudatlan, ijesztő, legalja, vállalhatatlan.
Nem számít, mit gondolsz rólam.
Nem számít, mit gondol rólam a második, a harmadik,
vagy épp a negyedik ember.
Sosem fog meghatározni az, miképp vélekednek rólam mások.
Sosem fog elrettenteni a pénzetek, a hatalmatok, a nagyságotok.
Sosem fog közém és a céljaim közé állni a szavatok, vagy épp a tettetek.
Évek elteltével sem a szavaitokra, sem az arcotokra nem emlékszem,
míg ti engem figyeltek majd.
A lány, akit lenéztetek, hova jutott.
A lány, akiről azt hittétek, sosem ér el majd semmit.
A lány, akit tudatlannak neveztek.
Mégis többet elért, mint gondoltátok.

Te és én és talán mi

Vannak napok, amikor nem érdekel,
sem téged, sem engem,
és vannak napok, amikor egymástól függünk,
és nincs más a földön, csak te és én,
meg talán mi.
Vágyom rád, pont úgy, ahogy te rám,
és mint én rád.
Mégis, mintha a másik porcelánból lenne,
óvod és véded, akár saját magadtól is,
a gondolat, hogy bármit tehetnél velem,
egyszerre fájó és örömteli,
ézelmekekkel tölt el a tény, hogy a másikban megvan minden,
minden, ami benned nincs, és fordítva.
Bárki és bármi lennél a másikéért,
bármit megtennél érte,
de csak azalatt a röpké idő alatt, míg a hatalmában tart,
aztán meg a fejed vered a falba a gondolattól,
hogy majdnem a világvégére mentél érte,
úgy érzed, nem megy nélküle,

hogy minden nappal egyre nehezebb, ha nincs veled,
közben meg el sem tudod képzelni veled a jövőd,
és minden nap harcolsz önmagaddal önmagadért,
és minden nap elveszíted a harcot önmagaddal érte.

HORVÁTH LÁSZLÓ:
Idő - 1999

Eszenyi Fanni

Egy gondolat a felnövésről

ahogy a moziból kilépünk a macskakövek között
abba kellene hagyni a számolást
a félelem attól hogy résre lépek banális
hiszen egy rés pont annyira meghatározó
mint egy kényszerbeteg utolsó próbálkozása
az elindulás egy kisgyerek aki először
zuhanyozik az anyja nélkül
büszkévé akarok tenni
elsősorban önmagam
de a hiányos megfigyelés eredménye:
lassan és visszavonhatatlanul elbukok a figyelemelterelés
korlátai a mondatok között hiába
egyensúlyozom közben a kameraszögekről magyaráz
az olcsó hollywoodi megoldások – bólogatok
és távolról nézve megmagyarázhatatlanul undorítótnak tetszik
az efajta bólogatás a huszonévesek öngazolási kényszere
az érzékelés hazugsága a haladás hogy hiába
érkezünk meg én mindig a rést veszem észre
hogy nem fogok felnőni vele.

Déli

mikor a szobrással találkoztam talán
akkor érezhettem először – magyaráztam később –
hogy az ujjaim megfeszülnek a sör üvegén
hogy írni akarok de az árulásról mondjuk
már csak egy félredobott elem jut eszembe
ordítani ahogy ledugja az ujját a torkomon
hánytatni próbál és én mint egy elfáradt
villanyoszlop a wc felett görnyedek meg végül
felém hajol aztán hogy megnyugodjak
tömjént gyújt szénnel
égeti belém azt az átkozott mintát
hogy ő lenne az isten
akiben egyikünk sem hisz
máskor csak ül és figyeli ahogy emelkedik és
süllyed a mellem csak kíváncsiságból
ér hozzám a paplan alatt nem
meséli el a történeteit de elvárja hogy
elfogadjam a tárgyiasságot
a feltörő ösztönöket hajtó motiválatlan

szerepet pontosan öt lépés
a szobájától a konyháig próbálom megérteni
de nem ismerem fel
pedig hónapok óta nézem reggelente
mielőtt kilépek az ajtón és elindulok a Déli felé
az arcom lenyomatát a hűtője feletti polcon.

HORVÁTH LÁSZLÓ:

A "kiáltó hang" hazatér
2020

Bence Lajos

Himnusztröredék a XXI. századra

Isten, áld meg a magyart,
ne nagyon, ne nagyon
csak, ahogy a fagy
pelyhedzik a jégvirágos
ablakon, szán
hasít a téli havon...

Isten, verd meg a magyart,
ne nagyon, csak mint
a lomb hull ősszel,
s lepkeszárny-remegés,
az alkonyi szél a tavon,
holdvilágos alkonyon.

Isten verd, veretlen
ne hagyd, ki ellene
tör, s áldva áldd, kit
keblére ölel, ölelve
szeret és gyilkolva
fojt, istenáldotta
kétségbeesésben...

Zágorec Csuka Judit

Utak Európába

Útjaid még vihetnek Londonba,
Párizsba, Bosztonba, Belgrádba,
Tokióba, New Yorkba, de meghalni
csak itt tudsz igazán, itt eshetik
szét életed.

Útjaid még vihetnek idegen tájakra,
beleszorulhatsz még idegen
kiismerhetetlen világokba, de csak
itt állhatsz meg ezeken a dombokon.

Útjaid még vihetnek tökéletesebb
demokráciákba, szétszakadt szigetekre,
de a szőlőszemek és a barázdák
hazahúznak vadon nőtt falusi tájaidra.

Geresits Gizella

A csönd

Megalkottad
A Tágasságot bennem,
s szerető Határtalannak
igézetébe vontad lelkem:
és belépett szívembe az Erőd.

Megalkottad a Jó mértékét,
örömét a magányosnak adtad:
és mélyén felizzottak Szent Titkaid.

Megalkotom a csendet most, Uram,
mert Arany Folyód partján – láttam! –
a Te Fény-tiszta Csöndödben lakozol...

Lukács Izabella

Számtalan

(Részletek egy készülő ciklusból)

137.
tarkód, mint karcsú, útszéli árok.
ívének mélyén patakzik a könny, és
vadul hervadnak a csókvirágok.

138.
mint éjszakénként az utcavégi
templomban az örökmécses, mindig úgy
pislákolysz bennem, és sosem égsz ki.

140.
épp úgy karcsú, csengő, csupasz-csapodár,
és épp úgy üres és tiszta vagyok,
mint egy fejre állított talpas pohár.

142.
te a befalazott ablak vagy, vásott.
én párkányon a vörös muskátli.
jövönk csak téglák, és szép kilátások.

143.
csak fogd meg a kezem,
s ne félj a nyirkos hidegtől
majd, ha elengedem.

Garai László

Újévi köszöntő

Adjon Isten egészséget,
kenyeret, bort, tehetséget,
tisztá szívet, éles elmét,
hitet adjon, jószerencsét!

Adjon Isten boldogságot,
szeretet, bátorságot,
s elviselni a jövőt
mosolyt adjon, nagy erőt!

Adjon Isten hű családot,
ne túl sok, de jó barátot,
önzetlen és szép szerelmet
s adjon hozzá békességet!

Kondákor Gyöngyi

Tavasza a kertben

Nyílik a kék virág, az ég,
báránfelhő függöny lebben
csordogáló színarany méz,
szétcsorog az alvó kertben.
Új tavaszát éli a föld,
szél vibrál a fűzfák arcán,
kítáruó fényes kékség
ül a fenyők széles vállán.
Fehéren és kéken lebben
rojtosszélű könnyű kendő,
tükröződik kék szemedben
csipkésorrú báránfelhő.
Tudsz-e nyílni szerelemre
messzeségek messzesége,
tudsz-e nyílni szerelemre,
tavaszi szél hús keserve?

Molnár Gábor

Hajsötéteden

és jöttél tavaszként a télben,
jégvirág lángokkal, merészen,
s voltál a fagyban is kikelet, remény,
az elaggó Napisten lehelte fény

és lángjaid közt álltam,
tüzedben az olvadásra vártan,
s hiába is támadt felém emberszagú vétkem,
nem hatolt be szívemig az ostorozó szégyen

és élővé nyújtóztam tekinteteden,
csillagbarnán néztél reám világegyetem,
s a szavak bennem teljes csenddé lettek,
üvöltve is némán, hozzád közeledtek

és vagyok a mennybe gyökerező lábbal,
itt, az emberteleneknek háttal,
s bandukol vándorló kezem,
érettem kibontott hajsötéteden

L. Simon István

Sírfelirat

A mindenem voltál.
Most madarak szállnak
Fenn a sötét éjben,
Emléked ölelem
E hosszú, hosszú télben.

Péntek Imre

Őszi anziksz

Fenyők alatt a fűben
nőnek már sárga gombák,
hálóiakat a pókok
sietve összefonják,

szállnának messzebb,
melengető tájra,
hidegét az évszak
a légből felzihálja.

Kórók kórusa mormol
siralmas monológot,
a bokrokon kigyúlnak
a bogyó-szemaforok.

Szerkesztőségünk tisztelettel köszönti **Péntek Imrét**,
folyóiratunk korábbi főszerkesztőjét 80. születésnapja alkalmából.

HORVÁTH LÁSZLÓ: Könyvek könyve – 2001

Soós József

Őszi délután

Mily szép az őszi délután,
venyigéken hegedül a nap.
Egy árva sas köröz csupán
felettem, és suhintó szavak.

Dombok lágy gerincét nézem
a ritkás lombon át.
Szőlők közt a borospincék
fehérlő homlokát.

Bár itt az ősz, s szálkásodik a fény,
nem vagyok egyedül.
Örülök az árva sugárnak,
ami még rámvetül.

Már alkonyul, hullámzó ködök
gyűlnek a fák alatt.
Még látom, a domb mögött
alázuhan a nap.

Csillag a hóban

Csillag a hóban -
lépked egy cinke
Virít a mellén
tiszta kis inge

Járása hulló
hópihe tánca -
Mesék világszép
királyleánya

Lackner László

Az örök szerelem választása

Kósa Anna balladájának reneszánsza

Pákán a hatvanas évek közepén a megyei népdalkörök találkozásán, a pórszombati kórus igényes előadásában hallottam először egy szomorú, kettős szerelmi tragédiát elmesélő balladát. Utánajártam, és egy népdalgyűjteményben ráakadtam remek, letisztult népzenei változatára.

Mi is történt valójában akkor, 1921-ben *Zalabaksán Kósa Ferenc házánál*, hogy abból egy tizenhét versszakos ballada született, szájrol szájra szállva a környékbeli hetési nép ajkán?

A Kósa család 15 katasztrális hold földterülettel rendelkező, közepesen módosnak számító, gazdálkodó parasztcsalád volt. Két gyerekük született. 1920-ban, történetünk kezdetén a már 20 éves Anna, és a 15 éves Gyula.

Anna „szép bőrű, piros arcú, világosbarna hajú, közepes termetű lány volt. Kedves, barátságos mindenkihez. Eljárogatott a mezőre is dolgozni, de az anyja elkényeztette, nem paraszti munkára nevelte”.¹ Volt valami megfoghatatlan belső kisugárzása: többen elmondták, hogy jó volt nézni finom vonásait, jó volt hallgatni igényesen fogalmazott meséjét, kislányság hangját. Szeretett olvasni, művelődni, és ez áradt a lényéből.

Sok környékbeli fiatalember próbált közel kerülni hozzá, de ő mindenkit elutasított. Bíró Pál, a Zalabaksán székelő önkéntes határőr egység tagjaként többször segédkezett Kósáéknál, házépítéskor, aratáskor. „Ez a Bíró rettenetesen tudott dolgozni. Ez volt az első kaszás. Az első kaszás az rangosabb volt, ő volt az első ember. Volt eset, hogy a kaszások máshol elhagyták az első kaszást. Ez rettenetes szényen volt. Bíró itt nagyon igyekezett, nehogy beérvék”.²

Többek szerint Annuskának már az első találkozásakor megtetszett a barna hajú, határozott, erős, lobbanékony, Pestet megjárt fiatalembert. Mivel a családfő sokat betegeskedett, úgy döntöttek, felvesznek egy szorgalmas cselédet. Amikor kiderült, hogy Bíró leszerel, felkínálták neki, hogy ne menjen vissza Budapestre kovácsnak, szegődjön el hozzájuk. Ennek Anna különösen örült. Először egyre erősödő szimpátia, majd lassan szerelem szövődött közöttük. A szülők ekkor még nem tiltották a közeledésüket.

Bíró Pál az alsólendvai járásban Göntérházán született, egy tízholdas parasztcsaládban. Nyughatatlan, törekvő ember volt.

– „Pali azt mondta már később, menni megy, akárhová, csak itthon ne legyen... Azt nem is tudom, hogy miért indult akkorán úgy Pestre?... Egy kovácsmesterhez szegődött. Tizenöt, tizenhat éves lehetett, amikor elment hazulról...”³

Kósa Anna húszévesen

Kósa Anna ünnepi öltözékben

Bíró Pál tizenöt évesen

Pali tehát kitanulta a kovácmesterséget... Mikor a háború a vége felé járt, gazdáját bevonultatták, így a fiatalembernek fölmondott. Akkor hazajött egy-két napra, de visszament.

- „Könyörögtem neki, hogy ne menjen vissza Pestre, itt csöndesebb az élet, de nem lehetett erről beszélni vele”.

- Azt nem mondta, hogy vörös katonának megy?

- „Azt nem tudom, hogy a vörösökhöz állt-e be, önkéntesekről beszélt...”³

A Hadtörténeti Levéltár dokumentumai szerint Bíró Pál neve nem szerepel a Vörös Hadsereg katonáinak névsorában”.

A Muravidéket, benne Göntérházát is, a trianoni békediktátum döntése értelmében elcsatolták Magyarországtól a Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz.

*

Kósáék Gyula fia 1921. márciusában tüdőgyulladásban hirtelen meghalt, ezzel megváltozott a helyzet. A környéken serénykedett egy Bamba nevű asszony, aki házasulandó fiatalokat igyekezett összeismertetni, összehozni. Felbukkant Kósáéknál is, és elsősorban az asszonyt próbálta befolyásolni, hogy ne adják a lányukat Bíró Pálhoz. - „Anna az öccse halálával felértékelődött, a vagyont most már egyedül ő örökli, kaphat magának módosabb férjet is” - érvelt az asszony. Kósáné hallgatott rá, és mivel az övé volt a családban a döntő szó - bár Pali édesanyja járt már náluk egy kézfogón-, megváltozott a helyzet. Tovább erősítette Kósáné ellenállását, hogy Göntérházát elcsatolták Magyarországtól, és ezzel Pali földjándóssága bizonytalanná vált; ráadásul közben az is kiderült, hogy nagyon sovány adottságú, belvizes területekről volt szó.

A fiatalok sehogy sem tudtak beletörődni abba, hogy el akarják szakítani őket egymástól. A közel egy év alatt nagyon megszerették egymást, hónapok óta tervezgették a közös jövőt. Annuska már esküvői ruhát is választott magának a csesztregi varrónőnél. Odaálltak a szülők elé és kijelentették, hogy egymáséi akarnak lenni, érveltek, könyörögtek, de mindhiába. Kósa még csak hajlott volna arra, hogy a fiatalember vegye el a lányukat, de a felesége makacsul kitartott: „Azt aztán nem! Soha!”

Június huszonhatodika, vasárnap. Ebéd után Anna átfutott a szomszédba, de nem sokáig maradt. Amikor hazaért, szólt Palinak, hogy menjenek ki a temetőbe, vigyenek virágot Gyula sírjára... útközben beszóltak Bambáékhoz és a másik felbujtó asszonynak is, hogy nem terveznek-e kijönni a temetőbe? Nem mentek. Az eset után arra következtettek a faluban, hogy esetleg Pali rajtuk akart bosszút állni a temetőben, s magukkal is ott akart végezni. A temetőből hazaérve a konyhában beszélgettek. Három óra felé nagy éneklésre lettek figyelmesek. Jönnek a lakodalmások - mondták, s a fiatalok kimentek a kapuhoz. A szekérről lekiabáltak, üdvözölték

Annát, és Palit. Utólagosan többen azt mondták, hogy ez a látvány lehetett az utolsó csepp a pohárban. Bementek a konyhába, Anna könyvet vett elő, s valószínű folytatták a gondolatcserét az előbbi látványról. Pali bement a spájzba – ott rejtegette a fegyverét -, és ahogy kijött onnan, becsapódott az ajtó, és eldörrent az első lövés. Anna leesett a székről, újabb lövés dörrent, Pali a spájzajtónak vágódott.

-„Készültek erre. Napokkal előtte mind a ketten szomorkásak voltak”.
-nyilatkozta Soós Lajosné, szomszédasszony.

A berohanó anya elé szörnyű kép tárult. Sikoltozott, jajgatott, de már késő volt. Jöttek a kíváncsiskodók. – „ Gyilkos! Gyilkos!” – kiáltotta Bamba, és meg akarta rugdosni Palit. Lefogták.

-„ Az egyik csendőr felfogta a pisztolyt, s hallom amikor mondja: 7,65-ös Frommel, öntöltős. Az előtérben egy férfi megjegyezte, ezt a vörösuralom alatt szerezhette a Pali, s azóta dugdosta .”⁴

*

Érdekelt az egykori Kósa-ház, így 1996-ban felkerestem az akkori lakóit, akik szívesen fogadtak. Mosolygós, hatvan év körüli asszony nyitott ajtót. Pillanatok alatt bizalmába fogadott, és mesélni kezdett, miközben megállás nélkül gyúrta a levestésztát.

-„ El sem tudja képzelni, hányan jártak itt a rádiótól, a tévétől, meg a jó ég tudja honnét... Na, szóval itt – bökött a gáztűzhelyre –, ennek a helyén egy asztal állott, emellett üldögélt Annuska. A fiú meg eminnét lőtt rá a kamraajtóból. A lány előrebukott, le a kőre, és nem mozdult. Patakozott a vér, azt mondják tiszta vér lett itt minden. Aztán mikor a fiú látta, hogy Annuskának vége, magába eresztett két golyót, ő is elvágódott, ide a lány mellé, és azonnal meghalt. Szíven lőtte magát. Utcáról, szomszédból berohantak az emberek, elszörnyülködtek a látványtól... és akkor Annuska még mozdult egyet, gyorsan föltették az ágyra, de hamarosan ő is lehunyta örökre a szemét.”

- Azt mondta valaki, hogy a golyó helye meglátszik a falban?- vetettem közbe.

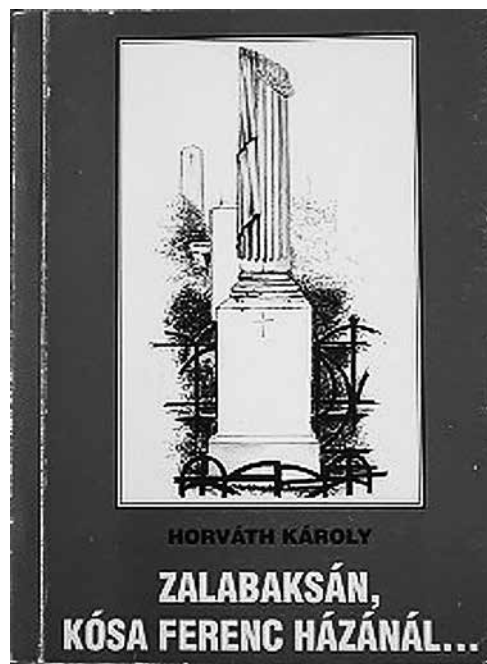
-„Négy-öt éve még megvolt, de bevakoltattuk. Valahol itt, látja?”

- Hogy ismeri a történetüket?

-„Ezerkilencszázhusz elején jött Pali a faluba, munkát keresett. Kósa nem szeretett dolgozni, nagy volt a gazdaság, hát megegyeztek vele. Együtt serénykedtek Gyulával, Annuska öccsével, de az szerencsétlen vezna, beteges fiú volt, a Pali helyette is húzta az igát. A jó kötésű, jó vágású, erős gyerek az öreg Kósának gyorsan megtetszett, végleg fölfogadták. Hamarosan házépítésbe fogtak, akkor készült el ez az épület; a Pali ott is úgy serénykedett, hogy a kőműves el akarta vinni magával állandó segédnek. Na, mire év vége lett, a Palinak odaigérték Annuskát; két gyenge férfi mellé kell egy egészséges, erős ember, gondolták. No, akkor tél közepén váratlanul meghalt a Gyula gyerek, elvitte a tüdőbaj; a gyász miatt, ugye nem lehetett előhozni a házasságot. Közben aztán persze a Kósáné elgondolkodott: egyke lett a

Kósa-kripta, mögötte jobbra Bíró Pál síremléke

Horváth Károly riportkötete

Nova, 1952.
Harkány Lajosné 43 éves

333

Za - la - bak - sán, Kó - sa Fe - renc há - zá - nál,
Ki - nek nem volt több gyer - me - ke lá - nyá - nál,
Óv - ták is őt, még a szél - től is, szé - gényt,
Mun - ka mi - att föl - fo - gad - tak egy le - gényt.

A ballada
kottája

2. Hogy a dologgal könnyebben bírjanak,
Persze, hogy ők azt mondták az ifjúnak,
Hogyha beáll őhözájuk cselédnek,
Hozzámegy az Annuska feleségnek.

lány, kezdték az eljegyzés napját halogatni. Képzelteti, a Bíró Palinak az anyja Göntérházáról gyalog elhozta a fején, körbechen az eljegyzési süteményeket, erre azt mondták neki, hogy most nem lehet megtartani, mert sok a munka. Másodszori időpontban is eljött az a szegény asszony, igaz akkor óvatosságból a kosarát egy faluszéli házban hagyta, de akkor meg azt találták ki, hogy beteg a ló. Később aztán nyíltan kimondták, hogy nem lesz esküvő. Az asszony volt a kegyetlen, ő nem akarta, hogy egybekeljenek. Állítólag egyik barátnőjének Annuska azt mondta, csak úgy tudják megőrizni a szerelmüket, ha megölik magukat.”

Mennyire másképp meséli el egy kortárs, esetleg szemtanú, és megint másképp, az, aki csak hallomásból tudott meg ezt-azt.

Kíváncsi voltam a korabeli hivatalos bejegyzésre, ezért elmentem Csesztregre, és felkerestem a plébániát. Zalabaksán volt korábban templom, de 1920-ban villámcsapás érte és leégett. Szegény emberek lakták a falut, újjáépíteni nem tudták, így a szomszéd parókia és templom szolgáltatásait vették igénybe. Az anyakönyvben az alábbi bejegyzést találtam:

„Név: Anna, Kósa Ferenc földműves és Sohár Fáni leánya,

Kora: 21 éves

Halál oka: gyilkosság

Észrevétel: Bíró Pál ifjú, mint gazdasági cseléd, a szülők házassági ellenkezése miatt szerelmi drámából a leányt, majd önmagát revolverrel agyonlőtte. A járási tisztiorvos bizonyítványa szerint Bíró Pál Kósa Anna megölését, és saját életének kioltását pillanatnyi elmezavarban követte el, és tetteért beszámítható nem volt.

Közös sírban nyugosznak.”

Az utolsó mondatot később tintával áthúzták.

Az egyház gyilkost nem temetett el, ezért Kósa megszerezte a járási tisztiorvostól a fent hivatkozott igazolást.

1969-ben felkerestem a temetőt is. Gondozott kis falusi sírkert tárult elém, ahol a régi sírokon is nyíltak már a tavasz első virágai: a pünkösdi rózsa, az írisz és a bazsarózsa. Három idősebb nénit láttam hajlongani a kövek között; kapáltak, tépték a gázt, tettek-vettek.

Gyorsan ráakadtam a rideg, rozsdás vaskerítéssel körülfogott műkö kriptára, amely fölött fejfaként egy magas, derékba tört klasszicista kőoszlop állt, rajta vésett betűk: Kósa Gyula, Kósa Anna. A felirat megkopott, az emlékmű tövénél magasra csapó fű, és lósóska virított.

Idősebb asszony állt meg mellettem, lehetett már vagy nyolcvan éves. Szóba elegyedtünk. Így rögzítettem a beszélgetésünket:

-„Akkor egymás mellé temették őket, valahol itt a temető elején.” – csapott a kezével jobbra.

-„ Így akarta a falu, és a szülők nem mertek ellenkezni, mert tudták, hogy rettenetesen hibáztak. Szép, külön árkolt sírjaik voltak, amit aztán a nép összekapált, másnap a Kósáné árokkal újra szétválasztotta őket. Ez így ment hónapokon által, amíg meg nem csináltatták ezt a kriptát, és ide át nem hozatták Annuskát, a Gyula gyerek mellé, a családi sírhelyre. Erre a nép – bosszúból-e, vagy mi – suttogni kezdte, hogy elcserélték a koporsókat, és hogy a Bíró Pali feszeleg a családi sírboltban. Az asszonyt nem hagyta békén a kétség, hónapokig engedély után szaladgált, aztán felnyitatta a sírt. Persze, hogy Annuska feküdt benne. Akkor meg azért beszélt ki őket a nép, hogy még a sírban sem hagyják békén pihenni a lányukat.”

- Maga is ott volt a temetésen? – kérdeztem.

-„ Itt-e? Az egész falu, de még a szomszéd községek is ide tódultak, sohasem volt itt annyi nép hallja, pedig temettek ide orvost, szolgabíró, az ég tudja kiféle méltóságokat, mert tudja, egy időben járási székhely is voltunk.”

- Hol van a fiú sírja?

-„Hát, itt a Kósáék kriptája mögött, valahol” — intett egy elparlagosodott, füves rész felé, ahol az öreg sírok hátát jócskán elsímította az idő.

-„Tudja nagyon sokáig gondozták a népek Bíró Pali sírját, de ahogy kihaltak a régiek, elveszett az emlékezés.”

- És a balladát tudja-e?

-„Tudom, hogyan tudnám — mondta büszkén — Tollfosztóban, kukoricahántásra, ha összejöttünk, mindig elénekeltük. Otthon az éjjeliszekrény fiókjában, a Bibliámban őrzöm a verseket, bármikor el tudnám danolni.”

*

Jómagam több tizenhét strófás szövegváltozatot is találtam, de volt olyan is, amelyik csak tizenöt, vagy kevesebb versszakból állt. Érdekes, hogy egy falun belül is, egyik-másik mennyire eltért a többitől.

1996-ban már nem lehetett tudni, hogy hol nyugszik Bíró Pál, de 1993-ban Horváth Ottó polgármester több idős embert kivitt

ZALAI GYŰJTEMÉNY

10.

VAJDA JÓZSEF

**HALLOTTAD-E HÍRÉT
ZALAEGERSZEGNEK?**

333 zalai népdal

A ballada második publikálása

Vajda József

a temetőbe, és felkutatták, beazonosították a fiatal ember sírját. Helyi vállalkozók segítségével egyszerű, de ízléses műkö síremléket készíttettek a számára.

*

A balladára Vajda József népzenekutató *Hallottad-e hírét Zalaegerszegnek* c. gyűjteményes kötetében akadtam rá, a hatvanas évek közepén. Több évtizede felkerestem, a nyugdíjas tanár így emlékezett vissza a kincstalálás izgalmas pillanatára:

„Ezerkilencszázötventől Nován tanítottam, s egy év múltán ott kezdtem el a rendszeres népdalgyűjtést. Egy alkalommal a gyerekeket megkértem, kérdezzék meg a szüleiket, nagyszüleiket, ismernek-e népdalokat, majd írják le azok szövegét, és hozzák el az iskolába. Az egyik kislány többé-kevésbé ismerős dallammal ismeretlen, és nagyon izgalmas strófákat hozott. Még aznap felkerestem a családot, és Harkány Lajosné elénekelte nekem a tizenhét versszakos balladát. Óriási izgalom fogott el, mert Zala megye népi balladakincse bizony ugyancsak szegényes volt. Lejegyeztem, nyilvánosságra hoztam, hamarosan műsorára tűzte a rádió, novai adatközlőm előadásában. Aztán 1959-ben a Cserta partján című népdalgyűjteményemben publikáltam. Később ismét bemutatták a rádióban, és akkor egy kis műsort is kerekítettek köré. Megszólaltattak egy idős asszonyt, aki osztálytársa volt Annának, ő úgy tudta, hogy egy pórszombati asszony írta a vers első változatát”.

- Ha ez igaz, akkor felmerül a kérdés: népballada ez valójában?

A finoman mosolygó népzenekutató mintha várta volna a kétkedő szavakat.

„Minden népdal úgy született, hogy először valahol, valaki leírt valamit. Énekelgették, elvettek belőle, tettek hozzá, formálták, átírogatták, míg egyszer csak kialakult egy többé-kevésbé állandósult változat. Itt is így történhetett. Mondjuk, az a bizonyos pórszombati asszony elkezdte írni, aztán mások átvették, és elindult a folyamat. Később olyat is hallottam, hogy egy zalabaksai személy írta meg először. Tény — és ez úgy gondolom bizonyító erejű — több variáció is közkezen forgott, és még ma is felkutathatók lennének eddig ismeretlen változatok. A nép több mint fél évszázadon át énekelte, tehát a vers, és a dallam a nép ajkán bejárta a balladává válás kikristályosító folyamatát. Érdekes, hogy a szöveg tartalmaz régebbi, ismertebb balladákból átemelt sorokat; dallamának több motívuma pedig helyi népdalokból származik. Ez esetben ez nem számít plágiumnak, a nép kölcsönvehet önmagától. Számos példát lehetne fölhozni ennek a gyakorlatnak az igazolására.”

Törődött papírlapot teszek elébe, az alján szálkás betűkkel gondosan odakanyarított keltezés: Zalabaksa, 1932. június 10. Beleolvas, majd szinte felkiált:

- „Itt van, ni! Alapvetően eltér az eddig fellelt változatoktól, a versszakok száma is kevesebb.”

- Ismeri őt? — tettem elé a szép fiatal lány portréját.

A Nincs irgalom című film forgatása

- „Ő volt Kósa Annuska” — nyúlt érte, és telt ujjával érzékletesen emelte fel az asztalról a fotót.
- „Szép lány volt. Nagyon szép... és milyen gyermekien tiszta a tekintete”.

- Hogyan került a fotó eredetije a Novai Helytörténeti Gyűjteménybe?

- „Vaska Miklós helyi iskolaigazgató valamikor az ötvenes években fogott hozzá a kis helyi múzeum megszervezéséhez. Az Alsóhegyen is jártak, hogy régi munkaeszközöket gyűjtsenek össze, itt említette neki valaki, hogy szekrényének a tetején van Annuska fényképe. Előtte néhány hete hallották a rádióban a balladát.”

- Hogy kerülhetett a kép a novai hegyre?

- „Miután Kósák eltemették mindkét gyereküket, az anya megőrült, és hamarosan meg is halt. Az özvegyen maradt Kósa Ferenc — menekülve az iszonyatos történet emlékeitől — Zalabaksán mindent eladott, majd elvett feleségül Nován egy alsóhegyi asszonyt, és hozzá költözött. A háború utáni években aztán ő is elhunyt.”

*

A hatvanas évek elejétől országos hírnevet szerzett amatőr filmklub működött Lentiben, amelynek tagja, majd vezetője lettem. 1968-ban érlelődött meg bennem az ötlet, hogy filmet kellene készíteni Kósa Annus balladájáról, és annak előtörténetéről. Félig-meddig már elkészült a forgatókönyv, amikor Balogh József, a művelődési ház akkori igazgatója megkeresett, hogy a járási tanácscon szeretnék, ha a tanácsköztársaság megalakulásának ötvenedik évfordulójára készítenénk egy filmet. A célra kapnánk húszezer forintot.

- Kósa Annus balladája - vágtam rá, de az igazgató kétkedve nézett rám: - „Ennek mi köze a tanácsköztársasághoz?” - Villámként zúgott át rajtam valami, és már mondtam is: A fiúnak azért volt pisztolya, mert bujkáló vöröskatoná lehetett. Az igazgató nem kérte, hogy bizonyítsam, csak rábólintott: - „Rendben. Csináljátok.”

– Így kezdtem utánajárni a történeteknek, majd megírtam találkozásomat a balladával 1996-ban, a Pannon Tükörben megjelent interjúban.

A film a Dél-Dunántúli Amatőrfilm Szemlén ezüst díjat, az Országos Vidéki Amatőrfilm Szemlén második díjat kapott.

A szomorú történet további amatőr művészeti csoportokat is arra inspirált, hogy színpadon megidézzék a történetet, népdalversenyeken énekeljék. Zalában, és Muravidéken még ma is több énekkar állandó repertoárjában napirenden tartja a balladát.

*

Ez év június 26-án volt száz éve, hogy a kettős öngyilkosság megtörtént. Ez alkalomból a falu polgármestere a ballada és a szerelmesek emlékére társadalmi segítséggel készíttetett egy kis egyedi emlékművet, amely stílusosan egy korabeli ekére épül, márvány és kovácsoltvas elemekkel. Kőbe vésvé finom dombormű idézi a szerencsétlenül járt szerelmespár utolsó, ölelkező pillanatát, és a ballada tizenhét versszakát.

LÁBJEGYZETEK:

¹ Horváth Károly népzene kutató 1997-ben egy interjúkötetet jelentetett meg *Zalabaksán Kósa Ferenc házánál...* címmel, amelyben a még élő szemtanúkat, kortársakat szólaltatta meg, akik sok fontos részlettel egészítették ki, árnyalták a történéseket. Nyilatkozó: Joós Pál, Zalabaksa,

² Horváth Károly, interjúkötet. Nyilatkozó: Takács Sándor, Zalabaksa,

³ Horváth Károly, interjúkötet. Nyilatkozó: Soós Rozália, Göntérháza, Bíró Pál édesanyja,

⁴ Horváth Károly, interjúkötet, részlet,

A csesztregi plébános megáldja az emlékművet

Dús LÁSZLÓ: Plasztika

Dús LÁSZLÓ: Plasztika

Számvéber Norbert

A Zala megyei harcok döntő ütközete Novánál

(1945. március 31 – április 2.)¹

1. Szovjet lovasság üldözés közben. Jól látható a katonák kezében az ívelt pengéjű szablya, a saska (Forrás: internet)

A szovjet 3. Ukrán Front 1945. március 16-án megindította támadását Bécs irányában. A német és magyar csapatokat irányító Dél Hadseregcsoporthoz tartozó erők a Balaton és a Duna között az utolsó saját offenzívát, a „Frühlingserwachen” („Tavaszi ébredés”) hadművelet kudarca után halogatott harcot vívtak, és gyors ütemben vonultak vissza nyugati irányban, a német birodalom által bekebelezett Ausztria felé.

Március 28-án reggel a szovjet 27. hadsereg csapatai behatoltak Zala vármegye területére és birtokba vették többek között Túrje, Tekenye, Zalavég és Batyk településeket.

Március 29-én a szovjet 27. hadsereg gyorscsoporthoz tartozó, korszerű SzU-100 önjáró lövegekkel megerősített 18. harckocsihadtest a 3. gárda légi-deszant-hadosztály részeivel közösen elfoglalta Zalaegerszeget. A várost a

¹ Az írás a „Megszállástól megszállásig. A második világháború és következményei Zala megyében, 1944–1947” című tudományos konferencián, Zalaegerszegen, 2021. június 16-án „Hadműveletek Zala megyében 1945-ben” címmel elhangzott előadás kissé módosított, bővített és jegyzetekkel kiegészített változata.

170. harckocsidandár és a 32. gépkocsizó lövészandár két zászlóalja az 1952. és 1953. önjáró tüzérezredekkel együttműködve Zalaszentiván felől támadta meg. A települést csupán gyenge erők védték, a magyar „Dráva” ezred főleg csendőrből álló III. zászlóalja, valamint a német 297. gyaloghadosztály és a 3. lovashadosztály néhány alakulata.

Zalaegerszeg szovjet elfoglalása után a 3. Ukrán Front törzsében döntés született arról, hogy az addig tartalékban tartott 5. gárda-lovashadtestet alkalmazták arra, hogy a várostól déli irányban támadva, Nagykanizsától nyugatra vágja el a német 2. páncélos hadsereg nyugat felé vezető visszavonulási útvonalát, és így segítse elő, hogy a Balaton és a Dráva között támadó szovjet 57. és bolgár 1. hadsereg erőivel együtt bekeríthessék a német és magyar csoportosítást.

Hadtörténelmi érdekesség, hogy a második világháború utolsó napjaiban Zala megye területén (is) szovjet és német lovass csapatok csaptak össze az 5. gárda-lovashadtest és az I. lovashadtest kötelékében. A keleti hadszíntéren mindkét fő hadviselő fél alkalmazott lovon mozgó, de gyalog harcoló lovaskötelékeket dandár, hadosztály és hadtest erőben. A felek jelentős mennyiségű páncélossal is megerősítették a lovasságot. A szovjet lovashadosztálynak saját harckocsiezrede volt, hadtest szinten pedig egy önjáró tüzérezred támogatta a hadosztályokat. A német I. lovashadtest két lovashadosztályának páncélvadász osztályában saját rohamlövegei, páncélos-felderítő osztályában pedig könnyű harckocsijai és lövészpáncélosai voltak. A német lovasságnak 1940-től már nem volt szálfejevere (kardja), ehelyett nagy mennyiségű korszerű gépkarabélyt kaptak a csapatok. A szovjet lovasság ugyanakkor megtartotta ívelt pengéjű szabályját, a saskát, amelyet főleg üldözéskor forgattak halálos pontossággal.

1945. március 31-én az 5. gárda-lovashadtest három lovashadosztálya megindította támadását Zalaegerszeg körzetéből Nagykanizsa felé.

A 12. gárda-lovashadosztály aznap elfoglalta Novát, amely a német utánpótlás szempont-

jából kulcsfontosságú Zalaegerszeg–Rédics vasútvonal Bak és Lenti közötti szakasza közelében feküdt. A németek a Zalalövőtől délre indított szovjet támadásokat viszont visszaverték, és innen két támadó páncélos kilövését jelentették.² Az 5. gárda-lovashadtest 71. harckocsi-ezrede 17 óra körül Kálócfán gyülekezett, hat megmaradt T-34/85 harckocsijával, miután a 11. gárda-lovashadosztály erőit támogatva, Zalalövőtől 4 km-re délre a német „Rudno” rohamdandár és a 16. SS-páncélgránátoshadosztály részei két T-34/85 páncélosát kilőtték (az egyik ki is égett), további három pedig felrobbant az aknazárakon.

Az 54. harckocsiezred Csesztregen harcolt tíz üzemképes T-34/85-tel, az 1896. önjáró tüzérezred pedig a Novát elfoglaló 12. gárda-lovashadosztályt támogatta 14 SzU-76M páncélosával.³

A német 16. SS-páncélgránátoshadosztály részei (egy tüzérosztály és a 36/I. SS-páncélgránátos-zászlóalj) Csesztregnél volt védelemben. A 16/II. SS-tüzérosztályban szolgáló Engelbert Meier SS-Unterscharführer visszaemlékezése szerint: „Két állás volt Csesztreg és Lenti között. Húsvétra rövid ideig bekerítették minket, a járműveknek nem volt már üzemanyaga. A szovjetek egy gyalogsági és páncélos-támadását mintegy 20 gránáttal még meg tudtam állítani, a támogató szárazföldi haderő páncélosai két harckocsit gyűjtöttek fel lövéseikkel. Az Alsólendva felé vezető úton való kitöréskor két oldalról lőttek minket. Egy német páncélos hevesen égett és lőszere felrobbant.”⁴

A szovjet 5. gárda-lovashadtest erői a továbbiakban Zalaegerszegtől nyugatra Nován keresztül 7 km-re megközelítették a Zalaegerszeg–Rédics vasútvonal Bak és Lenti közötti szakaszát.

A Dél Hadseregcsoport utasította a német 2. páncélos hadsereget, hogy Bak körzetéből a 23. páncélos hadosztály és a 4. lovashadosztály, valamint a 16. SS-páncélos-felderítőosztály erőivel Lenti felé támadva, kapja oldalba és vágja el a szovjet 5. gárda-lovashadtest útját.⁵ Ugyanis a szovjetek aznap támadásukkal észak

2 NARA, T311, R163, F7215517.

3 CAMO, f. 243, op. 2928, gy. 131, li. 288.

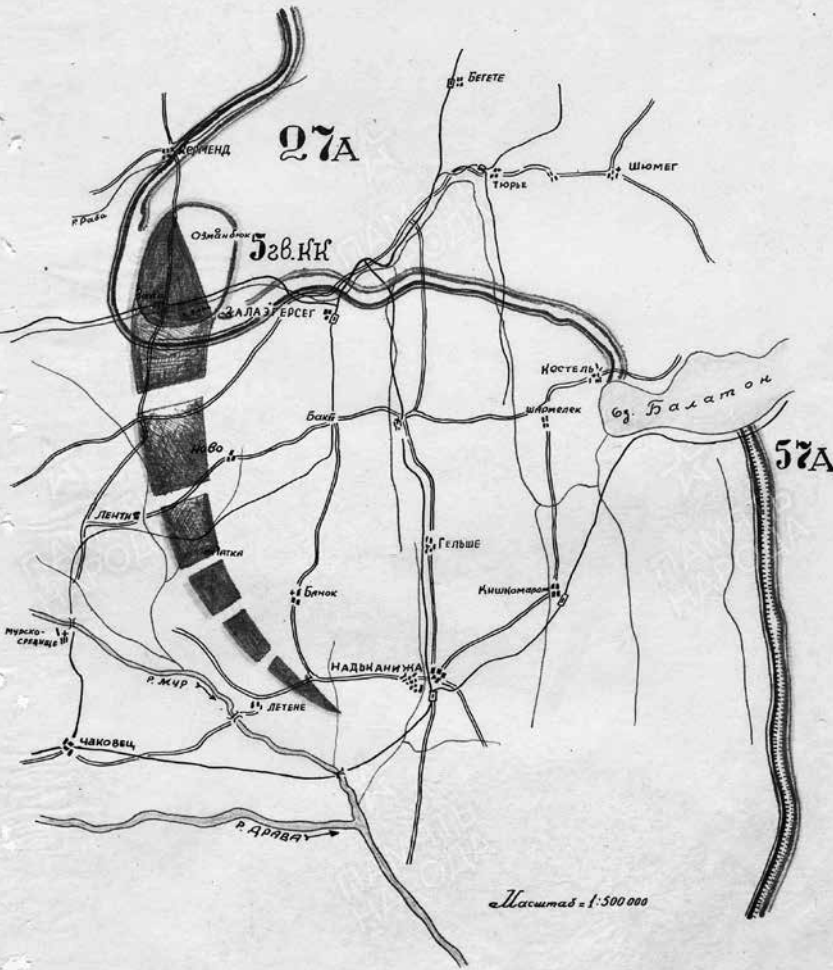
4 Puntigam, Josef Paul 1993. 123. p.

5 NARA, T311, R162, F7214866.

309

Схема № 6

Общая обстановка на фронте 27 и 57 армий перед началом действий корпуса по тылам Нидерландской группировки противника и задачи корпуса на 30.3.45*

2. Az 5. gárda-lovashadtest tervezett manővere az 1945. március 30-ai tervek alapján (Forrás: CAMO, f. 3472, op. 1, gy. 28, li. 309.)

felől 15 km-re megközelítették a Lispe környéki kőolajmezőket.⁶

A védelmi harcot nehezítette, hogy a 2. páncéloshadserég alárendeltségében lévő magyar csapatok egyre nagyobb létszámban adták meg magukat, és a tüzérségi lőszer is fogytán volt.⁷

A 23. páncélosadosztály március 23-a óta először aznap rendelkezett ismét bevethető

páncélosokkal. A 23. páncélosezred páncéloscsoportját Fischer őrnagy vezette. Az ezred műhelyszázada addigra öt Panther és négy Panzer IV harcokocsit, két Panzer IV/70 vadászpáncélost és egy rohamlöveget hozott bevethető állapotba. A páncéloscsoport azonban először a 3. lovashadosztály alárendeltségébe került, és április 1-jére virradó éjszaka Söjtör, Hahót és Tófej érintésével Gutorföldre mentelt, hogy Csömödérnél megtámadja a szovjet 5. gárda-lovashadtestet. A 23. páncélosadosztály páncélgránátos-zászlóaljai is gépkocsikra szálltak Pacsán, és Gutorföldre felé indultak.⁸

Április 1-jén a német 1. lovashadtest 3. lovashadosztálya és 4. lovashadosztályának részei reggel Gutorföldre körzetéből támadást indítottak a Cserta-patakon keresztül Nova irányában. A szovjetek hamarosan páncélosokkal támogatott ellenlökéseket indítottak és a 41. lovasezredet visszavetették a patak keleti partjára. A 31. lovasezrednek a 41. lovasezredtől jobbra sikerült előnyomulnia, majd négy szovjet páncélos kilövése után a patak nyugati partján megkapaszkodnia. Ezután a 32. lovasezredet is előrevonták, és az újra támadásra induló 41. lovasezreddel együtt a szovjet 5. gárda-lovashadtest részeit Nováig szorították vissza. A német lovasalakulatokat itt saját páncélosaik nem támogathatták, mert nem tudtak átkelni a Cserta-patakon. A 69. páncélvadászosztály utolsó három bevethető rohamlövege megsúlyyodta a patak menti sáros talajon.⁹

A német 23. páncélosadosztály páncéloscsoportja reggel 8 órakor Gutorföldről támadást indított Csömödér felé. Ortaháza elhagyása után a szovjetek Kisszigetnél elhelyezett két 76 mm-es hadosztályágyúja tüzet nyitott a német páncélosok jobbszárnyán. Egy Panther harcokocsi találatot kapott. Az élen haladó Panzer IV harcokocsi és Panzer IV/70 vadászpáncélosok, valamint egy rohamlöveg tovább haladt, a Pantherek viszont kifordultak, felvettek a tűzharcot a szovjet lövegekkel és kilőtték őket. Pákán az élosztág parancsnokát, Quintel főhadnagyot egy magyar parancsnoki törzs úgy tájékoztatta, hogy Csömödéren magyar

6 NARA, T311, R162, F7214867.

7 NARA, T311, R162, F7214857.

8 Rebentisch, Ernst 1963. 502–503. p.

9 Witte, Hans Joachim – Offermann, Peter 1998. 423. p.

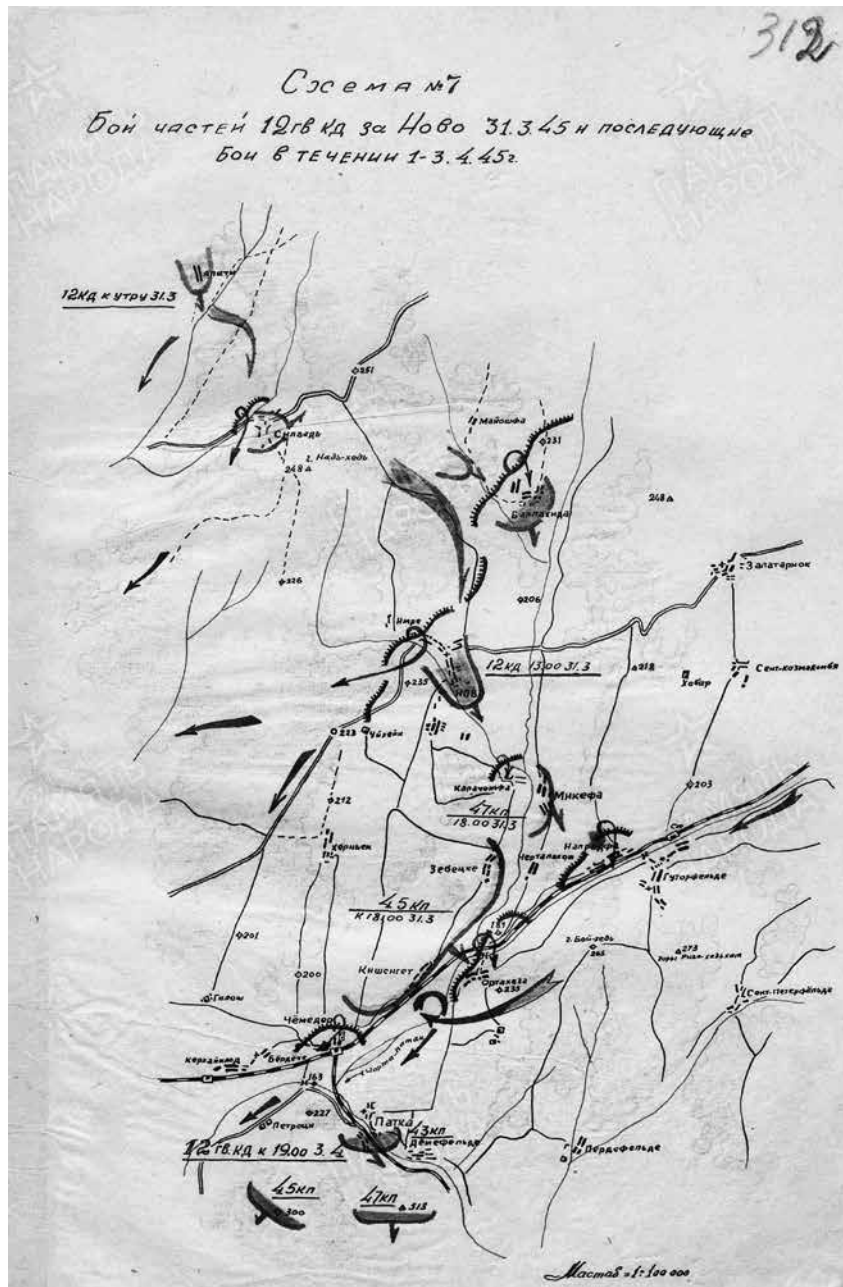
csapatok vannak. Amikor azonban két német páncélos (egy Panzer IV és egy rohamlöveg) megindult a település felé Páka felől, a Berekpatakon átvívelő híd előtt mintegy 300 méterre egy kis űrméretű szovjet páncéltörő ágyú tüzet nyitott rájuk. Csömödéren már szovjet csapatok voltak, akik a kezdeti meglepettség után felvették a harcot a németekkel. A két német harckocsi kilőtte a páncéltörő ágyút, de egyedül nem tudták a települést elfoglalni. Repeszgránátokkal és géppuskatűzzel lefoglalták a szovjeteket addig, amíg beérkezett egy hadnagy hét katonával. Velük együtt a két páncélos támadást indított egy újjépítésű fahídon keresztül. A páncéltörő ágyúkat és harckocsi-támogatást nélkülöző szovjet gyalogság¹⁰ észak felé visszavonult.

Délután 16 óra körül a 128. páncélgránátos-ezred követte a páncélosokat, amelyek a szovjetek után nyomultak. A németek 18 óra körül betörték Hernyékre (Csömödértől 8 km-re északra), majd miután elfoglalták a községet, védelembe mentek át. A 126. páncélgránátos-ezred ezalatt a 128. páncélvadászosztály Jagdpanzer IV vadászpáncélosaival a 128. páncélgránátos-ezredtől keletre, ugyancsak északi irányban nyomult előre.¹¹

Az 5. gárda-lovashadtest 1896. önjáró tüzérezrede 14 SzU-76M-mel Nemesnépnél, a 71. harckocsiezred a 11. gárda-lovashadosztály erőit támogatva hat T-34/85-tel Lentikápolnánál (Lentitől 4 km-re északra), az 54. harckocsiezred a 12. gárda-lovashadosztályal pedig tíz T-34/85 páncélossal Hernyéknel (Novától 5 km-re délnyugatra) harcolt.¹²

1945. április 2-án a német I. lovashadtest 23. páncélosadosztálya 128/3. páncélgránátos-századának egy felderítőosztaga április 2-ára virradó éjszaka elérte Novát, de a szovjet 12. gárda-lovashadosztály erői visszaverték őket. A német hadosztály azt a parancsot kapta, hogy foglalja el Novát és vágja el az 5. gárda-lovashadtest utánpótlási út vonalát.

Hajnali 3 órakor a 128. páncélgránátos-ezred két idegen tábori pótzászlóaljjal és egy hegyivadász-zászlóaljjal közösen támadást indított Nova ellen. A németek elfoglalták a Novától

1,5 km-re délre lévő Újhelyipusztát, de utána támadásuk elakadt a 235-ös és 238-as magassági pont között kialakított szovjet védelemmel szemben. Sőt, a szovjetek ellenlökéssel vissza is szorították az egyik tábori pótzászlóaljat.

A 128/1. páncélgránátos-zászlóalj 11 óra 50 perckor elfoglalta a Novától 2 km-re délny-

3. A szovjet 12. gárda-lovashadosztály a novai ütközetben, 1945. március 31. – április 2. (Forrás: CAMO, f. 3472, op. 1, gy. 28, li. 312.)

¹⁰ Ezek valószínűleg a szovjet 12. gárda-lovashadosztály lóról szállt katonái lehetnek.

¹¹ Rebentisch, Ernst 1963. 503. p.

¹² CAMO, f. 243, op. 2928, gy. 131, li. 304.

gatra lévő útkanyart, de a szovjet harckocsik által is védett 235-ös magassági pontot nem sikerült elfoglalniuk. A 238-as magassági pont is szovjet kézben maradt. A 23. páncélososztály páncéloscsoportja öt megmaradt páncélosával a 128/1. páncélgránátos-zászlóalj támogatva, de Újhelyipusztától északra nem jutott tovább előre a szovjet páncélosok és páncéltörő ágyúk tüze miatt. A németek az elért terepszakaszon védelembe mentek át, és azt aznap délután több szovjet ellenlökéssel szemben is megtartották. Este azonban a 23. páncélososztály részei visszavonultak Iklódbördöce körzetébe. Az 51. páncélos-utászászlóalj műszaki akadályokat és aknazáratokat létesített a környéken. A hadosztály páncéloscsoportja és a 128. páncélvadásosztály Jagdpanzer IV vadászpáncélosai az arcvonal mögött álltak készenlétben.¹³

A 16. SS-páncélgránátos-hadosztály részei Lentin keresztül vonultak vissza nyugat felé.

Az egyik SS-páncélgránátos visszaemlékezése szerint: „Lentit ismét nyugati irányban hagytuk el. Öt-hat kilométer múlva egy új Königstiger harckocsi mellett mentünk el. Ez volt a háborúban az első és utolsó alkalom, hogy ilyet láttam. A kezelőszemélyzet az üzemanyaghiány miatt éppen a páncélost készítette elő robbantásra.”¹⁴

A szovjet 5. gárda-lovashadtest 54. harckocsiezrede Nova körzetében harcolt és egy kiegészített T-34/85-öt veszített, így estére kilenc üzemképes páncélosa maradt. A 71. harckocsiezred Lentit támadta, de a németek az egyik harckocsiját megsemmisítették. Este négy harcképes T-34/85 harckocsija volt. Az 1896. önjáró tüzérezred Lendvajakabfa és Baglad körzetében volt tüzelőállásokban, és aznap két kiegészített SzU-76M-et veszített. Állományában este 11 önjáró löveg volt üzemképes állapotban. A három ezred összesen egy német rohamlöveg, két lövészpáncélos, hét géppuskafészek és két aknavető kilövését, valamint 30 hadifogoly elfogását jelentette.¹⁵

A szovjet lovashadtest a Zala megyei harcok alatt német és magyar veszteségeként 16 kilőtt és két zsákmányolt páncélost, 27 lövészpáncélost, 27 löveget, hat aknavetőt, 76 géppuskát és 4598 hadifoglyot jelentett. A hadtest saját vesztesége 109 halott, 412 sebesült, 138 ló, nyolc páncélos, 17 löveg, egy aknavető, kilenc géppuska volt.

A második világháború Zala megyei harcaiban a

novai ütközet kiemelkedő jelentőségű volt. A németek nem tudták ugyan visszafoglalni a települést, de két napon keresztül hatékonyan feltartóztatták a szovjet 5. gárda-lovashadtestet, amely így nem tudta határidőre végrehajtani a feladatát, és emiatt nem sikerült a német 2. páncéloshadserg visszavonulásának megakadályozása és a német-magyar csapatok bekerítése. A visszavonuló erők sikeresen visszavonultak a Mura folyó mögé, és tovább folytatták a szórványos ellenállást.

Zala megye területének elfoglalását a szovjet csapatok (a 27. hadsereg 320. lövészadosztálya részei) északon április 2-án Szentgyörgyvölgy birtokba vételével, délen pedig április 4-én Lovászinál (az 57. hadsereg 84. lövészadosztálya részei) fejezték be.

A megye más magyarországi régiókhoz képest jóval rövidebb idő alatt, kisebb háborús pusztítással szenvedte meg az arcvonal átvonulását. A harcoló csapatok távoztával azonban a helyi lakosságnak szembe kellett néznie a szovjet és bolgár katonai megszállás minden nehézségével.

Rövidítések jegyzéke

Levéltári források

CAMO – Centrálnej Arhiv Minyisztversztva Oborini Rosszizszkoj Fegyeraciji (Az orosz Honvédelmi Minisztérium Központi Irattára, Podolszk)

NARA – National Archives and Records Administration (Nemzeti Levéltár és Iratkezelő Hivatal, Washington, DC)

Könyvészeti források

Puntigam, Josef Paul 1993. – Puntigam, Josef Paul: Vom Plattensee bis zur Mur. Die Kämpfe 1945 im Dreiländereck. Feldbach, é.n. [1993.]

Rebentisch, Ernst 1963. – Rebentisch, Ernst: Zum Kaukasus und zu den Tauern. Die Geschichte der 23. Panzer-Division 1941–1945. Esslingen, 1963.

Witte, Hans Joachim – Offermann, Peter 1998.

– Witte, Hans Joachim – Offermann, Peter: Die Boeselagerschen Reiter. Das Kavallerie-Regiment Mitte und die aus ihm hervorgegangene 3. Kavallerie-Brigade/Division. München, 1998.

¹³ Rebentisch, Ernst 1963. 504. p.

¹⁴ Puntigam, Josef Paul 1993. 129. p.

¹⁵ CAMO, f. 243, op. 2928, gy. 131, li. 307.

Pisnjak Attila

Adalékok Morandini Tamás munkásságához

2010-ben jelent meg Megyeri Anna a *Földre építetek, az égben bízok. A Morandini építészcsalád a monarchiában* című tanulmánykötete, amelynek fókuszában leginkább Morandini Tamás, a dinasztia zalaegerszegi tagja áll. A könyv alaposan körbejárja az életútját és munkásságát, amely szinte nélkülözhetetlen Zala megye legnagyobb századfordulós építkezéseinek tekintetében.

Morandini Tamás 1869-ben egy észak-olaszországi kis faluban, Gemona del Friuliban született. Atyai nagybátyjai, Bálint és Román ebben az időben már Csáktornyán vetették meg a lábukat, ahol az építőiparban dolgoztak. Az ő segítségével tanulhatott Tamás 1883 és 1886 között Grazban, ahol kőműves képesítést szerzett. 1889-ben a zürichi Polytechnikumban kezdte meg felsőfokú tanulmányait, és 1893-ban szerzett építészmérnöki diplomát. Ezután rövid ideig, ahogy azt 1886 és 1889 között is tette, a nagybátyjainál dolgozott. 1893-ban és 1894-ben a zalaegerszegi Arany Bárány szállodának az építésvezetője volt, amelynek kivitelezési munkáját Morandini Román nyerte el. Megyeri Anna szerint az sem kizárt, hogy már a Törvénykezési épület 1892-es bővítésénél is, amelyet szintén Román vezetett, Tamás volt az építésvezető, de ez időtájt más kisebb munkákat is vállalhatott a megyeszékhelyen.

A zalaegerszegi gimnázium épülete 1896 és 1897 között készült el. Megyeri szerint Tamás ekkor társult először Gráner Gézával, akivel közösen irányították a Herczeg Zsigmond és Baumgarten Sándor tervei alapján megvalósult építkezést. A legfrissebb kutatásom szerint nem ez volt az első eset, hogy a páros, pontosabban a négyes ilyen formában összeállt. Az 1895 és 1896 között épült alsólendvai polgári fiúiskola 1989-es értesítőjében ugyanis ez áll: „A díszes palota a Városház utca elején, a Várhegy tövében épült, s jelenleg Alsó-Lendva város legszebb, legimpozánsabb épülete. Tervét Herczegh Zsigmond és Baumgarten Sándor kultuszminiszteri műépítészek készítették, a terv kivitelével pedig Gráner Géza vállalkozó Morandini Tamás építész, zalaegerszegi lakost bízta meg.” A kissé félresikerült megfogalmazásból arra lehet következtetni, hogy Gráner volt a vállalkozó, Morandini Tamás pedig irányította, vezette az építkezést. Feltehetőleg ennek a sikeres projektnek köszönhetően, hogy a zalaegerszegi gimnázium tervezésével és megépítésével is őket bízták meg.

Az alsólendvai polgári fiúiskola munkálatait 1895. szeptember 9-én kezdték meg, az alapkövet ugyanazon hónap 16-án rakták le. A munka gyorsan haladt, hiszen decemberre már tető alá is került az épület. Az ünnepélyes átadóra 1896. október 5-én került. A lendvai építkezésre vonatkozó dokumentációk – tervek, engedélyezési kérelmek, engedélyek – eddig még nem kerültek elő. Félő, hogy azok már nem is léteznek, hiszen Lendva levéltári iratai a tárgyalt időszakból

MEGYERI ANNA

„A FÖLDRE ÉPÍTEK, AZ ÉGBEN BÍZOM”

A MORANDINI ÉPÍTÉSZCSALÁD
A MONARCHIÁBAN

szinte teljesen hiányoznak. A szebb napokat is látott épület az évek folyamán sokat változott, főleg a beltéri funkciók, ezért azok eredeti felosztását is csak az említett értesítőtől lehet rekonstruálni. 2014-ig folyamatosan iskolaként működött, de erős belső átalakításokat végeztek az épületen az elmúlt több mint fél évszázadban. Leginkább azért, mert évtizedeken át kiegészítő iskola működött benne, és a sajátos igényű tanulók szükségleteihez kellett igazítani a belső tereket, ezen kívül természetesen a technológiai fejlődés is megkövetelt bizonyos változásokat. Az épületet néhány éve az épület feletti dombon álló várban székelő Galéria-Múzeum használja raktárként, illetve műhelyként.

Az épülettömb vonalvezetését a telek adott-ságaihoz igazították, ami a déli rizalit esetében nyilvánul meg, hiszen enyhe szögben elhajlik a főhomlokzat vonalától, ami érezhető aszimmetriát eredményez. Az emeletes épület főhomlokzata tizenegy tengelyre van osztva, amelyből a két-két szélső tengely a rizalitokban helyezkedik el. A két rizalit vonala kinyúlik kissé a belső részhez képest. A déli rizalit főhomlokzatában mindkét szinten vakablakok vannak. Horizontálisan a két szintet erős övpárkány választja el egymástól. Ez a kettősség a lábazati rész felosztásában is megjelenik. A valódi lábazat, amely a homlokzat síkjához képest kissé előreugrik, a pinceablakok felső vonaláig ér el. Felette egy szélesebb átmeneti sáv látható, amit egy övpárkányszerű motívum választ el a földszinti résztől. Az archív fotók arról tanúskodnak, hogy régen erőteljesebb volt az övpárkány kialakítása. Ennek a felosztásnak köszönhetően olyan érzést kelt a ház, mintha horizontálisan három egymástól jól elkülöníthető részből állna a fő- és mellékhomlokzat. A magas földszint homlokzati részét kváderezés díszíti. A középső tengelyben kapott helyet a félköríves záródású főkapu. A többi tengelyben egyenes záródású ablakok kaptak helyet, amelyeket oldalt és felül enyhe keretezések futnak körbe, alul pedig könyöklőpárkányok zárnak. Az alsó szint nyílásait felül zárókómotívumok díszítik. Az emelet kissé visszafogottabb kialakítást kapott. A falfelület sima, nem kváderezett, az ablaknyílások keretezése is diszkrétebb. Érdekes megoldás, hogy a könyöklőpárkányok egybeérnek, emiatt az övpárkánnyal egy szű-

kebb, frízszerű sávot alkotnak. A délkeleti mellékhomlokzat kialakítása megegyezik a főhomlokzatéval kivéve, hogy nincs kapuzat, így a hat tengely mindkét szintjén ablakok vannak.

Az értesítő szerint az egyemeletes épület földszintjén az igazgatói és szolgálakás, az igazgatói iroda, tanári szoba, valamint a II. és V. osztály volt. Az emeleten voltak az I., III., IV., és VI., osztályok, továbbá a természettudományi- és rajzszerter, valamint az öt ablak által megvilágított (iskolai ünnepélyek tartására is alkalmas) rajzterem. A földszinten és az emeleten középen hosszanti irányban folyosó fut végig, amely egyrészt a világító udvarnak, másrészt a díszes és kényelmes lépcsőház hatalmas méretű ablakainak köszönhetően kap fényt. A főbejárat az épület délnyugatra néző oldalán, a Városház utcában (ma Szent István utca) volt, amit valamikor lezártak, és ma a hátsó oldalról lehet bejutni az épületbe. Az értesítő szerint a magasszintet azért alakították ki, hogy a járókelők ne vonják el a tanulók figyelmét.

Az épület napjainkban is a századforduló polgári légkörét idézi, pedig már évek óta fűtetlen és szinte lakatlan. Nem tudni, milyen sors vár rá az elkövetkező években, hiszen a felújítása nagyobb beruházást igényelne. Reméljük, hogy a város, illetve városvezetés ugyanolyan fontosnak tartja az épület megőrzését, mint tartotta annak megépülését a XIX. század végén.

Az első ismert felvétel a polgári iskoláról – 1896-1898

A.Gergely András

Nem ti kussoltok

Kötetcím, nem én haragszom...! Azaz: nem Ő.

Azt mondja Mindentud+sőt rokonom: kegyeletfosztás! Másik lélek reklámtábla-lopásnak minősítette... Akkómá ménem Sekszpír???! Mié szeginy Józsefattila?

Nem kussolnak. Csak dübörögnek. De nem is kiáltanak valójában.

„Nem ti kussoltok, befogják a szátokat –
örülsz? Örülj, kijózanult a sátán,
lakni húzódj le az olajkutakba,
lapulj az internet mélyére,
rejtőzz a reklámok fénye mögé,
terjeszd magad a kidobott kenyérben,
te, a minimálbérre bejelentett...” (18. old.)

Illetlen megoldás, egy verset nem hagyunk félbe.
Hacsak.

A „hacsakság” egyik eleme a kötet maga, melyet Vörös István adott közre mostanság *Nem ti kussoltok /két tudat versei/* címmel (szerkesztette Izsó Zita, Scolar Prím, Budapest, 2021). A kötet egésze József Attilára hangolt-komponált, akiről tudjuk, amit..., s azt is, mennyi verssora teng-leng a közbeszédben, egysorosai és verscímei mellett világlátásnyi foglalatok, illanatok, gézengúziádák, plakátszlogenek, sajnálkozó szívtépők egyaránt. Mindebből hét sort idézni meglehet, botor sértés vagy érzéketlen sajtós megoldás. De már e hétben, s főleg mögöttes vagy mélyrétegeiben ott lakol-lapul-bóklász az Olvasat. A ráolvasat és hozzáolvasat, a József Attila-tónusú bántottság és dac, akarás és fohász, kitettség és fenyegetés. Világnézeti magány, gyermekes üveggolyó-lökés, háborgó morál, rejtőzködő kiszolgáltatottság. Egy korszakos világvélemény metafizikai újratöltése. Tudatkeresés, hasonítás, egzisztenciális vészkép, feldúlt közéletiség, túlérzékeny bántottság. A könyv hátoldali „császsövege” lakonikusan aktualizál: „Mi lenne, ha József Attila most is élne? Vajon milyen verseket írna? Vörös István új kötetében éppen ezzel a gondolattal játszik el: József Attila-átiratának segítségével megkísérli életre kelteni a költőt, pontosabban a rá bízott üveggolyót tovább gurítja, és ezzel minimalizálja a távolságot az egyes korok között.

De mi ez, merész tréfa, puszta játék, esetleg egyenesen botrány? Egyik sem. Inkább egyfajta tudat-újraegyesülés, amire korábban nem volt példa. Pedig nagy művész tudatával néha nem ártana ütköznünk, ahogy a galaxisok tudnak, és lényegében mindenféle komolyabb gond nélkül gyarapítják egymást”.

Volt egy kor, s éppen József Attila ideje, amikor a szürrealisták a legőszintébb gesztussal és önkénnyel „talált szövegnek” minősítet-

VÖRÖS
ISTVÁN

Nem ti kussoltok

scolar
prím

tek mindent, ami sajátlagos felhasználásra még alkalmas volt. Ma is van a képzőművészeknek egy jókora kreatív műhelyközössége, akik lomizásból gyűjtött tárgyak-felületek-törmelékek foltonfoltjaiból komponálnak életmű-darabokat. Érdemes tehát elgondolkodni a tárgyak között is rangos alapanyagú verssorok átkomponálásának, sőt dekonstrukciójának nem az írói életmű részeként, hanem „talált szövegeként” (fel-, el-, ki-)használásának szerzői jóváhagyás nélküli másodolvasatát kínáló megoldás létjogát. Ez (messziről tekintve) mintha „könnyítene” a költői énnék az érvényesülésben – itt mind József Attila mind Vörös érintve-értve – de ez nem alkalmazott művészeti játékkérdés, hanem alkotói Én és Ő tárgyköre. A kanonizált Nagyok opusza amúgy sem „úgy” közkinccs, ahogyan sokan szeretnék, még kevésbé úgy, ahogyan Ő elképzelte egykoron. (Ki lenne képes tizenhét sornyi Juhász Ferencet vagy három versnyi Nagy Lászlót fölidézni gondolatbotlás nélkül?! Hány Kosztolányi novellarészletet szopogattunk mindennapi reggelinkhez? Mely veretes Krúdy-impreszió él velünk a Huszárik-filmbeli kiemeléseken túl? Ki lát rá Babits beszélgetőfüzeteire vagy Berzsenyi épp aznap racionalis világfájdalmára?) De velünk marad a kérdés: ha a szerzői „közlés” a keletkezés után (és közben is már) elválik az alkotói éntől, s belevetődik önálló élete túlélési küzdelmeibe, vajon hol marad fenn a mámor, a vágy, a félsz, a szenvedés, a fájdalmas érvényesítés, a lelkes kor-kör-kép, a rejtett sugallatok, a feledés félsze, a halál végképlete? S ha mindezek éppen az Olvasóban folytatódnak, kapnak életteret, túlélési esélyt, kibomló miliőt? Hát lehet, valahol (lásd Z. Varga Zoltán, *Önéletrajzi töredék, talált szöveg*. OPUS Irodalomelméleti tanulmányok (14). Balassi Kiadó, Budapest, 2021, 43–45. A jelzett gondolatmenet Az írás drámája fejezetben.) „peremszövegek” mindezek, melyeket az értelmezői vágy „az irodalomtörténeti feledésből kultúránk felszínére hajt”, s éppen ez lehet legteljesebb funkciójuk, hogy ott hassanak, ahová szánták őket, ahol elindultak az értelmezhetetlenségből a megmutatkozás esélye felé... S persze a „talált szöveg” újrafelhasználási szándéka, tehát mint módszertani mező valamiképpen válhat textológiai és poétikai megfontolások részévé is, egyúttal következményeként „a szerző eltű-

nése, a mű széttöredezése” valami módon a „nyitott mű” esztétikájának éppen kontrasztjaként a „korlátozott szerző” félig-értelmezett tárgyává lesz.

Vörös István itt kettős szerepet visz: textológiai görcsök nélkül egyszerűen csak megolvasson verseket, mint aki poétikai kurzusra készülőknek ad elő alkotói folyamatrajzot, ugyanakkor maga is a „szerző eltűnése” ellen dolgozik, éltetéséért alkot, üzenetét tolmácsolja, akaratát aktualizálja, avagy egészében is áthozza „a túlsó partra” azt az érzületet, melyet a mai olvasónak kínálhat. Emellett ha (elvben akár minden szöveg esetére igaz...) az olvasói szerep messze nem kevesebb, mint valami „ready-made” újraformálása, kreatív visszatükrözése a mű alkotói entitásának, s akkor e részvétel nemcsak Vörös István versolvasóira lehet érvényes, hanem Vörösre magára is. A költői-olvasói „illetéktelenség” sem áll fenn, hiszen evidencia, hogy Vörös nem József, István nem Attila, nem ott és akkor és úgy élnek, ahogy a szövegpárhuzamok kínálhatnák... – így hát a költői hagyatéka mint „talált” gondolkodási örökség a talán mindenkor lehetséges továbbgondolás felé továbbírva épp oly alkotói gesztus, mint a versteremtés maga.

Vörös István szinte egész habitusának minden rezgésében elűt J.A.-tól. Talán ha lehet épséges ellentétet konstruálni, szinte azt tesztí meg, ami nem J.A. De verskötetete épp ezért (is) kihívóan újszerű – az „eddig még sosem volt ilyen” élményén túl –, mert annak akarása is merész alkotói feladat, hogy tartsuk fenn egy költői életmű érvényét, egy múlt jelenét, egy sorsvállalás merszét és minden tartalmait, ha egyszer nemigen vitatható, hogy ilyesmikre ma is erős szükség van. Ezenfelül meg már ki is vitatná, hogy József Attilát érdemes és felemelő akkor is olvasgatni, amikor nincs éppen köztük. Ám Vörös kötete éppen azt mutatja meg, hogy lehet köztünk, hogy mi is lehetünk Ő, s hogy mai énje (hadd ne tudjam, milyen is lenne az!) éppúgy reflektáltta tenné a környező életvilágot, ha ma élne.

Az élhető világok peremtérségeiben megfogant, rejtve vagy hagyatékból maradt gondolati örökség terén Z. Varga (és még sokan) aktuálissá teszik a kérdést: mennyiben „illetéktelen” terület az olvasónak az alkotói autonómia bírálata, amikor a műalkotás keletkezési körülményeibe beelát? Netán

újrólvasni lehet, újra kimondani már nem? Vagy a „papírkosárnak” maradt verscsírák, zsengek, töredékek és nagy kulcsversek szótári-szókészletei egyaránt szerzői jog alá esvén átgondolás-tiltás alá is kerülnének? Inkább veszni akarnak, de újraformálódni talán mégsem? Másképp szólva, s a közőködök elé vetve az alapkérdést: van-e Vörösnek joga (meg bárki másnak) „átalkotni” „N” költő oly sorait, melyek már vagy közkinccsek, vagy poétikai temető sírfeliratai? Áthúzhatja-e a *Dunánál*, a *Mama*, a *Nyüzsőg a boldogság*, a *Hová forduljon az ember*, a *Medvetánc* vagy a *Bánat* sorait egy másik „nyitott mű”-be, vagyis zárszerelőként föloldhatja-e egykori zártságát ama verseknek, melyek elérték, áthatották, eluralták, bődítették, földúlták, elringatták...? S a szerzői tulajdon kérdése úgy nem kérdés itt, hogy Vörös még a *Nem én kiáltok* címet is duplán megcsavarta és naprakésszé varázsolta, versritmikai és kompozicionális téren pedig hallatlan választékossággal és rigorózussággal megtartott (vagy tudatosan, jelzett szándékossággal eltérésbe fordított) minden eredetit. Mi több: úgy tette sajátjává, hogy közössé formálta (s mekkora „józsefatilás” gesztus ez is!) a rendhagyóan unikálist, átfestette hadihajó-szürkéről sárgászörsre vagy feketezöldre, s felhangokat komponált az alaphangsor köré, átkötéseket a hangközökre, kvartettet komponált a szólóénekre, kontrasztba fordította a

leitmotívumot, megtekerte az egyenest, átlót formált a kockásból, folyót az állóvízből, vádló „kussolást” a magányos kiáltásból... S az egész nem valami utókor-humoros „így írsz Te”, hanem (már a kötetcímlapon is) kettős arculatú Én-megjelenítés, mai tartalmakkal, korszakos helyszínekkel („lakópark”, „belvárosi tény”, „nem kell a B-terv”, „pitypang az egész világ”, „gépek pünkösdje”, „föleszmélés”, „kései sír” stb. címekkel), stílusbökésekkel („talán feltűnik hirtelen”, „mikor lelkemen átment a kedves”, „posztmodern szonett”, „kész a leltározó”), s egészében éppen azzal az „Íme, hát elvesztem hazámat” tónussal, melyben a rímképlet egzaktusa találkozik a kérdő gúny és ártó szeretet együttesével (lásd továbbá „*Még hogyan halhatott volna meg József Attila? I. Vagy hogy nem: Flóra Szárszón*”). S talán ha van a *Szabad-ötletek jegyzékének* mámorítóbb olvasata, mint ez az első pusztulásképlet a hatból, akkor ez igazán méltón jelzi, mi minden nekünk/neki József Attila, s meddig az addig, ha nem összkiadásban, hanem életmű-örökségben élünk tovább a költővel.

De csakis akkor, ha nem mi kussoltunk, hanem mi olvasunk. Tudatverset, egykorit és mait, közöset és sajátot, kizárót és befoglalót, József Attilát is (ma), és Vörös Istvánt is (egykor).

Vörös István, *Nem ti kussoltok*, Scolar, 2021.

SZABÓ
MARCELL
A ZSEB
VALLÁSI
KARAKTERE

műút

Smid Róbert

Meglátni a nyelv anyagi oldalát

Az utóbbi években egyre többször lehetett találkozni a verseskötekekről szóló kritikákban olyan hangokkal, amelyek megkérdőjelezzik, hogy az adott könyvben található szövegek valóban versek-e, illetve versként kell-e olvasnunk őket. eltérő okokból, de így járt a recepcióban a *Patyik Fedon élete* Regős Mátyástól és az *Amire telik* is Juhász Tibortól. És most itt van Szabó Marcell új kötete, egy kilencvenöt lapon keresztül hullámzó prózaversfolyam, amely első olvasásra inkább bölcséleti esszéként vagy kultúrtörténeti epizódok jól ütemezett egymásutánjaként olvastatja magát. Pedig *A zseb vallási karaktere* ízig-vérig költészet – abból a fajtából, amely a poézis fel-tételrendszeréhez kíván hozzáférni analitikusan, és újraértelmezni azt performatíve.

Az *A zseb vallási karakterének* kiindulópontja egy pontokba szedett mondatgyűttes, amely ugyanúgy értelmezhető kiáltványként, mint magának a kötetbe foglalt hosszúversnek a tartalomjegyzékeként vagy előhangjaként. Az előbbi olvasatot a felütésben szereplő deixis („AMI ITT VAN”) és az azt kiterjesztő határozóhalmozás támasztja alá, egyszersmind előjelzve a kötet modális sokféleségét: „KONTÁR ÉS BOSSZÚÁLLÓ MÓDON / GÁTLÓN ÜLDÖZŐN ELVAKÍTVÁ / ÜDVÖZÍTŐN ELSZAVALVA (HADARVA MONDV.) / TERHELŐN, DE LEGINKÁBB KÁBÁN”. Ezt a változatosságot pedig még inkább hangsúlyozza az „EZ MIND NEM LEHET UGYANAZ” kijelentés. Ha pedig az első egységet a kötet tartalomjegyzékeként olvassuk, az két irányból is alátámasztható. Egyrészt tematikailag, mivel a számozott mondatok a kötetben belüli egységek kivonatát nyújtják egy-egy motívum kiemelésével: így például az „A PÓK, A FALÁS ÉS A FELFALÁS” sor előreutal a pókháló nietzscheiánus képére – emlékeztet, hogy *A nem-morálisan* [sic!] *fölfogott igazságról és hazugságról* című esszéjében Nietzsche a nyelv komplexitását a pókhálóhoz hasonlítja, Szabónál pedig a következő szerepel: „[...] a hangok / gyöngye köteléke, ez a végső és hatalmas / műtárgy, melyet gonddal jellemez a pókháló” – és a falat metaforikájára is, amikor a költemény a kiejtett hangsorokat lenyelhető és kiköphető falatokként azonosítja. Ugyanakkor a „falat”-ban megbúvó „fal” szó az artikuláció akadályaként is feltűnik mint a fogak fala, miközben ez a hipogramma pontosan arra a nyelvi működésre mutat rá, amely elé nem lehet akadályt állítani. Azt látjuk tehát, hogy aminek jelentése alapján gátolnia kellene a (nyelvi) mozgást, az maga is része a jelek áramlásának, ezért is kétértelmű a kérdés: „Mire való az áthatolhatatlanság, ha semmi sem hatol át rajta?” Másrészt az első egység mindazon retorikai és tipográfiai fogásoknak a sűrítménye, amelyeket a szöveg folyamatosan napirenden tart. Ilyenek egyfe-

lól a halmozás, a hasonló hangzású és/vagy egymást tartalmazó szavak, másfelől pedig a fekete négyzetes kisatírozások (zsebek?), a zárójelzések és a kipótlendő mássalhangzókra váró vonalak (például a „KÍ_Ó”, amely egyszerre lehet kígyóként főnév vagy kízóként igenév).

A kötet beszédmódja magára a költői megszólalás feltételrendszerére koncentrálna, az artikulációtól egészen a befogadásig. A versbeszéd így saját eredőjének az analíziséből táplálkozik, vagyis a megnyilatkozás tényezőinek elemekre bontásából, a folyamatok végigkövetéséből történik a költői képalkotás. Szabó költészete éppen ezért Makáry Sebestyén *Deltájához* és Mezei Gábor *sáraztengeréhez* hasonlóan jelzi a honi lírában megfigyelhető elmozdulást egy olyan versbeszéd felé, amelynek reflektáltsága nem elsősorban az irónia felszámolása érdekében felfokozott (mint az „új komolyságnak” nevezett beszédmódnál), és nem egyszerűen abban érhető tetten, hogy a szekunder, tehát a lírát értelmező szövegek nézőpontját a kötet beépíti a primer versszövegbe. A reflektáltság itt úgy értendő, hogy az elsődleges és a másodlagos megfigyelői pozíciók nem különíthetők el egymástól, ennél fogva pedig az idősíkok is összefolynak, vagyis nehéz megállapítani, hogy amit a vers jelen idejű történésként állít elénk, az valóban most következik-e be, vagy pusztán a múlt van jelenként „elbeszélve” – és ebben még a határozók sem biztosítanak megfelelő fogódzókat: „A záró, lezáró nyüszítés, / closing whimper, a robbanás szakaszosan / fogyatkozó erejének utolsó lökéseit nevezi / meg, melyek, mint egy *kései* gyermekáldás, / megidéznek valamit a terek, anyagok / és energiák *néhai* harmóniájából” (kiemelések tőlem – S. R.). (Mindenesetre ez a változás sokkal markánsabban jelentkezik ma, és talán nagyobb figyelmet is érdemelne annál, mint hogy mindenféle ernyőfogalmakkal próbáljuk „demokratizálni” a kortárs irodalmi teret annak érdekében, hogy az ilyen-olyan minőségű szövegek szerzői is részesülhessenek a metamodernség dicsfényéből...)

Szabó megszólalója tehát egy hiperreflektált, de épp ezért hibrid nézőpontból képes beszélni arról, „[a]mit valamikor a LOCUS tébolyának tartottak”, ennyiben ismét csak saját pozíciójára mutatva, de azon túlra is, hiszen beszédével éppen azt jelzi, hogy a meg-

szólalói pozíció jelentősége érvényét veszítette. És itt lehet felfigyelni arra, hogy bár a kötet versbeszéde határozott és szenvtelen, egyáltalán nem mentes a kételyektől, modalitásában nem egy mindentudó és mindent helyesen megfejtő beszélő képződik meg, mint inkább a szövegfolyam visszatérő, egymással összekapcsolódó elemeiből (olyan motívumokból, amelyek alakzatokká alakulnak, majd maga ez az alakuló mozgásuk [a paronomázia, a tőismétlés, a szinekdoché stb.] válik ismét motívummá, mint a fal és a falat, az üdvözlés és az üdvözülés, vagy a szem és a száj mint egyszerre érzék- és kommunikációs szervek esetében) kialakult hálózat azonosítható a vers tulajdonképpeni megszólalójaként. Sőt, az implicit befogadói pozíció legalább ennyire képlékeny, ahogy arra a szöveg feltételes módban utal is: „ha a követelés / és zúgolódás alanya elgondolható még”. Az *A zseb vallási karaktere* ennél fogva nemcsak, hogy nem objektum–szubjektum viszonyokkal operál, de alapvetően mindenfajta szubjektivitás – legyen szó a beszélő antropomorfizálhatóságáról vagy a vers által beírt olvasó elvárásai horizontjáról – kívül reked rajta. Ami ehelyett meghatározza ezt a lírát, az a teljesen szabadjára engedett figuráció. Ennek egyik típusa, amikor a katakrézisek, tehát valóságreferenciával nem rendelkező nyelvi kifejezések (például a hegy lába) szó szerint vannak véve. Erre jó példa lehet az, amit a vers a „jár a szája” kifejezéssel művel: a járás maga után vonja a közlekedést, utóbbi pedig a közlekedőedényeket, melyeknek aztán a légcsővek és az általuk kifújt levegőben megképződő szavak megfeleltetődnek, így – mintegy húsz lapnyi távolságra a kiindulópontként szolgáló nyelvi elemről, magától a „jár a szája” szólástól (katakrézistól) – a szöveg visszakapcsol a szájhoz, azt is tárolóként tételezve. De ez a tároló nem marad statikus, mivel a szájhoz kapcsolódó légcsőrendszer, amely a hangképzéshez, ennyiben pedig a nyelvi mozgások beindításához szükséges, a beszívott és kifújt levegővel fuvallatot, örvényt képez, ami viszont eleve szóképként (metaforizálva) íródik be akkor, amikor a vers a kifújt levegőről mint a (saját) megszólalás(ának) feltételéről beszél. Ez a légzés jelentéstartományát a szellem és a lélek romantikus toposzán és az l-r zöngétlen-zöngés páron keresztül a fizikai valóságra vonatkoztatja („A fuvallat, mely

egyszerre lélek / és *lobogás*, szellő és *robbanás*, elsöpri / a lángot” [kiemelés tőlem – S. R.]), rámutatva arra, hogy a beszéd nem pusztán gyarapodás, hanem törlés is; az általa keletkező huzat (visszatérő elemként, így a „LÁTOM, SZERETI A HUZZATOT!” megszólalás arra is vonatkozhat, hogy valaki szeret beszélni) azt a lángot oltja ki, amely a képzalkotás szintjén viszont elválaszthatatlannak tűnik tőle a szöveg által végrehajtott szellem–beszéd–lélegzet–lélek asszociációk miatt. Ennek a valóságra vonatkoztatásnak a fonákja pedig az, amikor a légszomj és a nehézlégzés a nehézkesen (és a téma nehézségén, súlyán) keresztül arra utal, ahogy valaki egy beszédet lélegzetvisszafojtva hallgat.

A nyelvi és a fizikai jelenségek közötti átjárhatóság, az egyik törvényeinek a másikra olvasása *A zseb vallási karakterének* alapvető szervezőeleme, amellyel a kötet a végletekig feszíti az egyes kifejezések jelentéshálóját, és az olvasás során visszamenőlegesen módosít a bevett kifejezések jelentéseit. Ekképpen a „szóváltás”-nak sem közkeletű értelmét kell vennünk, hanem ahogy a szöveg jelzi számunkra, a csere általános törvényének alakzataként kell értenünk a szavak cseréltetését. Így tételeződik a beszéd szüntelen mozgásként: fizikai szinten az izmoktól a levegő rezgéséig, nyelvileg pedig annak dinamikájaként, ahogy a szavak a jelentéstágulásuknak köszönhetően vagy az alakjuk révén újabb szavakat hívnak elő. Ez pedig ahhoz is vezet, hogy miközben egyre jobban kezdjük érteni Szabó versnyelvi logikáját, kiismerni lírájának kombinatorikáját, annál inkább elbizonytalanodunk azon valóság tekintetében, amelynek pontos és aprólékos leírását nyújtja a szöveggel. Amikor például megteszi azt a megállapítást, hogy „[a] száj járása, / röpte vagy dologtalansága éppoly árulkodó / tulajdonosára nézve, mint a ráfüggesztett, / megbúvölt szempár, mely az élő visszajelzéseit / betűzi ki”, akkor itt nemcsak a „dologtalan” szó valamenynyelvi jelentése aktivizálódik, és nem pusztán a beszéd írásos érzékelése mint fordítói aktus (a száj beszédének kibetűzése) kerül előtérbe, de egyáltalában az az eldönthetlenség is, hogy olyan értelemben függesztődik a szájra a szem, mint hogy valaki figyel a másikra, vagy inkább arról van szó, hogy egy arc kezd kirajzolódni, és a szempár a száj felett helyezkedik el. Nem melleleg később a szem egy másik alakjában

van ott az a lángolás, amelyet a száj fuvallata olt ki, ezzel – mivel az úgy tartalmazza a szemetet, ahogy a „szemét” szó a szemet – végső soron önmagát felszámolva, miközben a beszéd és az írás ismét összekapcsolódnak: „a száj töltelése – parázsló szemét! / forró pernye! – még olvasható, de kimondani / már nincs mivel.” Ezzel pedig sajátos szinesztéziákat is képes alkotni a szöveg, valahányszor a szem és a hangképző szervek viszonyát ismét csak a nyelvi panelek mentén közelíti meg: „Mégis, a kép, / ha így megérintik, újra *lobog*, vagy bólint / mint a tüzértiszt, ha saját *torkát kapja / szembe*” (kiemelések tőlem – S. R.).

Az általam elemzett példákat, a kötet meghatározó mozgásait tovább árnyalja, ha tekintetbe vesszük Szabó új könyvének az alcímét is. A *materialista vigasztalások* ugyanis egyrészt az írás anyagosságára irányítja a figyelmünket; nem pusztán a kisatírozásokat, a nagybetűvel írt sorokat és egyéb tipográfiai megoldásokat értve ez alatt, hanem azt is, ahogyan az írás olvasását érzéki tapasztalatként tematizálja a szöveg, a szem munkáját ugyanakkor nem győzi minduntalan a szájéhoz kötni (a fenti idézetekben a *lobogás*, a *tűz*, a *parázs*, tehát a hőérzet a szájé, de a *láng látványa* kapcsán mindig előkerül a szem, mint a „parázsló szemét” vagy a „torkát kapja / szembe” kifejezéseknél). Ezért, másrészt, a kötet a beszéd anyagi tényezőire is rávilágít, de úgy, hogy közben azokat visszavezeti a nyelvi mozgások közé, a metaforák és metonímiák rendszerébe (például a légzést fuvallatként azonosítva). Harmadszor pedig a szöveg a nyelv úgynevezett anyagosságai révén szervezi a megszólalásra koncentráló analitikus beszédét, vagyis a nem primer módon jelentésszerű beszédtevézőkre hagyatkozik – mint amilyen a hangzás vagy a hangulat –, amikor magáról a nyelvi mozgásokról szól, emiatt pedig állandó öntükrözésben leledzik ez a líra. Tehát Szabó nem pusztán fizikalizálja a nyelvet azzal, hogy a szájon keresztül például az emésztéssel hozza összefüggésbe – láttunk ilyet eleget már Tandorinál vagy Marnonál is –, hanem ezzel párhuzamosan ezt a beszélőszervekre alapozott metonimikus kapcsolatot beszéd és étkezés, (szó)termelés és fogyasztás között vissza is vezeti a nyelvi figurációba azzal, hogy a mondanivaló megemésztéséről szóló asszociáció megjelenik a szövegben.

Szabó Marcell új kötete egyáltalán nem köny-

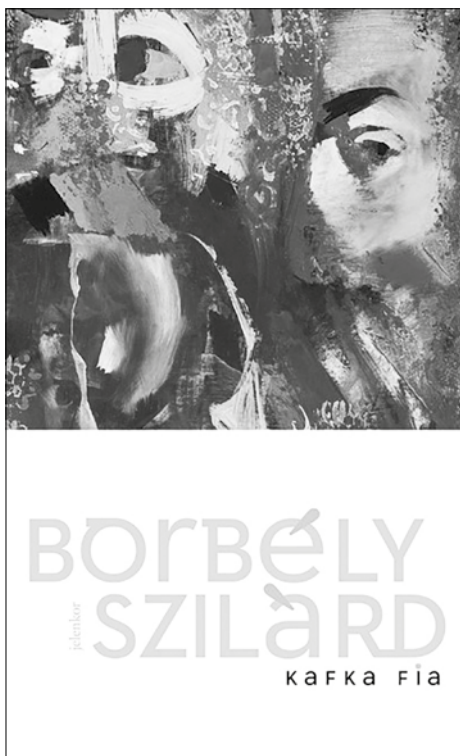
nyű olvasmány, de megéri követni azt a vizs-
zacsatoló olvasásmódot, amelyre az önmagát
át- s átértelmező szöveg a befogadót kötelezi.
Ha a kötet önértelmezését elfogadjuk, akkor a
hosszúvers azt modellezi, ahogyan egy tulaj-
donnév a nyelvi jelek általános rendszerébe
beépül, részeire bomlik, és felkínálja magát
képalkotó elemként. Ennek a folyamatnak
a végigkövetése során tárja fel *A zseb vallási*

karaktere a nyelv valamennyi aspektusát az
olvasója előtt – nagy teljesítmény, Szabó pedig
közelebb került ahhoz, hogy az ő tulajdonne-
ve is úgy íródjon be ebbe hosszúversbe, mint
Kassáké anno *A ló meghal a madarak kirepül-
nekbe*.

Szabó Marcell, *A zseb vallási karaktere*, Műút
könyvek, 2021.

HORVÁTH LÁSZLÓ:
Időrács
2019

Fajt Anita

„A szöveg itt megszakad.”

Borbély Szilárd *Kafka fia* című befejezetlen regényéről

A Jelenkor kiadó 2021-ben elindította Borbély Szilárd műveit kiadó életműsorozatát, amelynek második kötete a szóban forgó, az író hagyatékában befejezetlenül maradt regény. A kiadó így egy, a szerző szelleméről levált szöveget tár valamilyen módon az olvasók elé utóbbi beleszólási joga nélkül. Talán nem érdektelen azzal kezdenünk a könyv bemutatását, hogy megnézzük, hogyan teszi is ezt.

A szerzői szöveg testében *Az olvasóhoz* című előljáró beszéd után megszólal egy második hang, amely a posztmodernitás kora után született szövegben a narrációt szándékosan kizökkentő, provokatív, tudatos szerzői eljárás is lehetne, ezúttal viszont kiadói kiegészítés: „A szöveg itt megszakad.” Itt tájékoztatják az olvasót arról, hogy a szövegben található lábjegyzetek a szerkesztőtől – Nagy Boglárkától, akinek személye csak a kötet végén található szerkesztői jegyzet aláírásából derül ki – származnak. A szerkesztői eljárás tehát tulajdonképpen kettős, mert bár a címlapon csak Borbély Szilárd neve jelenik meg, így a szerkesztő személye háttérbe szorul, a főszövegben található megjegyzések erőteljesen utalnak a szerzői szöveg töredezett voltára. A jegyzetekben „A szöveg itt megszakad” illetve „Hiányos mondat” kiegészítések váltják egymást, illetve egy helyütt, ahol Borbély Kafka-levelet emel be hosszabb intertextusként egy fejezetébe, erről is tájékoztatja az olvasót. Itt elgondolkodtam: vajon a szerző is így járt volna-e el. A kiadvány függelékében több olyan szövegegységgel is találkozunk az olvasó, amely minden bizonnyal nem tartozott volna a műhöz. A paratextusok szerepére az irodalomelméleti vélekedés sokszor úgy tekint, mint a szerzői, illetve szerkesztői autoritásgyakorlás helyeire: szándékoltnak egy bizonyos irányba befolyásolják az olvasói értelmezést, ezzel egy zártabb szöveget hoznak létre. Ennek az igazságtartalmát nehéz kétségbe vonni. Szerzői, de eredeti intenciója szerint nem a műhöz tartozik többek között egy alkotói pályázathoz készített tervezet egy *Kafka fia* című esszéregényről, amelynek „utolsó mentése a szerző számítógépén 2010. október 5.” Ez a szinopszis ugyanakkor sokkal inkább arról tájékoztatja az olvasót, hogy Borbély egy ponton hogyan gondolt erre a szövegre, és hogy honnan mozdult el. Eszerint a *Kafka fia* az „apának, Kafka apjának (Hermann) a története, aki nem érti a fiút”, aki a megértés vágyával nyomoz fia után, valamint a fiúé, amelyben Franz Kafka életét látjuk, „[a] fejezetekben előrehaladva kiderül, hogy Franz Kafka is a fiút keresi, részben erős férfibarátságokon keresztül, részben pedig az állítólagos saját fiát.” Borbély ettől az ötlettől ugyanakkor – szerencsére – jóval messzebb jutott.

A függelék további részeként – egy kortárs szépirodalmi kötetben megint csak szokatlan módon – megtalálhatjuk Forgách András *Szilárd és Franz* című utószavát is, amiben Forgách érinti az interpre-

táció kulcskérdéseit. Az értelmezési kényszert már maga Borbély is elültette, hiszen szerzői paratextusként a művet egy olvasóhoz címzett előljáróbeszéddel vezeti be, amelynek második mondatában be is jelenti regénye tartalmát: „Utazókról és utazásokról szól”, hogy aztán a következő mondatban egyszerre megfogalmazzon egy kijelentést, majd tegye érvénytelenné ugyanazt: „Franz Kafka utazásáról, aki nem azonos Franz Kafkával.” Az olvasóhoz címzett előszó műfaji elváráshorizontjához hozzá tartozik, hogy maga a szerző adjon az olvasó számára értelmezési segédvonalakat, Borbély a műfaj kereteit egyszerre követi és rajzolja újra azzal, hogy több párhuzamos megoldást is felkínál számunka, egyik kezével ad, majd a másikkal elvesz. A regény utazókról szól, Kelet-Európáról, Franz Kafkáról, aki nem azonos Franz Kafkával, a gyerekkorról szól, egy mindenkori ikertestvérrel, aki nem ikertestvér, fiúkról, akik apák lesznek Kelet-Európában, szavakról és felejtésről, „[v]agyis rólam, a könyv szerzőjéről, aki nem azonos velem, vagyis az ikertestvéremről.” Forgách András utószava felkínál egy megoldást arra vonatkozóan, hogy mit válasszunk, hogy Kafka fia az író, Franz állítólagos törvénytelen gyermeke, aki 1921-ben hunyt el hétévesen Münchenben, ugyanakkor utal az értelmezés nyitottságára is, hisz a regény tudatosan játszik a név kiüresítésével. Ki Kafka? Jákob (az író Franz nagypapa), Hermann (az író Franz apja), Franz (és Szilárd). Forgách adatgazdag képet fest nekünk a Kafka-család prágai életéről, az apa (Hermann) és fiú (Franz) emberi karaktereiről, de a viszonylag terjedelmes, több mint harminc oldalas utószó a szöveg értelmezését és értékelését is adja, számomra kicsit olyan érzést keltve, hogy a feladott rejtvény után (értsd a szépirodalmi szöveg), kézhez kapom a kulcsot is. Utal rá, mert nem tehet mást, hogy Borbély számos önéletrajzi és kaffai elemet is beleszórt művébe, ezzel szinte kötelezővé tette, hogy Franz Kafka és Borbély Szilárd alkotásai és életei felől olvassuk a szöveget. A párhuzamos (nevezhetjük sokszorosított) szubjektumok között megjelenik Anselm is, akit Forgách az ikertestvérről azonosít, aki – meglátása szerint – Franzhoz és Szilárdhoz egyszerre köthető lény, akit összeköt Borbély korábbi *Berlin–Hamlet* (Jelenkor Kiadó, 2003) verseskötetében felbukkanó Franz Kafka héber Amsel (helyesen Ansel) nevével és Borbély egy interjúnyilatkozatával, amelyben – apja homályba vesző valószínű zsidó származásával kapcsolatban – azt nyilatkozta az író, hogy „az igazi nevem nem ismerem.”

A függelék utolsó elemeként egy szerkesztői jegyzetben pontos képet kapunk a kézirat alakulásának időrendjéről. Eszerint amit most kezünkben tartunk, egy, a szerző által utoljára 2013. december 9-én mentett fájl alapul. Az író számítógépén megtalálhatók az egyes fejezetek korábbi verziói is, a legkorábbi ezek közül 2002. június 4-én készült, és a munkafájlok alapján 2010-ben foglalkozott legintenzívebben a kötet írásával. A kötet szerkesztője tehát a lehető legpontosabban igyekszik nyilvánvalóvá tenni, hogy mennyiben tükrözi a szöveg Borbély koncepcióját, és milyen döntések származnak a kötet végső összeállítótól. Függelékben közölnek két töredékes fejezetet is, amit Borbély 2013-as kéziratváltozatába nem emelt be, „de amelyről úgy ítéltük meg, hogy hozzátartoznak a mű eredeti koncepciójához.” A jegyzet végén egy könyvjegyzéket is kapunk azokról a Franz Kafka életére és munkásságára vonatkozó kötetekről, amelyeket Borbély kutatásai, és az írás során használt, a szerzői műhelyt így is megidézve. Ez volt tehát a magyar szerkesztők megoldása arra vonatkozóan, mihez kezdjenek a szerző halála után magára maradt szöveggel.

Meglehetősen szokatlan módon Borbély Szilárd munkája előbb jelent meg nyomtatásban német nyelven, mint magyarul: 2017-ben *Kafkas Sohn* címmel, Heike Flemming fordításában adta ki a Suhrkamp kiadó. Érdekes lehet az összehasonlítás azzal kapcsolatban, hogy a német kiadó hogyan járt el a befejezetlen kézirat szerkesztése során. Jelentős különbség a német és a magyar szöveg között, hogy a német nem lábjegyzeteket, hanem végjegyzeteket tartalmaz. Itt egyrésztől hasonló funkcióban, mint a magyar lábjegyzetei a félbemaradt, értelmetlennek tűnő mondatokat jelöli meg az olvasók számára, de olykor tárgyi jegyzeteket is ad, zsidó szokásokra vagy többek között Franz Kaffai életrajzi adataira vonatkozóan, így azt az utat választja, hogy a szerkesztői beavatkozást jobban elrejti az olvasók elől. A német törzsszövege és a fejezetek sorrendjei megegyeznek a magyar variánssal, viszont a függelék nem tartalmaz további szerzői szövegeket, csak a fentebb leírt jegyzeteket és a fordítók, Heike Flemming, valamint Lacy Kornitzer Forgách Andrásénál jóval rövidebb utószavait. Flemming a hangsúlyt Borbély Szilárd megnyilatkozásaira, interjúira helyezi, amelyekben Kafka-olvasmányélményeiről beszélt, arról, milyen mélyen érintette már igen korán *A per*, milyen ismerős volt számára az ott olvasott kitaláltság és védtelenség. Flemming

is utal a már *Berlin–Hamlet*ben is felbukkanó Kafka-kapcsolatokra és arra, hogy a karkai (kierkegaard) gondolatok, az egzisztenciális kétségbeesés és kiábrándultság általában milyen fontosak a borbélyi életműben is. A másik fordító, Lacy Kornitzer a kötetben szereplő szövegekre koncentrálnak, rámutat számos motivikus egyezésre, a karkai dallamvezetésre, de ő (is) úgy látja, hogy a rájátszásnál többről van szó, Borbély megfordít, továbbír, feltalál. Kornitzer a regény első mondatának („Ez a regény Kelet-Európában játszódik.”) politikai dimenziót is ad – ez a nézőpont hiányzik a magyar kiadói kommentárok megjegyzései közül –, és megrajzolja az is, hogyan látta Borbély Magyarországot: félelmek uralta, hatalmi önkénynek kitett, cinikus, agresszív, sötét helyként. Bár a kötetben a diktátorok csak múlt időben jelennek meg, értelmezésében azok a jelent jelképezik.

Hogy a különböző kiadások elének tárt olvasatai hányféle hangsúlyt és motívumot emeltek ki Borbély írásából, az már önmagában beszél a *Kafka fia* összetettségéről. A regény koncepciójában egy nyitott szöveg, amely sok teret enged az értelmezésnek, számomra ebben rejlik a legnagyobb izgalma, Borbély tökéletes nyelven és stílusban építi fel ezt a szövegkonstrukciót és tulajdonképpen nem csak egy választ kapunk arra, hogy miről szól a regény. Talán az is egy releváns olvasat lehet, ha azt mondjuk, a hiányról szól a regénytöredék: a fiúnak hiányzik az érzelmileg hozzáférhető apa, majd a fiút eltemető apa válik fontos szereplővé. Aztán ott van az a kikerülhetetlen referenciális tény is, hogy hiányzik a szerzőnk és a végső szerzői szöveg sem lesz már sosem hozzáférhető számunka („Hiányos mondat”).

Borbély könyvének hangsúlyos motívuma, hogy a biográfiai Franz Kafkát avatja a fikció szereplőjévé, olykor kevésbé rejttemem (a hajnalig író, zsidó, apjával konfliktusban álló szereplő), olykor burkoltabban – a *Kafka a rabbinál* című elbeszélés július 3-án játszódik, az író születésnapján. Ide tartozik Franz és apja – az író életrajzából is ismert, és általa is sokszor, sokféleképpen tematizált – kapcsolatának vissza-visszatérő témája, amely egyszerre építkezik valós és valósnak mutakozó elemekből, hiszen a kötetben található apalevelek olykor úgy tűnnek, mintha Kafka híres levelére (*Levél Apámhoz*) válaszolnának („Mi zsidók, ahogy írtad leveledben, a legtöbb dologról azt hisszük, hogy azt valaki írta” [104] vagy „Te azt monddod, hogy nem tudsz tőlem élni. Hogy elveszem tőled a levegőt” [167]), ilyen mondatokat ugyanakkor hiába keresünk az eredeti

műben. Ennek a mitikus szépirodalmi viszony-nak hétköznapi dimenzióját is megteremti Borbély, amikor egy mindenki számára ismerős család ebéden elhangzó veszekedésében mutatja meg ugyan-ezt a konfliktust. Az életrajzi elemek mellett a Kafka-írások motívumait is sajátjává tette Borbély, amikor az újra és újra felébredő író-t látjuk, vagy amikor két furcsa ügynöknek tűnő alak (utalás *A perre*) bukkan fel az elbeszélésben. A *Kafka fia* tehát sokszor belép a karkai szövegüniverzumba és továbbírja, működteti azt.

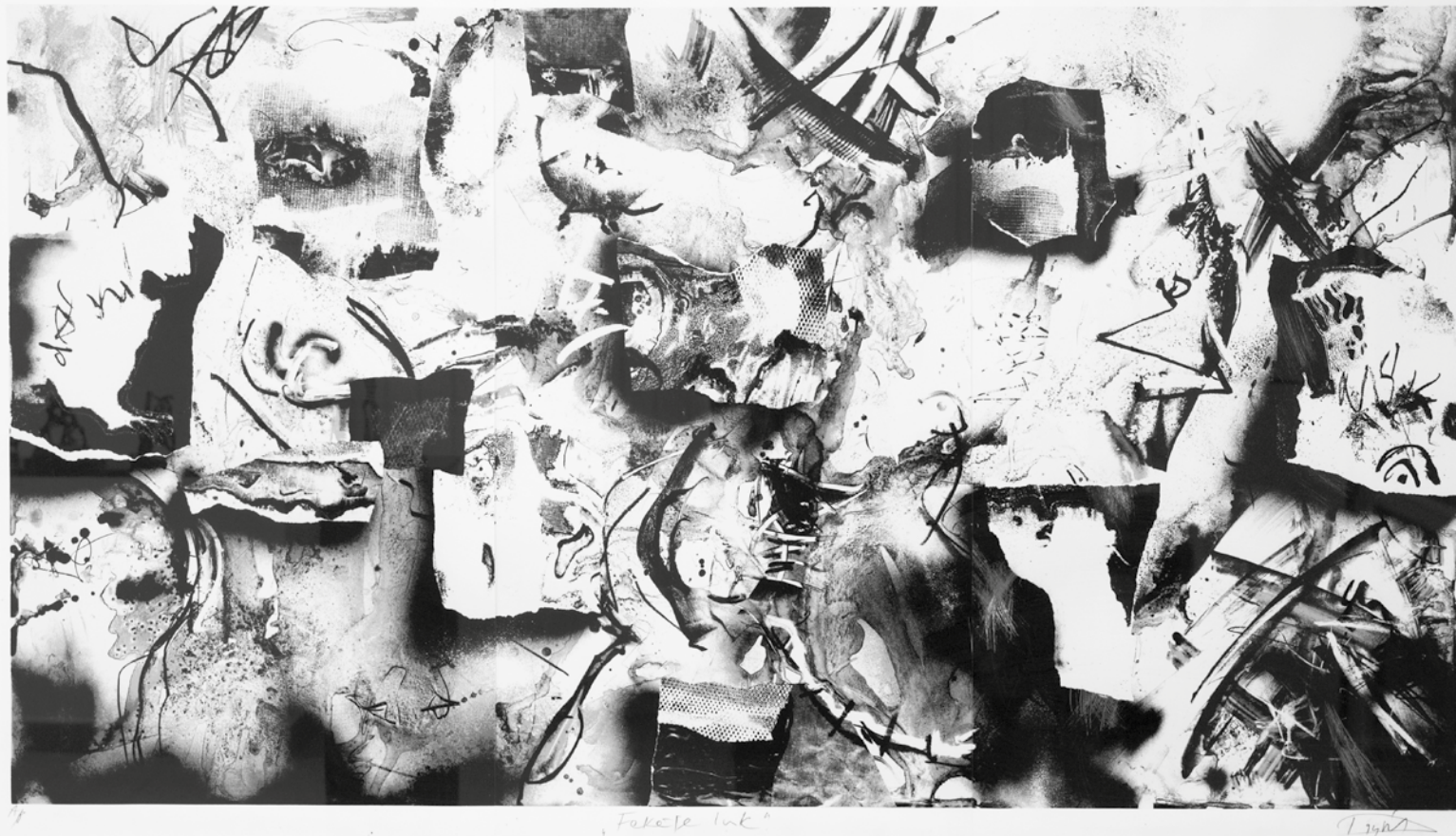
Mivel Borbély életében és írásaiban számtalanszor utalt homályba vesző zsidó származására és ebből (is) fakadó identitáskeresésére, ettől nem tudunk elvonatkoztatni, amikor a regény elbeszélőinek (hol Franz Kafkának, hol apjának) zsidó önértelmezési küzdelmeit látjuk. Számos ilyen szövegrész hozható példaként, én itt csak arra az összefüggésre utalnék, hogy a regényben megjelenő polifonikus névadások – gondoljunk csak a kiüresített Kafka névre, amely legalább három személyt is jelöl – a tradicionális héber névadó szertartásra is vonatkozathatók. Ahogyan nem tudjuk a karkai elbeszéléseket nem az 1883 és 1924 között élt prágai zsidó származású író életrajza felől interpretálni, ugyanúgy nem tudjuk a borbélyi elbeszéléseket nem a 2014-ben öngyilkosságot elkövető magyar író élete felül olvasni. De erről a szövegek maguk tehetnek, amelyek szándékoltan keverik ilyen mértékben az életrajzi és fiktív elemeket. Borbély Szilárd ezúttal azzal bonyolította a képletet, hogy nem csak saját életét írta bele ebbe a regényébe, hanem Franz Kafkát is, és így össze is olvadt vele.

Egy korszak irodalmi termésében állva, a megfelelő perspektíva hiányában sokszor nehéz látnunk, kik lesznek azok a szerzők, akik a magyar irodalmi kánon részét képezik majd generációk múlva is. Ennek egyik oka, hogy sok szerzővel még összeköt bennünket a kortárs társadalmi tapasztalat, ami az ötven év múlva élőknek már nem fog feltétlenül releváns tartalmat hordozni. De kik lesznek azok, akik parafadugó-szerűen feljönnek a felszínre, és a változó politikai rendszerek számára eltávolíthatatlanok lesznek a magyar irodalmi hagyományból? Borbély Szilárd vélhetően közöttük lesz, erről tanúskodik műveinek töretlen népszerűsége, és ennek a kanonizációs folyamat egy állomása befejezetlen műveinek kiadása is.

Borbély Szilárd, *Kafka fia*, Jelenkor Kiadó, 2021.

Dús László: Plasztika

DÚS LÁSZLÓ: Fekete Ink – szitanyomat

Pánczél Petra

A térbe lépés művészete

– 80 éves *Dús László*

képzőművész

Zalaegerszegi is, meg amerikai is, 1999 óta pedig a budapesti Százados úti művésztelepen él. Nyolc évtizedbe sok kaland és kísérlet belefér, főleg ha az alkotói kedv mindvégig töretlen. 80 éves múlt Dús László zalaegerszegi születésű képzőművész, akinek a jeles alkalomból jubileumi tárlata nyílt szülővárosában.

A Keresztury VMK Gönczi Galériájában azonban nem egy ilyenkor szokásos retrospektív kiállítást láthat a néző; az alkotó ugyanis meglepetéssel készült. Nála ez természetes, hiszen kísérletező kedve az évtizedek múltával sem hagyott alább. Sokan talán festőművészként ismerik, ám már az 1960-as, '70-es évektől készített plakátokat, szitanyomatokat, grafikákat, kollázsokat, sőt háromdimenziós műveket is. Ha pedig egyszer kilépett a síkból a térbe, miért ne kerülhetnének ki szobrok is a kezei közül. Nos, a születésnap kiállításán épp ezekből láthatunk egy válogatást. A történet elég friss, csak három év telt el azóta, hogy elkészültek első szobrai. Az „Óriásgrafikák és

kis szobrok” című tárlat ugyanakkor szépen összefoglalja mindazt, amit Dús László sajátos világának hívunk; legyen szó képről vagy körbejárható objektokról. Mint azt majd látni fogjuk, festmény és szobor nem is áll olyan távol egymástól.

Annak ellenére, hogy a művész már több mint 47 éve nem él a városban, neve máig fogalom Zalaegerszegen, főleg az idősebb alkotók körében. Alakja rendszeresen feltűnik cikkeiben, interjúkban, hivatkoznak rá kiállításmegnyitókön és szakmai tanulmányokban. Mindez nem is csoda, hiszen a Képzőművészeti Főiskola befejezése (1967) után visszatért szülővárosába, ahol a Megyei Művelődési Ház képzőművészeti szakkörének vezetője lett, de a városi tanács művészeti tanácsadójaként is tevékenykedett. 1968-ban pedig elindította az Egervári Művésztelepet, melyre egykori mestere, Bernáth Aurél Kossuth-díjas festőművész is ellátogatott. A fiatal Dús tehetsége, szellemisége, alkotói energiái és a már említett kísérletezésre, folyamatos újításra való hajlama sokakat inspirált. Annál is inkább, mert tapasztalatait szívesen osztotta meg az általa vezetett rajzszakkör – szintén fiatal és szárnyaikat bontogató – tagjaival. Gondolkodásával és műveivel egyfajta friss szemléletet hozott a városba, az évről évre megrendezett Egervári Művésztelepre pedig az ország más pontjairól is ide vonzotta a hasonló szellemiségű alkotókat.

Ugyanakkor a korabeli sajtóból és Dús László mai nyilatkozataiból az is jól látszik, hogy a helyi közönség jobban kedvelte a korai, talán könnyebben értelmezhető, népiesebb ihletésű, figuratív festményeit, grafikáit, mint az expresszív, elvontabb, stilizáltabb ábrázolásait. Utóbbiak az 1971-es amerikai tanulmányútja után váltak hangsúlyosabbá művészetében. A fokozódó meg nem értettség és a rendszer szintén fokozódó nyomása miatt döntött úgy akkori feleségével, hogy a szabadabb és befogadóbb tengerentúli világba emigrál; 1974-ben Clevelandbe költöztek. (Az akkori viszonyok között ez törvénytörtéző disszidálásának számított, amiért itthon el is ítélték.) Művészi pályája az USA-ban bontakozott ki igazán, az elismerések pedig nem vártak sokáig magukra. Letelepődését követően néhány évvel már rendszeresen hívták kiállításokra, folyamato-

Kiállítási enteriőr a Gönczi Ferenc Galériában – Zalaegerszeg

Kiállítási enteriőr a Gönczi Ferenc Galériában – Zalaegerszeg

san kapott megrendeléseket galériáktól, művei pedig a legrangosabb amerikai múzeumok gyűjteményeiben is jelen vannak. Szülőhazájával a rendszerváltás után lett ismét élénkebb a kapcsolata: ezt követően többször hívták ki-

állításokra, alkotásai pedig megtalálhatók a Szépművészeti Múzeum és a székesfehérvári Szent István Király Múzeum gyűjteményében.

Zalaegerszeg kulturális életében minden bizonnyal egy máig ható veszteség az, hogy Dús energiái a hetvenes évek közepére eltűntek a helyi közéletből. A művész életútját tekintve viszont abszolút siker, hiszen türelmetlen természete és az újdonságokra mindig nyitott habitusa miatt itthon még sokáig falakba ütközött volna. (Sőt, még most is azt érzi, hogy a nonfiguratív művek befogadása terén nem sok minden változott a hetvenes évek óta, de most már mindez nem zavarja.) A munkásságára jellemző absztrakt expresszionizmus egyértelműen az Amerikába költözést követően teljesedett ki művészetében. Ám ne gondoljuk, hogy valamiféle megfelelési kényszer szülte: Dús Lászlótól sosem állt távol az absztrahálás, korábban is vonzódott a konstruktivista formákhoz, a hagyományostól eltérő ecsetkezeléshez, és nem mindig gondolkodott kötött szimbólumokban, zárt szerkezetű kompozíciókban. A különböző felületek, faktúrák kidolgozása vagy ki nem dolgozása kezdetektől lényeges volt az alkotói folyamatban. Korai kí-

sérletezéseit jól szemlélteti egy 1970 februárjában készült interjú¹ (ami még bőven az egyéves amerikai tanulmányútja előtt készült). A zalaegerszegi TIT művészeti szakosztálya és a Zalai Hírlap tudósítója látogatott el Dús műtermébe. Az alkotó egy készülő munkája kapcsán így nyilatkozott: *„Régóta nem hagy nyugton a probléma, hogy csak egy-egy szín önmagában képes-e mélységet adni egy festménynek, azaz lehet-e vonalak nélkül, csak színekkel érzékeltetni egy kép térbeliségét. Az itt látható próbálkozások többségén ezt igyekeztem kikísérletezni. Néhányon úgy érzem sikerült is.”* A cikk folytatásából az is kiderül, hogy a festő szavai élénk vitát váltottak ki a résztvevők körében, mivel többeknek nem sikerült felfedezni a képeken az alkotó által említett háromdimenziós hatást. Ugyanezen a műteremlátogatáson egy újfajta, általa kialakított sokszorosító eljárást is bemutatott a közönségnek. Kidolgozott egy olyan módszert, amely lehetővé tette egy monotípiai eljárással készült kép több példányban, és különböző színekben történő előállítását. Arról már nem szólt a történet, hogy ez milyen hatást váltott ki a látogatókból. Viszont az nyilvánvaló, hogy a színek és a térhatás – mint a felületképzés eszközei – már ekkor is érdekelték a művészt, s ez a vonal az Amerikába költözést követően még inkább felerősödött munkáiban.

A zalaegerszegi kiállítás, vagyis a szobrok és óriásgrafikák kapcsán érdemes az alkotó térhez való viszonyát megvizsgálni. Dús László ugyanis szeret játszani a térrel, a szokványos dolgokat viszont nem kedveli. Öt évvel ezelőtt – 75. születésnapja alkalmából nyílt tárlatán – a Városi Hangverseny- és Kiállítóterem alsó és felső szintje között teremtett egy vertikális kapcsolatot, mégpedig egy általa emelt festett fallal. A minket körülvevő világ külső és belső tereinek érzékelése és érzékeltetése sivár falfelületek, lekopott vakolatrétegek és falfirkák formájában jelent meg itt, kissé kopár, néha felkavaró, ám összességében mégis esztétikus és harmonikus érzéseket keltve a látogatóban. Többek között ezekben érhető tetten Dús László kettős hangulati és (tér)játéka; magát a kiállítóteret is rendre megbontja (vagy épp összeköti egyes részeit), műveiben pedig a

¹ Látogatás a műteremben. In.: Zalai Hírlap 1970. február 6.

minket körülvevő terek részletei, lenyomatai elevenednek meg. De az sem kizárt, hogy a lélek rezdüléseit, a változó érzelmek kivetüléseit látjuk a különféle faktúrákon; legyen szó síkbéli, vagy háromdimenziós alkotásokról.

A Gönczi Galériában most bemutatott szobrai a korábbi festmények és grafikák térbeli folytatásaiként is értelmezhetők. Mintha a művek (például a teremben lévő óriásgrafikák) leléptek volna a vászonzóról, kiléptek volna saját kereteikből, hogy megmutassák magukat a térben. A tárlatnyitó előtt a művész maga is úgy nyilatkozott, hogy számára nincs nagy különbség a festmény és a пластика között, mert mindig a textúrák, a kopott felületek érdeklik, és a szobrok sem szólnak másról.

A galériába lépve egy közepén elhelyezett, hosszú, szinte végtelennek tűnő posztamenten (mint egy túlnyújtott svédasztalon) sorakoznak Dús László szobrai. Összekötve, eggyé varázsolva a kiállítótér két helyiségét. Kisebb és nagyobb, hol az ég felé törő, hol összegubózó, hol geometrikus, hol meg burjánzó (kissé barokkos) nonfiguratív alakzatokat látunk, cím nélkül. Az asszociációt a nézőre bízva az alkotó, fantáziánk szabadon szárnyalhat. Az egyszeri látogató persze fogódzókat keres, mindenáron azonosítani szeretné a tárgyakat,

megnevezni a megnevezhetetlent. Vagy legalább hasonlítani valami ismerős jelenséghez az egyes darabokat. Egyik talán totemoszlop, a másik lehet kapu, a harmadik egy ölelkező pár, mellette talán egy fekvő alak, kicsivel odébb meg egy állatszerű lény. Valamelyik lágy, valamelyik erőtől duzzad, mások szerényebbek, míg vannak, amik tömegükkel, magasságukkal, vagy kiterjedésükkel már messziről uralják a teret. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy semmihez sem hasonlítható térbeli kompozíciókat látunk, melyek mégis egytől-egyig emlékeztetnek valamire. Az alkotót pedig mintha szóraztatná is a néző bizonytalansága.

Dús, mindig jobban szeretett érzékeltetni, mint konkrétan ábrázolni valamit, és ezt erősíti a mostani kiállítás is. A bronzszobrok sokaságában viszont ott rejlik egész életpályájának jelentéstartalma. A tér részleteinek felnagyítása, kiemelése (tárgyasítása), és a változó felületekben rejlő szépség reprezentációja. Ebben a világban a kopottság, a sivárság is esztétikus és szerethető.

Hajdu István műkritikus a tárlatnyitón, valamint a kiállítást kísérő katalógusban úgy fogalmazott, hogy a szobrok pusztán a tömegek és formák viszonyát fejezik ki. Leírásukhoz maximum segédszavakat (kapu, torony, penge,

Kiállítási enteriőr a Gönczi Ferenc Galériában – Zalaegerszeg

szakóca), vagy ellentétpárokat (súly-súlytalanság, stabil-instabil) kereshetünk. De a művek nem állnak semmilyen értelmezés-kísérlet útjába. Hogyan is tehetnék?

Szintén érdekes az absztrakt alakzatok keletkezési körülménye, vagyis a formázás, égetés metódusa is. A szobrok különlegessége ugyanis az, hogy egy könnyű anyagból, mégpedig hungarocellból „születnek”. Dús ezekből a fehér táblákból „faragja” ki egy lézervágószerű eszközzel a formákat. (Hajdut idézve: „kicsipkézi a szobraival a teret”). Furcsa belegondolni, de a művész tulajdonképpen az alkotás közben nem is épít, hanem rombol; szétvágja a zárt hungarocell táblákat, hogy légies, szellős (és semmiképpen sem zárt szerkezetű) formák szülessenek ebből a „destruktív gesztusból”. A kompozíciókat végül egy speciális eljárást követően bronzba öntik, majd ha elnyerték szilárd állapotukat, cizellálják és színezik őket. Ez az utólagos felületkezelés szintén része az alkotómunkának, hiszen mint láttuk, nemcsak a forma, hanem annak felülete, textúrája is mindig lényeges Dús műveiben. Ha közelebbről nézzük a szobrokat, azért látszik a hungarocell eredet is. Sőt, az alakzatok légiességét is ez az anyag határozza meg.

Hajdu szerint az alkotások megőrzik a hungarocell súlytalanságából fakadó bizonytalanság-érzetüket. Így a szobrok egy paradoxon forrásai: kibillennek-e az egyensúlyi állapotukból, vagy képesek egyensúlyban maradni? – ez itt a kérdés. Vagyis a kontroll nélkülség és egy műszaki rajzoló fegyelmezettsége egyaránt jelen van az alkotásokban.

A költői kérdés szándékosan a végére maradt: a 80. életéhez közelítve miért lesz egy festőművészből szobrász (is)? Talán mert az erre való hajlam, szándék mindvégig benne volt. Mert többször készített olyan festményeket, melyeknek egy-egy része kilépett a térbe, s innen már valóban csak egy lépés volt, hogy szobrokkal örvendeztesse meg közönségét. Persze az is lehet, hogy egy olyan egyszerű, hétköznapi ok is meghúzódik a háttérben, mint hogy valahonnan maradt néhány hungarocell táblája, amik megihlették. Ráadásul ezzel az anyaggal gyorsan lehet dolgozni, és mint tudjuk Dús türelmetlen természet. De az is az igazsághoz tartozik, hogy mindig valami újdonságon töri a fejét, amivel még önmagát is képes meglepni.

Már szó volt róla, hogy a látvány olyan, mint ha a szobrok egy végtelen asztalon sorakoznának. Tudjuk persze, hogy a galéria falai egy zárt rendszert képeznek, keretet adnak, mégis azt érezzük, hogy az egymás mögött sorakozó műveknek nem szab határt sem a tér, sem az idő. Minden darab mögé bármikor lehet tenni még egyet. Mint láttuk, Dús László kezei közül (és gondolataiból) mindig születhet egy újabb alkotás, egy újabb variáció. Megkísérelve a lehetetlent: kitölteni a végtelen teret az alakzatok sokaságával. Ha ez a kísérlet netán mégis kudarcba fulladna, meglegyszünk azzal is, ha a szobrok egy darabig elidőznek egy konkrét (kiállító)térben, elfoglalva benne a számukra legoptimálisabb helyet.

Péntek Imre

Kortárs képzőművészeti szemle

Novotny Tihamér: Értékhalászat

A kortárs képzőművészeti élet nem működhetne, félkarú óriás lenne a műkritika nélkül. Szerencsére ez a veszély nem fenyegeti a művészeti ágat. Számos jó, sőt, kiemelkedő kritikus egyéniség kíséri figyelemmel a történéseket, sőt, egy részük aktív szervező, kurátor, megnyitó a felmerülő eseményeken. Számos kötet is jelzi, hogy az évek nem hiába telnek el, megszületnek a korszakos ítéletek, elemzések, a kontextusok felderítése sem marad el, s az esztétikai összefüggések feltárása is a szakma vejejárója.

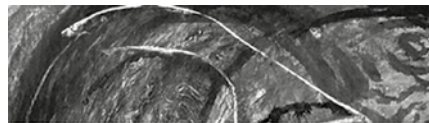
A nyolcvanas években tűnt fel Hegyi Lóránd, akinek a kötetein generációk nőttek fel, és csak sajnálhatjuk, hogy az utóbbi évtizedeket – a Múcsarnok után – különböző nemzetközi intézményeknél töltötte, és nem jutott energiája a magyar jelenségek szemlészésére.

De itt vannak köztünk az új, beért nemzedék alkotói: Keserű Katalin, Feledy Balázs, Wehner Tibor, Pataki Gábor, András Gábor, Révész Emese vagy Bárdosi József és mások. Köztük Novotny Tihamér, akinek több kötete, katalógusa jelent meg. Az utolsó 2014-ben magánkiadásban, az MMA támogatásával *A látható és a láthatatlan* címmel. S mintha pótolni akarná a kimaradt éveket, 2021-ben jelentette az *Értékhalászat* című albumát, válogatott tanulmányainak és cikkeinek súlyos és tartalmas gyűjteményét.

Az utóbbi hét év, amit a kötet felölel, így is maradandó nyomokat hagyott maga után, az izgatott keresés mellett egy visszatekintésre is futotta a terjedelmes, 600 oldalas opuszban.

Novotny mindig is szenvedélyes kutatója volt a perifériális, marginális jelenségeknek, egyik legmélyebb értője a Vajda Lajos Stúdió törekvéseinek. Részben mint feldolgozó, de részben mint alkotó is sok tekintetben érintett a csoport életében. Ami érdekes: Novotny újra áttekinti a vajdások elméleti inspirációit, egyrészt a múcsarnoki, jubileumi kiállítás kapcsán, másrészt szándékában állt elosztatni a félreértéseket, amelyek az indulás éveitől a vajdásokhoz tapadtak. Eltöpreng azon, milyen érzelmeket váltott ki az érdeklődő „csőcselék” megjelenése a közönség soraiban. Másrészt rávilágít a rosszul elhelyezett hangszórók keltette negatív hatásra, amik megzavarták a fellépőket.

Ami inkább érdekes, hogy a szerző megállapítja: „A koronát tehát ezúttal sem sikerült a VLS fejére tenni”. Nem sugárzott szét az a „tisza eredményesség”, amit sokan látni szerettek volna. Az a radikális esztétikai vagy antiesztétikai megjelenés és a hozzá tapadó bonyolult rétegzettség elsikkadt, ami a megértéshez szükséges. A fő művek nem kapták meg szükséges figyelmet, de a társutasok sem; a hármast centrum (ef Zámbo, fe Lugossy, Wahorn) inkább elfedi a

NOVOTNY TIHAMÉR

Értékhalászat

lényegét, s a velük egyívású „absztrakt szárny” hozadéka is elsikkadt. Novotny jó érzékkel felhívja figyelmet: „A VLS minden tagja alulról, kívülről jött plebejus szemléletű alkotó, így lehetek megújítói annak a vidéki realitásból kifejlődő, ezért magyar szellemű neoavantgárd művészetnek, amelynek indulásuk idején sem egyesületi, se mozgalmi ...irányzata” nem volt.

Novotny kesergései azonban – szerintem – nem megalapozottak. Az, hogy a VLS ügyét nem sikerült „egy egységében egy magasabb közmegegyezés tárgyává tenni” – ez nem a rendezésen és nem is csak a „szakmai elit elutasításán” múlt. Az ügy a periférián keletkezett, és annak a szintjét az évtizedek alatt sem tudta igazán meghaladni, néhány kivételtől eltekintve. Hiába nyúlt vissza Novotny a múltba, feltárva az indulás elméleti gyökereit, a Nalaja happeningek és az edvinizmus sem vált meghatározó elemmé, többnyire megmaradt a vicc és a blaszfémia szintjén, és a hozzá kapcsolódó teljesítmények sem érlelődtek ennél jobbra.

Hegy Lóránd ingerküszöbét nem érték el, bár tájékozottságát nehéz kétségbe vonni.

A *Magyar képzőművészet a 20. században* [Andrási Gábor-Pataki Gábor-Szücs György 1999-ben megjelent munkája] foglalkozik a „vajdásokkal”, de nem a képzőművészeti művekből indul ki, hanem az A. E. Bizottság [= Albert Einstein Tánczenekar, amelynek tagjai a szentendrei Vajda Lajos Stúdió tagjai közül kerültek ki] zenei produktumaiból.

Andrási Gábor, a fejezet írója arról ír, hogy a zenész résztvevők az évtizedek folyamán megszilárdították „pozícióikat”, „ismert, nemzetközi kiállításokon is szereplő festőkké (performerekké, objekt-és installáció-művészekké) lettek”. Tevékenységük lényegét Andrási a „formákká szublimált libidó egészen nyílt, érzéki és parodisztikus abszurd alakváltozatai” megjelenítésében látja.

Bárdosi József az *Évek és képek*-ben egy lábjegyzetre érdemesíti őket.

Novotny így összegzi a szentendrei VLS legfontosabb ismérveit: autodidakta létforma, az ebből fakadó gerilla-tudat, a görcs nélküli, a szabadság módfelett való tisztelete. Azonban az „ellenlét” képzőművészeti teljesítménye nem érte el – szerintem sem – a kívánt szintet, amiről Novotny így ír: „ef Zámból, fe Lugossy és Wahorn kanonizációja véleményem szerint

az idők folyamán megtörtént, a többi vajdás esetében ez az elismerés...még várat magára.”

A másik visszatekintés a MAMÚ története, magyarországi áttelepülése és programváltozása. (A Marosvásárhelyi Műhelyből Ma Születő Művek lettek.) A neoavantgárd erdélyi jelentkezése ebben a körben éledt meg.

Krizbai Sándor szerint: „Szükség volt már a modern művészet, különböző szándékainak együttes közös jelentkezésére”.

A Mikházi Általános Iskolában nyílt kiállítás 1980-ban jelezte, hogy a hatvan művész valami újat akar. Az erjesztők Elekes Károly, Garda Aladár és Nagy Árpád voltak. Ebből nőtt ki a MAMÚ, és elindulhatott a maga – a romániai helyzet kínálta – módján. Mindnyájan érezték a Kultúrpalota (1911-13) inspiráló hatását; elindult a művészképzés, tehát volt előzménye és háttere a MAMÚ törekvéseinek. Az első időszak a becsomagolásoké volt, amikor – nyugati példára – a marosvásárhelyiek kigördítették papírgurigáikat, és elkezdték alakítani ún. lepel-akcióikat. Megszülettek a tájművészeti alkotások, és más egyéni ötlettel gazdagították a jelentkező avantgárd megnyilvánulásokat. Novotny is azt írja, hogy „nincs mód leírni, számba venni a folyamat-műveket, a body-art gesztusokat, a mail artos küldeményeket, fotósorozatokat, az ipari hulladékból készített asszablázsokat, a különböző „kiemeléseket”. A korszerű megnyilatkozások egyre több teret igényeltek, de mind szűkebb nyilvánosságot remélhettek a korabeli diktatúra hozzáállása miatt.

Novotny megjelöli a MAMÚ utolsó napját, 1983. szeptember 21-ét. És elindult a kitelepülési hullám, amelynek során többnyire Szentendre volt az a hely, amely befogadta be az erdélyi menekülteket, kényszer-emigránsokat, bár a kisebbség más utakat is talált. A Pantenonból így let Pantenon, míg a MAMÚ el nem nyerte a Ma Születő Művek elnevezést 1991-ben.

Novotny, az eseményeket követő krónikás, hihetetlen részletességgel mutatja be a történeteket, az anyaország segítő szerepét a több országra szakadt magyarság kulturális identitásának megmentése érdekében.

A kortási anyag, a kritikák és tanulmányok tagolását Novotny a kapcsolatok, csoportok kialakulása mentén oldja meg.

A *Ketten, hárman, négyen* fejezet első részé-

ben Bartus Ferenc festményei és Nagy Zopán fényképei kerülnek terítékre. A szürreál transzparenciák határozzák meg Bartus munkáit, míg Nagy Zopán fotóin az „álomszerű dimenzióátlépések nyomhagyó alaktorzulásai” hagynak nyomot. A „hármások” esetében az expresszív anyaghasználatot, a szent matériák és tárgyak felfedezését emeli ki, amelyet a konstruktív ösztönök mozgatnak

Ebben a körben Bogdándy Zoltán Szultán és Aknay János emelkednek ki. Rajtuk kívül Ézsiás István kap kiemelt figyelmet. Külön figyelmet szentel a Krizbai család produkcióinak, amelyet nem csak a képzőművészeti művek jellemeznek. A „négyek” - Pinke Miklós, Rohonczy István, Szarka Tamás és Varga Gábor Farkas - esetében a 2020-as Pelikán Galéria-beli kiállításuk a megítélés alapja. Az alkalmi alkotócsoportról Novotny megállapítja, hogy törekvéseik a „végtelenben” biztosan találkoznak, de legalábbis megközelítik egymást. A *Sokan* fejezet a MAMÚ Társaság 13 tagjának kiállítását taglalja, akiknek a Hegyvidék Galéria teremtett lehetőséget a bemutatkozásra.

Megméréstésre kerül az öt éves Érdi Művésztelep és az Asztal társaság csoport kiállítása. Az utóbbiról ezt írja Novotny: „bár az absztrakció uralkodik benne, nincs híján egyetememes szimbólumokat, ...valamint magánmitológikus jelképeket, verista ábrázolási módozatokat használó attitűdnek.”

A VLS szabad beadású kiállításáról írja a szerző, hogy a tagok közül bárki beadhat művet, aki reagálni tud a „Mélyponton a viszony” felhívásra.

[[A „negatív világépülés” meghalni látszik az ember. Az „érdei érintések” a fentebbvalóval való társalgások, a kozmikus rezgések leképezései.]]

Érdekesebbnek ígérkezik a szlovákiai kiwandulás, a „felvidéki polifónia”. S valóban, a MAMSZE – Magyar Alkotó Művészek Szlovákiai Egyesülete – létrejöttének, működésének bemutatása hiánypótló információ, amit – ilyen részletességgel – nem olvashattunk mássutt. Novotny is elámul, amikor az egyesület akcióival foglalkozik, pl. azzal, hogy a csoport az Európai Parlament épületében is bemutatkozott. De bemutatkoztak Nagyváradon is, a Partiumi Keresztény Egyetem aulájában is.

A jelen írás a lévai Revczky Házban rendezett, 2016-os kiállítás apropóján született, itt

volt alkalma a szerzőnek áttekinteni, szemlézni azt a sokszínűséget, amit az egyesület tagjai produkáltak. Az avantgárd legkülönbözőbb megnyilvánulásai mellett az expresszív kifejezőmód és az újrealizmus megnyilatkozásai is természetes részét képezték a tárlatnak.

Az érdi művésztelep szintetizáló törekvéseit mutatja be az 2016-os érdi Vigadóbeli tárlat az Érdi Galériában. A főszereplők mellett - mint Aknay János, fe Lugossy László, Eöry Emil, dr. Hudák - számos kiváló alkotó mutatkozott be ezen a nyári művésztelepi munkát összegző tárlaton.

Meg lehet érteni a nagyobb egyesületek bemutatásának nehézségeit, mint például a Kecskeméti Képzőművészek Közösségéét. Kiderült, hogy a csoport megpróbált kezdeni valamit Kodály és Lechner örökségével. Novotny is erre reagál, amikor felhívja a figyelmet a Psalmus Hungaricus nyomán született művekre és arra, hogy a Lecher építészetében megnyilatkozó magyar jelleg ma is inspirálja a helyben élő kortárs művészeket.

Novotnyt elbűvöli a „megszerkesztett valóság” – a geometrikus törekvéseket összegző kiállítás a szegedi REÖK palotában vagy a Ritus, a Budaörsi Galériában. Ugyanilyen merész koncepció a Fehér Képek kiállítása is, amelyet húsz éve rendeztek a Vigadóban, és 2017-ben a Szigetszentmiklósi Városi Galériában. Novotny is felhívja a figyelmet, hogy hányféle fehér szín van. A festett fehér, az anyag és tárgyi fehér és kombinációik, mint ahogy ezt a 17-es kiállítás is tükrözte.

Betekinthetünk a Szolnoki Bronzszobrászati Szimpózium kiállítására, amelyet 2019. októberében rendezek, valamint a Szolnoki Képzőművészeti Társaság kiállításának helyszíneire, a z Aba-Novák Galériába és a Szolnoki Galériába. [[Olykor egy-egy olyan szalon is útba esik, mint a zalaegerszegi, amelynek sikerült eleveckélni a VI. pontig.]]A zalaegerszegi Buda-házi Tiborról ezt írja a szerző: „A fegyelmezett lírai műegyüttes úgy ragyog, úgy szól, mint egy ünnepi szakrális oratórium.”

A MAMÚ egyesület Szentendrén 2020-ban Ovidius előtt tisztelgett, amikor saját galériájában *Átváltozások* címmel rendezett tárlatot. Célja az volt, hogy a művek párbeszédével, többszörös kontextusba helyezésével valami nem várt egész teremtdjön. Novotny szerint a csoport mindig az újszerűséget, a kritikai at-

titúdöt, az elemző hozzáállást képviselte. Ez volt jellemző a 28-ak tárlatára is.

Ars Sacra címmel a szerző áttekinti a vallásos jellegű budapesti tárlatokat, műveket, amelyek a szépség, a jóság, az igazság és a szentségesség jegyében születtek. Az Ars Sacra Fesztiválok sikerrel képviselték ezt a gondolatot, alkotói 2013-ban a Vízivárosi Galériában bizonyították felkészültségüket. Ebbe a eszmekörbe kapcsolódott be a budaörsi Zichy- major; a Bohusok szintén a Vízivárosi Galériában állítottak ki szakrális műveiket.

A kecskeméti művészek a Hit kultúrája, a kultúra hite címmel jelentkeztek a 35. Tavasz Tárlaton, a Hirös Agóra Kulturális Központban, 2020-ban. A jobbára helyi művészek, akiket Novotny névsor szerint szemlézett, érdemi kritikát kaptak, az elemzések törekvéseik igazolását jelentették.

A kötet utolsó harmada a Művészportrék, pályaképek, egyéni kiállítások címmel tekinti át a kortárs alkotók egy jelentős csoportját. Szintén abc-sorrendben. Ebben a közegben kiemelkedő szerepet kap Aknay János, joggal; több írás is foglalkozik vele. Novotny kiemeli a korán bimbózásnak indult szakrális hajlamot, a feltűnő angyal és emberbáb sereget, az égi fényekben fürdő építmény díszleteit.

Téma Budaházi 60. jubileumi kiállítása is. Ahogy írja: „a művésznek egyik leglényegesebb vonása a az archetipikus jeleknek-jelképeknek az életre keltése és életben tartása.” Dávid Katalin nyomán megállapítja: „a jelképek nyomán jut el a szép lehető teljességéhez”.

Örültem, hogy Erdős Jánosról itt is olvashattam egy portrét – akiről egyébként Novotny írt egy monográfiát –, és rábukkantam Hagymás István fotótárlatára, aki az irodalomkritika mellett magas szinten fotózik.

A Marczibányi Téri Művelődési Központ Galériájában lévő művekről írva Novotny megállapítja: a Rorschach-tesztre emlékeztető művekben található a tengelyszimmetriára emlékeztető „jelenségeket”. Felméri Jármeczky István színmérnököt az Érdi Galéria kiállítása kapcsán, és hosszabban ír Kelemen Kata kiállításáról a szegszentmiklósi Városi Galéria tárlata nyomán.

Szintén hosszabban ír Kis-Tóth Ferenc mellőzött művészetéről, Lois Viktor „megalázott embervilágáról”, Márton Luca Anna első önálló kiállításáról.

Nagy Árpád Pika is megjelenik a „körképben”.

A MAMŰ alapító tagja alapos kritikát kap a szerzőtől: „figurái elrajzoltak, a férfiak, nők, gyermekek egyaránt gnómok, törpék, vércse szeműek, nagyfejűek...tehát a jelenség abszurditására ... hívják fel a figyelmünket”.

Figyelmet kelt a Németországban élő Nádasy János művészete, amelynek legfőbb értéke az 1956-os forradalom élményeinek megőrzése.

Feltűnik Nemes László festőművész arcéle, aki a MAMŰ alapító tagja, de nem Szentendrén, hanem Zalaegerszegen folytatta pályáját az áttelepülés után.

70 éves, jubileumi tárlatáról a következőket olvashatjuk: „genezisének forrásait az erdélyi városokban kereshetjük, magyarországi útja kisé más, mint az indulásé. Plasztikus női testeket fest, fotóbetéteket használ, dinamikus, kirobbanó folthatásokkal dolgozik. Újabban festményeinek újszerű kompozícióival véteti észre magát”. Puha Ferenc újabb képeiről ezt tartja fontosnak: „aki folyamatos kontroll alatt tartja érzelmi kitöréseit, festékpázmákba foglalt, ecetszál-nyomokba öltött testi energiáinak lüktető ritmusait”.

Nagyobb szabású tanulmány készült az Ausztriában élő Varga-Welther Júlia művészetéről. Az erdélyi indulás bemutatása után az Orbán Balázs liceum növendékeként folytatta, majd elvégezte a kolozsvári Ion Andreescu Képzőművészeti Főiskolát. 1984-es kitelepülése új korszakot jelentett, ami a szitázott és „klónozott” képek sorát hozta. Kétezerig a professzionális kiteljesedéshez jutott el, majd Frida Kahlo hatása alá került. De megmaradt erdélyinek, magyarnak.

Novotnyak Aknay Jánossal folytatott beszélgetése számos tanulsággal szolgál. Aknay kifejti: nem mindenáron akart tagja lenni az akadémiának. Novotny firtatja: van-e értékrendje a szervezetnek? Érdekes választ kap: „az értékrend nem deklarált, inkább a háttérben húzódik meg. A Makovecz-örökség meghatározó, amivel örömmel együtt élni. Az akadémia inspiráló és integráló ereje nélkülözhetetlen. Ami zavar a szervezettel kapcsolatban, az kialakul, idővel el fog múlni”. A szerző szavá teszi, hogy a rendszerváltás óta értékes kezdeményezések elsikkadtak. Aknay biztosítja, hogy ebben a kérdésben változás lesz. A fontossá vált életművek kutatása nem maradhat el. A destruktív megnyilvánulásoknak nincs helye a művészeti életben.

A Szemadám Györggyel készült interjú hangsúlyozza, hogy a nyugati képzőművészet túl

hasonló, a miénk túl változatos. Egy dolog a döntő: a minőség.

Végül Novotny kifejti: ő nem gyűjtő, de szereti a műalkotásokat. Számára az emlékek, barátságok meghatározóbbak, mint a mesterségesen fennforgó kánonok, esztétikai sarokpontok. Ezek [mármint az emlékek, barátságok] is elvezethetnek a kiemelkedő művekhez, meghatározó alkotásokhoz.

A kötet írásait egy-egy kifejező fotó kíséri, a névmutató mellett található egy képgyűjtemény is, mely az írásokhoz kapcsolódik. Ez talán lehetett volna nagyobb méretű is, de egyébként jól használható, magyarázó jellegű.

A rendkívül gazdag, sokszínű anyag a szerző tájékozottságát, aprólékos kutatómunkáját dicséri. Valóban, aki az utolsó 10-20 év képzőművészeti életét akarja nyomon követni, az nem nélkülözheti Novotny újabb kötetét. Az *Értékelés* betöltötte feladatát, olyan útikalauz, ami az új, karakteres művekhez, a klasszikussá váló világhoz vezet el.

(Kalota Művészeti Közhasznú Alapítvány-Napkút Kiadó, 2021.)

HORVÁTH LÁSZLÓ:
Mementó '56
2016

Turbuly Lilla **Vasvilág**

Fotók: Sipos Zoltán

A tatabányai Jászai Mari Színház **Közellenség** című előadásáról

A brandenburgi lókereskedő, Kohlhaas Mihály története jó kétszáz éve, Heinrich von Kleist kisregényével vonult be az irodalomba, de már ő is történeti munkákból merített: az első feljegyzés az igazságát kereső Kohlhaasról több mint négyszáz éves. A műnek az idők folyamán számos színpadi átirata született; nálunk Sütő András drámája, az *Egy lócsiszár virágvasárnapja* tette ismertté a színházba járó közönség előtt. Mostanában pedig több helyen játsszák Tasnádi István változatát, a *Közellenséget*. A zalaegerszegi közönség is láthatta Sztarenki Pál rendezésében, 2015-ben, idén pedig, a tatabányai bemutató előtt pár hónappal Nyíregyházán is színre került (r.: Horváth Illés).

Tasnádi István átiratának az a különlegessége, hogy a lókereskedő két lóva, Kanca és Csődör meséli el a történetet, mindent az ő – egymástól különböző – szemszögükből látunk. Csődör feltétlenül hisz a gazdájában, tévedhetetlennek látja, Kanca szerint viszont elvesztette a józan ítélőképességét, mindent feláldozott az igazáért folytatott harcban, így maga is tehet arról, hogy saját vesztén kívül családját is

tragédiába sodorta, lovait pedig sintértelepre juttatta.

Hogy a német városállamok korában játszódó történet ma is ennyire frissnek érződik, az annak köszönhető, hogy időtlenül képes szólni a hatalomnak és az önkényeskedésnek kiszolgáltatott polgár helyzetéről, és olyan örök dilemmákról, mint az igazságkeresés, megbocsátás vagy bosszúállás. És hogy olyan hős a címszereplője, aki nem fekete-fehér figura, az azonosulás mellett a városokat lángba borító, mértéket vesztő Kohlhaasszal szemben sokféle más érzés is ott bujkálhat a nézőben.

A tatabányai előadást a közéleti témákra érzékeny, a direkt aktualizálást azonban mindig kerülő Vidovszky György rendezte. (Nem először, 2013-ban a Magyar Színházban már színpadra állította a művet.)

Horgas Péter mestere a nagyszabású, beszélő díszleteknek. Ezúttal is ilyet tervezett. Fémek, főleg rozsdás vaséptítmények uralják a színpadot. Közülük is két elem: egy hatalmas kámpó és egy még annál is nagyobb körfűrész. Tudható, hogy mindkettőnek lesz majd szerepe, ahogy az óriási mászókat idéző emelvénynek is. Ezzel az ipariális térrel minden helyszínt meg tudnak jeleníteni (várat, bíróságot, sintértelepet, kivégzőhelyet). Ezt használják akkor is, amikor Kohlhaas elkeseredett dühében városokat rombol le: Király Attila és a szolgáját, Hersét játszó Kardos Róbert egymás után döntik le a fémoszlopokat, palánkokat. Az ezzel járó hanghatás érzékletessé teszi a rombolás erejét, indulatát. Az egyetlen puhább anyag az a fából készült, virágmintákkal díszített, leengedhető ablakkeret - amely Kohlhaas otthonát jelzi - a boldog család ideájával együtt gyorsan eltűnik a színpadról. A jelmezek is Horgas Péter munkái. Nem historizálnak, mai öltözetek: Kohlhaason farmer és kockás ing, a feleségén egy hosszú, kötött pulóver van. Piros, és ez azért jelzésértékű, mert a felesége halála után ezt köti magára a férfi, hogy harcba induljon.

Király Attila megformálásában a címszereplő nem eredendő hős, nem nagy formátumú forradalmár. Békés, tisztességes polgár, aki a bevett szabályok mentén éli az életét: vallásos, mindig magánál tartja Luther prédikációinak egy kiadását, szereti a feleségét és a gyerekeit.

JÁSZAI MARI SZÍNHÁZ · NÉPHÁZ

Ebből az egyensúlyi helyzetből billenti ki egy vele történt igazságtalanság. A színész is ebből a helyzetből indít, és lépésenként halad az együttérzést keltő igazságkereséstől az ijesztő bosszúvágyig. A fordulópont az a pillanat, amikor a feleség (Bakonyi Csilla játssza) halála után a piros pulóvert magára köti. Innentől nem ismer mértéket. Míg az előadás elején gyengéd kézmozdulatokkal simogatja lovait, erre az időre már rájuk sem figyel. Szép, ahogy a végén a lovak mégis, ugyanazokkal a mozdulatokkal visszaadják a simogatást. Király Attila alkatához, színpadi habitusához nagyon illik Kohlhaas szerepe, és a színész jól él ezzel a lehetőséggel. Sokatmondó rendezői megoldás, hogy a főszereplő kivégzését a korrumpált államgépezet által termelt irattömeg szájba tömésével érzékeltetik. Kohlhaas szó szerint belefullad a papírtengerbe.

A lovakat Danis Lída és Dévai Balázs kelti életre. (Ahogy Kohlhaas gyermekeit is. Mindazokat, akikért ő felel, akik aztán

az ő döntéseitől szenvednek.) Érzékeny, jó dinamikájú, emlékezetes páros az övék. Nem a lóság ábrázolása a fontos az alakításukban, inkább az érzelmek, gondolatok, álláspontok pontos megjelenítése, egy olyan folyamatos párbeszéd megteremtése, amely rezonál a néző belső párbeszédjére is. Mindebbe belefér a humor, ahogy egyébként Kohlhaasnak és a feleségének is van kifejezetten humoros jelenete.

Ki kell emelni még Mikola Gergő, Hajdu T. Miklós és Márfi Márk hármását Vencel és köre megjelenítőjeként. Nagyon jól hozzák a bicskanyitogató önzést, rongyrazást és nem-törődöm kíméletlenséget.

Hojsza Henrietta koreográfiája felidézi a lovak futását, néhány ismerős mozdulatukat. Máskor, Vencel és barátai részeg mulatozásainál, kortárs táncos és utcai táncos mozdulatokat épít bele a mozgásanyagba.

Az előadás alcíme zenés uszítás, ennek megfelelően a zene, a dalok is kiemelt szerepet

kapnak. Monori András zenéje mai, modern hangzásvilágból építkezik, előben halljuk a színpad oldalsó részén helyet foglaló zenekartól.

A tatabányai társulatról már sokszor leírták, hogy az utóbbi években megerősödött, kiegyensúlyozott színvonalat, jó összképet mutat. Bátran nyúlnak nehéz, nem nézőkényeztető témákhoz, kortárs szerzőkhöz, figyelnek arra, hogy jó rendezőket hívjanak,

új és új szemléletmódokkal ismertessék meg a társulatot. A közönség pedig jól veszi ezt a fajta, vidéken nem túl gyakori műsorpolitikát. Az a középiskolás közönség is, akikkel egy délutáni előadáson a *Közellenséget* láttam. Jó lenne beszélgetni velük, mit gondolnak a történetről és Kohlhaasról, mennyire érzik közel vagy távol maguktól a színpadon látott világot így jó négyszáz évvel az eredeti történet lejegyzése után.

Tasnádi István: Közellenség (Kohlhaas)

Játsszák: Király Attila, Danis Lídia, Dévai Balázs, Honti György, Bakonyi Csilla, Mikola Gergő, Hajdu T. Miklós, Márfi Márk, Végh Péter, Kardos Róbert és Crespo Rodrigo.

Zenészek: Juhász Zoltán, Laskay Péter és Mayer József.

Díszlet, jelmez: Horgas Péter. Zene: Monori András. Korrepetitor: Lovas Gabriella. Mozgás: Hojsza Henrietta. Súlygó: Rangits Bernadett. Ügyelő: Vincze Petra. Rendezőasszisztens: Széplaky Petra. Rendező: Vidovszky György.

Jászai Mari Színház Tatabánya, 2021. december 16.

A.Gergely András

Sátáni rock felől a szakrális hangtartományba

Alföldi prófétaképző, világzenei harmóniákkal

Három évtizeddel a rendszerváltás után már kevésbé látszik „időszerűnek” az ügynöklisták és „apáink helyett” (Esterházy Péter, György Péter) elbeszélendő világképek revíziója. Mégis akad hangtartomány, amelyben a kihívás és válaszkészség csak lassabban érkezik, mint lehetséges volna. A Szőnyi Tamás könyveiből megismert „titkos szolgák” magyar rock körüli bonyodalmai mellett is föltárulkoztak már többen, akiknek „elszámolandó” múltjuk volt, vagy mások számoltak el velük. A gyarapodó listák mögött pedig mindig emberek, sorsok, remények, olykor szájalmas, máskor emelkedett intim világok lapulnak. A beat, rock és más alternatív zenei szcénák között kijelölendő helyek pedig egyre többször látszanak magukba foglalni az egyházi világ alternatív leágazásait, közelebből a keresztény könnyűzene tradicionális vonalához, ma pedig már a neosámánizmus hangtartományához is tartozókat.

Egyének és sorsok, áruhálok és besúgó funkciók ellenoldalán azonban mindig ott ülnek a bevádoltak és megrendszabályozottak, akiknek sorsa rendszerint jóval titkosabb, mint az kibeszélhető lenne. A sátáni világokat megidéző, vagy ezzel megvádolt előadók persze a legkritikában találtak igaz utat a poklok mélyei felé, viszont annál inkább megellették a szakralitás legkülönbözőbb dimenzióit.

A látvány-egészhez hozzátartozik a történeti és intézményes rejtelmek köre is. Ebbe a közegbe, a zene bűvöletében liturgikus hagyományt és a koncertképes muzsika világát egyformán megidéző akusztikai szférába illeszkedik Povedák Kinga monográfiája, mely *Rockapostolok. A keresztény könnyűzene vallástudományi vizsgálata* címen készült el doktori értekezésként a Szegedi Tudományegyetemen (2016), itt a Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék sorozatában (A vallási kultúrákutatók könyvei 46.) jelent meg 2019-ben *Gitáros apostolok* címen (A kötetről lásd: https://www.magyarokurir.hu/img1.php?id=104812&v=0&p=1&img=c_gitar.jpg). Az apostoli funkció leginkább a hétköznapi élet terepein találkozhat a zenei igénnyel, de annál gyakrabban a keresztény zenei világok hagyományaival. Povedák könyve részben a keresztény egyházak konvencionális szerepeibe illeszkedő szakrális örökséget követi nyomon (Taizé-i közösség, gospel, blues), részben pedig ennek megújult nyelvét, az örömmzene és a tradicionális hitéleti szólamkészletét meghalló, azt harmóniák rendszereként megjelenítő, a leírható kulturális világot érthető pompába öltöztető „rendkívül összetett, bonyolult, ambivalenciákkal terhelt jelenséghalmoz” teljességéről ír.

A szándékosan kétszínűvé, éterivé és ördögivé tett cím mégsem ilyen mélyen sejlő ellentmondásra vezet rá, csupán hangulati elem egy doktori értekezés felé vezető megismerési úton. A vallási kultú-

rakutatás persze leggyakrabban nem zenei anyagokra épül, ám ennek komplex, a néprajz, a kulturális antropológia, a liturgia, „a fiatalos, nyitott kereszténység képét sugárzó” életvilág-bemutató, a „vallási, politikai, kulturális, emocionális, vagy művészeti” világképek felvonultatását is elegánsan elvégző könyvnek valójában mindezeket túl „nem az a célja, hogy egy-egy szegmensre összpontosítson csupán, hanem az, hogy mélyfúrásokat végezzen és az így kapott eredményekből, mint egymás mellé illesztett puzzle-darabkákból megértse a töredezett részekben áthúzódó mintákat, amelyek megalkotják a teljes képet. Úgy összpontosítunk a részletekre, hogy közben az egészet szeretnénk megérteni. Úgy vizsgáljuk a keresztény könnyűzenét, hogy közben szeretnénk megérteni azt a valóságot, /.../ melynek keretein belül értelmezhetővé válik maga a zene. Meg kell ragadnunk a zene társadalmi kontextusát ahhoz, hogy benne a zenét is megértsük és ne csak meghalljuk...” – írja műve Bevezetőjében.

E bevezetőhöz tartozik már a címlap és az előzők intimitása: ahol a családi örökség indul, „a fater a gitárral” közvetlensége, meg a rejtekező módon kezdeményezett nyilvánosság kérdése egyszerre feszül a prófétálás és az értekezés kettősében. Ez a műfaji kör megannyi tradícióra épül: az afrikai eredetű blues és amerikai gospel éppúgy szerepel benne, mint a kortárs francia egyházi életben integrálódó szerepű Taizé-i szertartások, Povedák szendrőládi terepkutatása során megismert „megtért, ám mélyszegénységben élő, mégis vidáman éneklő roma gitáros csoport”, vagy „a keresztény könnyűzenei ipar gazdasági méreteire, pénzügyi motivációira amerikai útja” alkalmával ráismerő kutató összefoglalója az evangelizáló közösségekről. Mindezek mellett társadalomnéprajzi kutatásról van szó, tehát adatfeltárásról és interjúkról, internetes jelenségek és hatások másodelemzéséről, s közben ha „videó-megosztó portálon keressgélünk a témában, könnyen rábukkanhatunk akár százmillió letöltéssel rendelkező dicsőítő dalokra is, amik népszerűségét bármely pop-sztár megirigyelhetné”. Mert hát nem pusztán arról van szó, hogy a vallások „a ’szekularizációs’ tendenciákkal szembe menve, csalétekként visszaédesgetik majd a híveket a kétezer éves intézmény falai közé...”

vagy netán arról inkább, hogy „a keresztény rock ellenzői minderre felzúdultan hangoztatják évtizedek óta, hogy az egész rockzene a sátántól származik, emiatt tűzzel-vassal ki kell üldözni a templomokból. Dicsőítő koncert, evangelizálás, liturgia, a fiatalok megérintése, Krisztus üzenete korszerű nyelven vagy épp a Sától eredő bűnös ösztönzene és a tradíciók lerombolása... – ez mind a keresztény könnyűzene lenne, legalábbis annak támogatói vagy ellenzői szerint. De mi is valójában a keresztény könnyűzene?...” – kérdezi tőlünk, akik sem oly közel nem kerülhattünk ehhez, hogy rögtöni és pontos választ adhatnánk, sem annyi élmény-együtttest nem halmozhattunk fel, mint a vallásnéprajz és a zenei néprajz, folklórtudomány és zeneszociológiai áramlatok jelentős tömegei. Ugyanakkor meggyőző arról is, hogy „úgy tűnhet, mintha valóban kezdene kialakulni Magyarországon is egyfajta keresztény populáris tömegkultúra, ami a fiatalos, nyitott kereszténység képét sugározza. De ha más irányból közelítünk, úgy tűnhet, mégsem, hiszen a hazai keresztény könnyűzenei előadók közül senki sem tud megélni pusztán ebbéli tevékenységéből. Lemezeiket – ha egyáltalán eljutnak a kiadásig – alig veszik, dalaikat pedig – talán Pintér Bélát leszámítva – pár tízezerrel töltik le csupán. Két véglet között billegnek a vélemények és gyakran a téma kutatója is hajlamos egyikből a másikba csapongani. Pozitív és támogató, ha az érzelmi hatása alá kerül egy-egy állambiztonsági jegyzőkönyv olvasásakor, ami az ifjúságpasztorációban a szocializmus idején aktív, gitáros plébánosok megfigyeléséről számol be... /.../ A témához azonban csak a személyes érzelmeket háttérbe helyezve lehet közelíteni, másképp ugyanis nem érthetjük meg ennek a rendkívül összetett, bonyolult, ambivalenciákkal terhelt jelenség-halmaznak a teljességét”.

Épp az ambivalenciák okán érdemes jelezni: a kötet a témakör teljességét adja, melyből itt még kiragadni is alig lehet valamit, aminek ne lenne sajátlagos históriája, társadalomtörténeti kontextusa, intézményes értelmezése, vallásantropológiai témaköre, társadalmi támogatottsága, megannyi rejtelve és titkos szférája, ugyanakkor tömegessége és média-hatása, bűvös bája és bűnös históriája, vagyis angyalok kara és ördögök csontzenéje között százféle ritmikája, prófétája és híve, papja és kutatója...

Az ambivalenciák köre és árnyaltsága mellett a kérdéskör bármely olvasója, kutatója is jól sejtheti, mennyire reménytelen egy kétszáz oldalas, többnyelvű szakirodalommal és sok-sok évnyi kutatómunkával megkomponált értekezésről a teljesség igényével szólni. Olyan szinte, miként ha egy Beethoven-szimfóniáról egyetlen kotta-oldal részletével próbálnánk meg teljes képet adni, ráadásul mondjuk az üstdob-szólam kottájából. Nem segít az alapos és részletes tartalomjegyzék, sem annak érintőleges megfogalmazása, milyen a résztvevő megfigyelés eszköztára /„hangszere”/ a kulturális antropológiában, milyen lehetősége van az alapvetően nem hívő kutatónak elemeznie „a vallási, lelkiségi folyamatokat, amelyek lehetővé tették a keresztény könnyűzene kialakulását... /.../ azokat a zenei előzményeket, amelyekre stílusában felépült... /.../ azokat a kulturális és társadalmi változásokat, amik előidézhatték a reformokra való tömeges igényt és azokat a vallási reakciókat is, amelyek a világ(i) felé nyitást eredményezték...”, mindezek mellett megtalálni mindeme jelenségek „varázsát”, s „hogyan mozgatja meg a hallgatókat egy templomi gitáros misén, mi készíteti ugrálásra egy dicsőítő koncerten, vagy húzza éppen elmélyítő csendességbe egy Taizé-i imaórán. A történelmi források világa mellett a legújabb online tereken is

'netnográfiai elemzésbe' kellett fogni annak érdekében, hogy megérthessük a keresztény könnyűzenei jelenség-halmaz összetevőit, változatainak gazdagságát és transznacionális terjedésének sajátosságait. Mindezek mellett mélyinterjúkat kellett készíteni énekesekkel, közönséggel, fiatalokkal, idősökkel; résztvevő megfigyeléseket végezni katolikus, katolikus-karizmatikus, pünkösdi-karizmatikus istentiszteleteken, ökumenikus fesztiválokon; kérdőíveket kellett kiértékelni, hogy ezek birtokában komparatív alapon tudjuk ábrázolni a térbeli, időbeli, felekezeti sajátosságokat...”.

Ami még ezen túl megmarad, az tényleg lehet az emlékezet szakralitás iránti fohásza, a könnyűzene fogalmának és piacának könnyed áttekintése, s végső soron a rock vagy az egyéb „ádáz” műfajok hatásának impresszió-értékű válogatása, mely azonban megeshet, a sátáni rock felől a szakrális nyilvánosság felé vezet tova, így meg már az ördögi világok nyitánya felé kalauzol. Ez meg talán majd minden zenekedvelő lélek egyéni hangnemével harmonizál...

Povedák Kinga, *Gitáros apostolok. A keresztény könnyűzene vallástudományi vizsgálata*, Szeged, MTA-SZTE Vallástudományi Kutatócsoport, 2019.

Ha nem írok, akkor is medvész vagyok – beszélgetés András László Pannon Tükör-díjas íróval

Fotó: Bertalan Johanna

András László író, költő 1966-ban született, jelenleg Piliscsabán él. Az 1980-as években kezdett írni és publikálni, majd huszonöt évnyi szünet után 2010 novemberében jelent meg *Egy medvekutató feljegyzései* című regénye, később a *Világos indul* címmel verseket (Műút könyvek sorozat, 2016), *Rasszista utazások* címmel novellákat (Scolar Kiadó, 2018) publikált. Legújabb kötete egy regény, *A vörös korona* címmel, mely a Kalligram Kiadónál jelent meg. Medvézet című tárcasorozata a Műút folyóirat oldalán ment évekig, majd 2018 őszétől a Pannon Tükör Online-on folytatódott. Az elmúlt három évben közel harminc tárcát közölt, és olyan kiváló vendégszerzőket köszönhetünk neki, mint Szeifert Natália, Molnár Krisztina Rita, Balogh Ádám, Szolcsányi Ákos, k. kabai Ióránt. A Pannon Tükörben novellát, regényrészletet és verseket is publikál, 2021-ben próza kategóriában ő nyerte el a Pannon Tükör-díjat. - *Nagygéci Kovács József beszélgetése.*

- „Az 1980-as években kezdett írni és publikálni (*Mozgó Világ*), majd huszonöt évnyi szünet után...”- így kezdi a *Szépírók Társaságának* oldala a bemutatásodat. Az olvasó most már tudja, hogy ez a szünet szünet volt, de te akkor tudtad? Terveztél még írni, publikálni, csak közbejött mindig valami?

- Egyrészt folyamatosan írtam, rosszakat. Másrészt egy darabig próbáltam publikálni is, de nem fogadták el közlésre, amiket küldtem. Aztán egyre kevesebbet írtam, egyre kevesebbet küldözgettem, végül semmit-semmit.

- *Aztán 2010-ben megjelent az Egy medvekutató feljegyzései, amiről a kortárs (és klasszikus) magyar irodalom nem kisebb szereplője, mint Kemény István mondja azt, hogy nagyon szeretné, ha ő írta volna. Hogyan fogadtad ezt az elismerést, és általában az elismeréseket, illetve azt, hogy eljut nem csak a szerkesztőkhöz, de az olvasóig egy szöveg?*

Csalódással. Amíg írtam, végig hintáztam két érzés között, mindkettő abból fakadt, hogy úgy éreztem, nemigen olvastam még ilyen könyvet. Tehát valamit vagy nagyon elcseszttem, vagy nagyon kitaláltam. Két barátom folyamatosan biztatott, de rettenetesen lassan haladtam a szöveggel. Organikusan készült, és burjánzott, és nem voltam képes megszerkeszteni. És volt, hogy évekig hozzá sem nyúltam, és volt, hogy évekig kínlódtam, és nem jutottam előbbre. Összeraktam, szétesett. És megint, és megint. István elismerését tehát már „elégtem” menet közben – ha nem lett volna biztatás és bizalom, talán sosem fejezem be. Mire végül elkészültem, Attila már le is mondott róla... De végül elkészült, és úgy éreztem, letettem valamit az asztalra, és vártam, hogy beszakadjon az asztal. És aki olvasta, attól valóban nagyon jó visszajelzéseket kaptam, de kritikai visszhangja gyakorlatilag nem volt. És ezen valahogy nagyon megsértődtem. Pláne, mert ahogy mondtam, mindent beleírtam, ami nálam volt, és erre volt a visszajelzés kvázi semmi.

- *Miközben értem a különbséget az „aki olvasta” és a „kritikai visszhang” között, itt azért érzek némi ellentmondást. Mindenesetre a Pannon Tükör-díj például szakmai elismerés. A fentiek tudva is érdekel, hogy mit jelent számokra a díj.*

- Ezt az otthonlevés-műhelyszerűség-érzést erősíti meg, amire nagy szükségem van ahhoz, hogy dolgozni tudjak. Szóval, köszönöm.

- *Az Egy medvekutató feljegyzései óta viszonylag gyakran jön ki kötet, rendszeresen publikálsz tárcákat is, mi változott a nyolcvanas kilencvenes évekhez képest, hogy most írsz, akkor meg nem írtál (vagy nem publikáltál..)?*

- A Medvekutatóba beleírtam mindent, amit akkor mondani akartam és tudtam a világról, emberekről, kapcsolatokról. 2010 novembere, a könyv megjelenése után „pihentem” – úgy éreztem, nem maradt nálam semmi, semmi elmondható. Aztán 2014 elején k. kabai lóránttól kaptam egy lehetőséget, és a Műút frissen induló online változatába hetente írhattam. Ez volt az első Medvészet rovat. Három évig írtam ide kisprózákat, esszét, tárcát, novellát, mindent. Közben újra elkezdtek születni versek is. Ezeknek az éveknek a terméséből, és a korábbi versekből válogatott anyagból lett a 2016-os *Világos indul*, és a Műúton megjelent novellákból a 2018-as *Rasszista utazások*. Hogy mi változott? Akkor már realisabban tudtam megítélni annak a minőségét, amit csináltam. Befejeztem sok, korábban megkezdett, de félbehagyott gondolatot, szöveget. Átfésültem a régi verseket, és sokról úgy tűnt, kiállták az idő próbáját. Már mint azét a húsz évét...

- *Regény, versek, novellák, aztán újra versek majd regény. Mi dönti el, hol és mikor dől el, hogy éppen mi íródik? Alapvetően minek tartod magad?*

- Alapvetően medvészeknek.
(nevet)

De, ahogy az előbb mondtam, a maci megjelenése után csináltam egyfajta takarítást. A rövidebb lélegzetű prózai munkák közül, amit lehetett, befejeztem és megírtam, amit nem lehetett, kidobtam. Ha van most félbehagyott novellám (van), az nem régebbi 3-4 évesnél. Ugyanez a versekkel. Végigrostáltam, és két kollégát is megkértem erre, hogy nézze végig a nyolcvanas évektől kezdve a verseket, legyen kötet belőlük. Rendet akartam rakni, és lezárni egy korszakot. Kemény István és Kun Árpád jóval több verset szeretett volna az első kötetbe, de végül Babiczky Tiborra hallgattam, és egy karcsúbb könyv lett a *Világos indul*. Mindenesetre a bővebb anyag sincs kidobva, de az már alighanem csak posztumusz jön majd ki, ha kijön. De vissza a kérdésre. Írónak. Most éppen – mert regényt kezdtem. De ha egy évvel korábban kérdezed, amikor nyakig benne voltam a Tiborral közös Hajótörés szélcsendben (a szeptemberi könyvfesztiválra jön, ha igaz) verseskönyv írásában, akkor nyilván költőt mondtam volna. De talán általában mégis inkább író. De ha meg nem írok, medvészek akkor is medvész vagyok, legfeljebb alvó medvész.

- *Beszélsz megírásról és kidobásról, mint az alkotás két fontos pilléréről, és engem érdekelne a harmadik: az anyaggyűjtés is. Ha már alvó (de közben, feltételezem, folyton figyelő) medvészt említettél.. te mikor s hogy gyűjtesz, gyűjtögetsz?*

- Főleg ébren és álmomban. Noha a válasz igaz is és pontos, talán mégis hozzátehetek még valamit.

Ragad. Valamit látok, hallok, tapasztalok, amiről tudom, hogy "ez nekem kell". Egy arc, egy gesztus, egy mozdulat, egy hangsúly. Nem tudom, pontosan mire, mihez, minek - jó lesz az még valamire. Aztán sokszor pont úgy is vagyok vele, mint az öreg iparos amikor kotorászik a műhelyben, tudom, hogy volt valami, ami ide pásszolt, csak nem tudom, hová tettem...

- *Ha mottós szerzőnek neveznélek, meg tudnám érvelni könnyedén, mert még a rövid írásaidban is előszeretettel közölsz mottókat, rövid felüteseket. Nyilván a szöveghez társulnak ezek, de mutatják az olvasói preferenciáidat is, ha jól sejtem. Mesélj az örök és az aktuális kedvenceidről!*

Sokat olvasok újra. A két fő pillér régóta a Buda és Kavafisz. De úgy működik az agyam, hogy fontos sorokat, mondatokat, verssorokat megjegyzek. De mostanában sokat olvasok párhuzamosan is. Egy nagyobb, mintegy egyéves görög hullámon vagyok túl. Drámák, történetírók, klasszika-filológusok, mitológia. De ez tavaly lecsengett. Mostanában furcsa dologba bonyolódtam. Nem mondom azt, hogy hiszek abban, hogy a könyv választja az olvasót, csak ez a tapasztalatom. Egy utcai antikváriusnál valamiért megvettem Görgey István (Artúr öccse, aki végig ott volt mellette a szabadságharc idején) visszaemlékezéseinek egyik kötetét. Nagyon gyorsan végigolvastam, és már szereztem is be Görgey Artúr önéletírását. Rendkívül fontos most a számomra az a világos, tiszta, szabatos stílus, ahogyan ez az ember gondolkozott, fogalmazott, írt, beszélt. Valahogyan gyógyító hatással van rám. Szükségem van erre a fajta hangra, és talán már sejtem is, hogy mihez... De aztán azt gondoltam, kapjon egy esélyt Kossuth is. És akkor elkezdtem Kossuth leveleket olvasni '48 márciusától, de nem tudtam párhuzamosan, mert Görgeyvel már előrébb voltam. Szóval eljutok '48 őszig Kossuthal – nem könnyű, egy igazi grafomán -, és majd onnan párhuzamosan. Aztán megint csak valamiért egy kis Széchenyi kellett. Vele most még csak 1819-nél tartok. Még csak reménytelenül szerelmes és utazgat. Hol van még az Akadémia...

- *Szövegeid, súlyosságuk mellett, tele vannak játékkal, erről bárki meggyőződhet, ha beleolvas például a Múúton annak idején futó Napi ellenség című rovatod írásaiba, ahol olyan ellenségekről írsz, mint a szappan, az igekötő, a lichthof meg mondjuk a küszvágó csér – már a lista is humoros. Mintha te tudnád, hogy a komoly-ságnak nem ellentéte a derű...*

- Most erre mondjam azt, hogy, ja, igen, én aztán tudom?!

- *Labdát dobtam, de nem csaptad le, viszont így a földről kell most elütnöd.. Legújabb köteted, A vörös korona című regény történetéről, történeteiről, illetve az azokban működő figurákról, viszonyaikról Babiczky Tibor azt írja a fülszövegben, hogy „társadalmilag érzékeny és pontos, mégis könnyed” a mű. Én a könnyedség helyett a derűt használom, még ha egy kvázi-krimi esetében ez furcsa is. András László látja és mutatja a dolgok fonákját is, mondom. Egyetértesz ezzel?*

Épp a minap beszéltem egy régi kollégával, gimnáziumi iskolatárssal, Hajdu Péterrel aki klasszika-filológus és irodalomtudós, és aki azt mondta, poétikailag nem sikerült megoldani a krimi-krimiparódia-társadalomrajz hármasságát, pedig ha sikerült volna, az igazi truváj lett volna. Ez van. Nem sikerült, de próbálkozom. Írni olyasmiről, amin sírni szeretnék, úgy, hogy lehessen rajta röhögni, valamiről, ami kétszáz éve áll egyhelyben úgy, hogy lehetőleg falja az olvasó a történetet és így tovább. Sikerül? Nem feltétlenül. Nem baj.

A maci szövegének az volt az egyik lényege, hogy ne lehessen tudni, mi a valóság, mikor mond igazat, mikor hazudik, mikor komoly, és mikor ironikus. Vagy csak az utolsó pillanatban lehessen tudni. Az azóta eltelt 12 év alatt ez nagyjából a világ működésének szervezőelve lett, és többek között ezért, ebben a formában folytathatatlan is, mint próza, másrészt inkább utolérte a világ, és ami a maciban irónia, az ma már sokszor teljesen komolyan működik mint valós intézmény.

A vörös koronával, de a rövidebb szövegekkel, és most az újonnan elkezdett regényekkel is olyan szögből próbálom mutatni az úgynevezett valóságot, ahonnan még nincs agyonszelfizve-fotózva. És igen, nekem gyanús az, ami annyira komolyan veszi magát, hogy egy mosolynyi önreflexió sem fér bele. De ezzel nem azt akarom mondani, hogy így kell, hanem azt, hogy én így játszom.

- „A regény írása az én alkatom számára rettegés és szenvedés.” – *írod egy nemrég megjelent műhelyesszédben és azzal magyarázod, hogy egyedül lenni egy olyan világban huzamosabb ideig, amelyik még készen sincs. Ez a hosszútávú magányossága? És a regényírás tehát bátorságpróba?*

Legalábbis A vörös korona megírása számomra az volt. Hosszú táv, magányosság. Bátornak sosem tartottam magam. És változott is bennem valami a műhelyesszé óta. Ez volt, így éreztem. Mostanában látok neki két újabb könyvnek – amelyik előbb beindul, az lesz előbb készen -, és most nem érzem ezt. De

még nagyon az elején járok. De azt gondolom, ahogy A vörös koronát nem lehetett megírni úgy, ahogy a macit, úgy Az ünnepet, vagy a Katalinka szállj el-t – ezek munkacímek – sem lehet megírni úgy, ahogy A vörös koronát. Szóval, remélem, hogy kevésbé lesz bátorságpróba, ennek megfelelően kevesebb félelemmel fog járni. Remélem, hogy az már elmúlt.

- *Állandó rendszeres szerzője voltál a Műútnak, most vagy a Pannon Tükörnek. Interjúkban, többek között a legutóbbi díjátadó beszélgetésben is többször említetted a bizalmat, mint múzsát (a határidő mellett). Mit jelent számodra a kiadói, szerkesztői bizalom?*

- Mindent! Azt, hogy érdemes tollat fogni a kezembe. A publikáláshoz szükséges energia és kitartás sosem volt erős oldalam. És nagyon rosszul viseltem mindig a visszautasítást. Nem tudtam megszokni. Annyi változott mostanra, hogy már nem gondolom egy szövegről, hogy rossz, ha valaki visszadobja, hanem csak azt, hogy neki nem tetszik. Azt, hogy milyen, azt tudom magamtól is. Szóval két dolgot tud nagyon a bizalom: azt, hogy legyen kedvem dolgozni, és azt, hogy tudom, hogy hagynak dolgozni. Good enough.

(itt a lap interjúkészítéssel megbízott munkatársa finoman – itt kifejezhetetlen a mód, ahogy - jelezte, hogy úgy érzi, volna még mondanivaló, mire az interjúvolt folytatta)

Na jó, akkor talán még annyit, hogy a maci előtt nem tudtam, kinek írok. Úgy értem, lesz-e egyáltalán valaki, akit érdekel, aki elolvassa. Ezzel egyébként azóta sokszor találkoztam induló szerzőknél. És ez van, akinek elveszi a kedvét, igen. A maci volt az első szöveg, ahol azt éreztem, na, ez igazán fontos, és nem csak nekem. Ezért is volt akkor a csalódás a kvázi visszhangtalansága. És aztán megint kellett a biztatás – a rovat a Műúton -, hogy újra neki tudjak fogni valaminek. És egy ilyen műhely, egy szerkesztő, aki számon tart, számít rám, szereti, amit csinállok. És rossz napokon, mikor nem megy a munka, vagy olyankor, amikor az élet jó messzire tolja az embert az íróasztalától, a visszataláláshoz ez nagyon jól tud jönni.

- *A Pannon Tükör Online-on hetente jelentkező Medvészet rovathoz mostanra egy kisebb csapatot szerveztél, fontos neked, hogy legyen egy csapat (kell egy csapat, ha irodalmilag akarunk fogalmazni). Az írás magányos tevékenység ugyan, miben látod a közösségi funkcióit, ha vannak?*

- Érdekes ez így. Világéletemben csapatjátékos voltam, ami nem éppen egy ideális írói alkat. De a rovattal meg konkrétan az van, hogy 2014 és 17 között három évig írtam hetente penzumot, és akkor ki is írtam magamból mindent, „mi belémszorult”. Azóta kb. havonta egy rövidebb prózai szöveg keletkezik „magától” is, de nem több. Szóval a rovat többszerzőssé tétele technikai kérdés is volt. És megkaptam azt a lehetőséget, hogy én választhassak/kérhessek fel kollégákat. Ezen a közösségi funkción még gondolkodnom kell...

(gondolkodik)

Nincsenek ilyen funkciók. Narcisztikus primadonnák pörögnek önmaguk körül, miközben vagy a kutya sem törődik velük, vagy éppen rajongók és irigyek hada nézi ezt a pörgést. Szóval, ha előjön a művével, akkor narcisztikus, ha meg éppen csinálja, akkor szociopata és mizantróp. Na, ebben keress közösségi motívumot!

- *A már idézett Napi ellenség rovat egyik szócikke Ellenségünk: az algebra címmel jelent meg annak idején, mert „ugyan ki szeretne egy, kettő, vagy pláne több ismeretlennel dolgozni?! Az ismeretlen gyanús, mert ismeretlen. Egyesek azt állítják: az ismeretlen izgalmas, kalandos, és felfedezésre vár. Mi ezzel szemben azt mondjuk: jól ismerjük már ezeket az ismeretleneket, és köszönjük szépen, de nem kérünk belőlük! Aki azt hiszi, hogy körmönfont módon az ismeretlenekkel való megismerkedésre kényszeríthet minket, az téved! Mi egy kiszámítható világot akarunk. Ne dőlj be az ismeretleneknek!” Ennek megfelelően szeretném tudni, mi minden van tervbe véve úgy emberileg, mint szakmailag.*

- Ahogy fentebb mondtam már, két regényt kezdtem el, de nagyon az elején vagyok velük. De idén és jövőre ezeket szeretném befejezni. Közben, ha minden jól megy idén ősszel kijön a Babiczky Tiborral közös *Hajótörés szélcsendben* című verseskötet, ami két görög, Alloszantos és Khtóniosz költeményeit tartalmazza. És ha idén nem fejezem be egyik regényt sem, gyakorlatilag készen van egy következő verseskötet is – a járvány és a lezárás termékeny időszak volt. De bízom benne, hogy most már járvány nélkül is menni fog.

Juhász Kristóf

A förtelmes kágyilló és a göcseji ellencsiga, avagy gyógykágyilló

Áldó, langy eső hull Göcsej büszke dombjaira, buja völgyeire, sűrű erdőire, sóváran issza be a vizet a dús föld, a patakok boldogan zubognak medrükben, felfrissül az egész teremtett világ. Békák fickándoznak, giliszták tekeregnek, lapos fejű szalamandrák, hetyke gőték, páncélozott lóférgek, nünükék, és ganajtúró bogarak imbolyognak a kocsonyásodó avarban, keszegek cupogják csalódott molnárkák sokizú lábait – az ő idejük ez. És ekkor másznak elő a sok iszamos farönk, a maszla korhadék, a hertyegő csekmet, meg a csöszmögő lutyá alól püffedt, nyálkás testükkel, kevély, kocsányos szemekkel, irigy és mohó szájszervükkel a förtelmes kágyillók.

A mostanra már nyilván a göcseji bestiák és egész Göcsejország értő szerelmesévé vált Olvasóm e rettentő lények említését, jóllehet, kikéri magának, hisz a kágyilló nem is képzelt lény, meg nem is göcseji. Ugyanis – ha valaki mégse jött volna rá – a kágyilló se nem kagyló, se nem kádi ló, hanem a Zalában honos megnevezése a meztelencsigának, különös tekintettel a spanyol invazív csupaszcsigára (Arion vulgaris, Arion rufus, avagy Arion lusitanicus), e kies táj legfékezhetetlenebb kártevőjére, amit műveltebb, és a pusztítást látva kínjukban már csak röhögni tudó göcsejiek úgy is neveztek: spanyol inkvizatív csupasz csiga, mert nem csak tömegesen támad, de kegyetlen is, mint a spanyol inkvizíció.

De félre ne dobd itt hű Olvasóm szerény bestiáriummom, s te se szaggasd ki e lapokat a könyvből, büszke, göcseji gazda, ki már évtizedek óta küzdesz a vérrel-verítékkal megtermelt javaidat becsületlenül fölhabáló kágyillók ellen! Meglátjátok: valahogy ez a történet is jó véget fog érni.

Szóval a hivatalos álláspont szerint a megátalkodott jószág valamikor az ezredforduló táján kezdett pusztítani hazánkban, megjelenése, mint az invazív fajoké általában, korunk egyik rákfenéjének, a globális gyümölcs- és zöldségkereskedelemnek köszönhető. Igénytelen, mértéktelen, ostoba, és dölyfös állat, mindent felzabál, ami az útjába kerül, ráadásul elég alávaló ahhoz, hogy saját fajtársával is így tegyen, ha élő, ha holt. S még oda is csinál, ahol eszik. Különben élve és holtan is gusztustalan látvány, no meg bűdös; a gazdák a legváltozatosabb módszerekkel igyekeznek kipusztítani, illetve megóvni tőle a termést.

Aki kertészkedett már Zalában, mind találkozott már a kágyillóval, és kísérletezett hamuval, sörcsapdával, éles peremű tankcsapdákkal az ágyás körül, netán foszforral, kénes, vagy rinyagázas pemettel, vagy simán ásóval-kapával vagdosta széjjel a sok kis dögöt. Az igazán elszánt kevesek persze szövetkeznek a kágyilló egyetlen, természetes ellenségével, az indiai futókacsával. Ez a lelkes jószág a kert minden csigáját képes fölélteni, ha elég vizet ihat rá, vagy a neve iránti hűségéből nem fut el a fenébe.

De holmi hivatalos álláspontok helyett idézzük inkább a néphagyományt reprezentáló, bölcs, idős asszonyokat:

- „Büntetésből küldte ránk a kágyillót az Isten, mert soha nem értük be azzal, ami volt, és túl sokat pletykálgodtunk, szíttottuk a békétlenséget, meg azon köszörültük a nyelvünket, akin nem kellett volna!”
 - „A kágyilló nem is rendes állat, hanem azoknak a ruszkiknak a lelke testesült meg bennük, akiket nagyanyáink agyonütöttek és elástak '45-be, mikor erőszakoskodni, meg zabrálni akartak! Testüktől átkozott lett a föld, és lelkük beköltözött a kágyillókba bosszút állni!”
- (gr ifj. ifj. Bélberekly Bélber Ödön folklorista és hadtörténész egyszer ugyan célzott rá, hogy az arányok miatt érdemes volna az elképzelést újragondolni, hiszen ha minden egyes csupaszcsiga

egy szovjet katona lelke, akkor emberi számítások szerint a göcseji asszonyoknak milliányi megszálló harcost kellett volna agyonütni. Körülbelül a Vörös hadsereg teljes, II. világháború alatti állományának megfelelő mennyiséget. Következésképp a göcseji asszonyoknak kellett volna megnyerniük a II. világháborút, ám ilyen örömteli eseményről sajnos nem tudunk. De gr ifj. ifj. Bélberek csak nagyon halkán célt erre, és előtte jól körülnézett, nincs-e göcseji asszony a közelben.)

– „El ne mondd másnak, de a kágyilló nem az Isten teremtménye! Az ördög teremtette a pokolban, mikor megirigyelte tőlünk a termést!”

Bizony, a göcseji folklór nem afféle múzeumban porosodó régiségeket jelent, hanem ma is aktív, elevenen formálódó néphagyományt. Mi sem példázta ezt remekebbül, mint a kágyillóhoz köthető, legújabb kori átkok és szólások e csokra:

- „Akkor lássalak, amikor a kágyillónak lába nő!
- Lógjon a beled, mint a kettévágott kágyillónak! (nem föltétlen átkozódás, akkor is mondják, mikor sietségre ösztökélnék valakit.)
- Olyan a pofája, mint a kágyillónak!
- Zabál, mint a kágyilló!
- Hogy a kágyilló zabálna meg!
- Ez is járt már kágyillón teliholdkor meztélláb!”

S bár a legutolsó hangzik a legártatlanabbul, mégis ez mutat a legriasztóbb mélységek felé. Itt kell óvatosan jelezni ugyanis az ellentmondást, ami fölött a bevezető nagyvonalúan átsiklott, miszerint a kágyilló kifejezés sokkal régebben honos Göcsejben és egész Zalában, mint hogy ott a spanyol invazív csupaszcsiga megjelent volna. A méltán közutálatnak örvendő fajzatra a jó göcsejiek csupán ráhúzták azt az elnevezést, amit korábban a századok (ezredek?) óta megszokott, Kárpát-medencénkben is őshonos meztelencsiga-félékre használtak. E fajzatok természetes hajlandóságuknál fogva mindig is dézsmálták a veteményt, krónikáink mégsem beszélnek a jelenünkre és közelmúltunkra jellemző pusztításról (elég csak összevetni a meztelencsiga-fajok említését az almanachokban a sáskákéval, a krumplibogarakéval, és a csócsároló-, illetve lóférgekével). Vagyis nemcsak a kágyilló szavunk öregebb az invazív csupaszcsiga megjelenésénél, hanem a szóból sugárzó undor és megvetés is. Az osztrák megszállás korszakának magyaros érzülettel csöppet sem vádolható hivatalos, német nyelvészeti álláspontja is megerősíti, hogy artikulatív és intonatív szempontból a kágyilló szó ejtése

nyelvünkben egyedülálló irtózatot tükröz: „Nagyobb fertellemmel ejté az magyar a kágyellót, mint mikor az ürdüngöt emlegeté, s – Uram, bocsá’ – mikoron az beste, ebfa, kurvafattya, gölyebaszó, polczonszaró németről szóla” – így egy 1760-as, a ratio educationist megelőző, Bécsi Akadémiának benyújtott, titkosszolgálati nyelvrevíziós kutatási tanulmány.

Mi hát e mélyes borzadály titkáinak nyitja? Miért előzte meg a névből áradó iszony az ellenszenvet valóban indokló invazív faj megjelenését? Mit tudhatunk a göcsejiek már századokkal ezelőtt?

Sokféle válasz akad, és mindegyik még többfelé mutat. Idézzük először dr. Wyszóky Teréz művésztörténészt és paramitologikust: „Hallgassuk csak, milyen szavaink csengenek össze a kágyillóval: kegyelő, kegyolló, kígyólló, kékgyilok. És ősnyelvünk betűmozaikjának végtelen asszociációs labirintusában még a következő variációkra bukkanunk, akik elég bátrak játszani a szavakkal¹: gyógykiló, gyógykádilitó, kegykádgógyító, illógyógykegy, ógyógykádlóditó, ollóágykábitó, ókegylógyógyelló. Ugyanúgy jelen van tehát segítő és ártó szándék, gyógyítás és gyilkolás, kegy és kábítás, kék és lóditás. Épp olyan ellentmondásos jellegek ezek, mint ár és apály: nyilvánvaló keresztúti-, Hold-minőségről van szó. És máris Lilith, az Éjszakácska birtokán járunk! Lilithet legtöbbször ószövetségi apokrifekből ismerik, sokan talán azt is tudják róla, hogy Ádám apánk első felesége volt – és az emberiség nagyobbik fele sajnos mindmáig adós azzal, hogy tisztára mossa nevét, mely méltatlanul démoni színezetet kapott az évezredek során, de ez a teremtés valódi távlatait tekintve természetesen csak afféle múló baleset. Lilith, Hekaté, Artemisz, és az éjjeli Hold-lényeg, ami a Nap-lénnyel egyetemben alkot teremtőpárt, a göcseji néphagyományban is markánsan képviselteti magát, többek között a vadleányok legendakörében. Ezek az istennői teremtő energia megtartására hivatott lények hús források, aranyos lápok, széljárta tisztások és puha odvú fák tünderei, persze szintén gyakorta kapnak baljós színezetet mondáinkban, mint vándorlegények elcsábítói, magányos utazók gyötrői, csecsemők elrablói, otthonok békéjének megrontói. De ez már a kései, teremtéstől eltávolodott ember szerencsétlenkedő képzelete – az ilyen történetekben a rossz forrása valószínűleg soha nem valami ismeretlen erő, hanem a bajt halandó létében hordozó ember maga...”

Vadleány barlangot, avagy vadlánlikat Zalában ma közszerint Nagygörbő és Vidornyaszállás között,

¹ „A szójáték (pun, dictum, texere ludus) a Paradicsomból való kiűzetés utáni kornak, vagyis a halandóság korszakának legősibb játéka, ősbibb a kocka- és kártyajátéknál, sőt – bár ez ma még vitatott – a szintúgy ködlő régiségű találós kérdéseknél is mérhetetlenül öregebb.” *Plac. F. Heudemina: Homo ludens prefigurata, Kr. u. 340.*

illetve Gyenesdiás mellett találunk, de ezek nem tartoznak Göcsej tájegységhez. A göcseji mondaváltozatok pedig nem adnak meg konkrét helyszínt – aranyos lápnak több helyet is neveztek akkoriban. Lássunk egy ilyen mondát dr. Wyskóy közléséből, gr Bélberekly Bélber Ödön 1830-as gyűjtése nyomán:

„Élt itt egyszer, a dombok között, egy ragyogó szépségű leány. Olyan gyönyörű volt, hogy Babosdöbrétől Iklódbördőcéig minden legény az ő kezére pályázott. De a leány mindenkinek csak azt énekelte:

>>Nem leszek én felesége sohasé de senkinek, Csak ha majd a teliholdnak kágyéllója közeleg!<< Mindenki szörnyülködött, hogy mondhat a leány ilyen istentelenséget, hívták is a szülei a bírót, a papot, a vadászt, meg a lickóvadamosi békagyújtó embert. De a leány csak énekel, és nem fogott rajt a szép szó. Akkor a bíró azt mondta: vigyék a bolondokházába. A pap azt mondta: úzzék ki belőle az ördögöt. A vadász azt mondta: nem az ő gondja. A lickóvadamosi békagyújtó ember posványos vizet itatott bele, és vízitököt dugott a hóna alá, de a leány csak énekel és nevetett:

>>Nem leszek én felesége sohasé de senkinek, Csak ha majd a teliholdnak kágyéllója közeleg!<< Kínlódtak, szegyenkeztek a szülei, mert amilyen híres volt a leány szépsége, épp olyan híres lett megátalkodottsága, és már hétszeg-szerte boszorkánynak sutogták. Így szülei szörnyű fájdalomukban tényleg elvittek a bolondokházába, meg az ördögűzőhöz, és annyi posványos vizet itattak vele, hogy szegény leány végül kínjában víznek ment az aranyos lápoknál, ahova csak babonások járnak.

Sírtak-ríttak a szülők, sírt-rítt minden falu legénye, meg a bíró, a pap, és a lickóvadamosi békagyújtó ember, csak a vadász mondta, hogy nem az ő dolga. De neki is megeredt a könnye, mikor a következő teliholdkor az egész termését elpusztították a kágyéllók. De még ha csak az övét! Fölfaltak azok mindent Babosdöbrétől Iklódbördőcéig, többet pusztítottak tatárnál, töröknél, akkora éhínség volt, hogy bocsorszíjból sütötték a prószát. Elmentek hát a szülők, a bíró, a pap, a békagyújtó ember, a vadász, és a falvak minden legénye teliholdkor az aranyos lápokhoz, ahova csak a babonások járnak, és kérlelték a leányt – akit el se temethettek rendesen, hisz nem merték keresni a mocsárban – hogy bocsásson meg nekik. Térdepelve, mellüket verve könyörögtek az éhezők.

Akkor a Hold ezüstté változtatta az aranyos lápokot, és ahány vadleány csak volt a vizekben, a hasadékokban, a gyökerek között, az mind előttük termett. Köztük volt a ragyogó szépségű leány is, de már nem volt emberi ábrázata, úgy festett, mint társai: zöldeszűt hajának földig lógó köntöse takarta csak meztelen,

víztől csillogó testét, két szeme, mint két réztányér, két sebesen forgó kerék.

Állták a népek a vadleányok tekintetét, mert olyan éhesek voltak, hogy már az ördögötől se féltek volna. És akkor azt mondták fényesen csengő, szomorú hangon a vadleányok:

>>Hogy gyáva és kemény szívetek meglágyuljék, pusztítsák a kágyéllók kertjeiteket ezerkétszáz teliholdon át! De ha minden egyes teliholdkor elhozzátok nekünk a legszebb legényt, hogy megmelengetse a víznek hajsolt leány árva szívét, akkor a szívből az ártó kágyéllók ellen gyógykágyéllók kélnek, és megvédik kertjeiteket.<<

Mit tehettek szegények szükségükben, kiválasztották a legények legszebbjét, és beküldték a láp vízébe. Az megkereste a víznek hajsolt leányt, és megmelengette szívét. Mire a legényből kiszállt minden élet, a leány szíve megmelegedett. És a meleg szív körül fortyogni kezdett a víz, és rettenetes párákat és gőzöket erigetett a mocsár, és előmászott belőle a sosem látott, zöldeszűt színű kágyéllók egész csillogó serege. Ezek aztán nekieredtek a kerteknek, és aprítani kezdték a veteménypusztító kágyéllók nemzetségét. Mire a Hold ismét az ég keresztútja mögé rejtőzött, az ezüstszín kágyéllók fényes győzelmet arattak a többi fölött, aztán úgy eltűntek, mintha ott sem lettek volna.

Hálálkodott hát a göcseji nép, amiért megmenekült az éhhaláltól, és bizony azóta is minden teliholdkor elviszik a legszebb legényt az aranyos lápokba, és így is kell tenniük még majd' száz éven keresztül, mire letelik a vadleányok átkának ideje.”

A monda számtalan kérdést fölvet a főszereplő önbeteljesítő jóslatától a többi szereplő szimbolikájának megfejtéséig, de a legtöbbet nyilván arról vitáznak tudós főink, hogy mikor is jár le a 100 évnyi, vagyis ezerkétszáz teliholdnyi átok. Van is miért vitázni, hisz nem tudjuk a monda születésének pontos idejét, meg a Hold sem ugyanannyiszor telik meg minden évben. Manapság, mikor a förtelmes kágyélló nagyon is valószínűsége van a nyakunkon, a viták egyre hevesebbek. Érdekes, hogy a vitázók között szép legény nem akad egy se.

Ahogy a gyógykágyélló létezése se nyert bizonyítást mindmáig. Erről a lényről is csak idős asszonyok sutognak:

– „Ha jön az ezüstpáncélos (sic!) ellencsiga, a förtelmes kágyélló mind menekülne, de a gyógykágyélló gyorsabb, és nem elég, hogy fölfalja a gonosz jószágot, hanem amerre mászik, nyálkájával begyógyít minden kirágott lukat salátán, káosztán, krumplilevélen”.

– „Mikor teliholdkor elszaporodnak a kágyéllók, kérni kell az Istent, hogy adjon megint hatalmat az erdei

vadleányoknak, hogy táncolhassanak a kertek végében. És akkor a hajukból kirázzák a gyógykagyíllókat, és azok megeszik a közönséges kagyíllókat. És ahova a gyógykagyílló odakakál, ott meggyógyul és gazdag termést hoz a föld. Mikor a telihold eltűnik, eltűnnek az ellencsigák is, és csak akkor jönnek megint, ha Mária könnyét (Briza media, vagyis rezgőfű) hintünk a kút vizébe.”

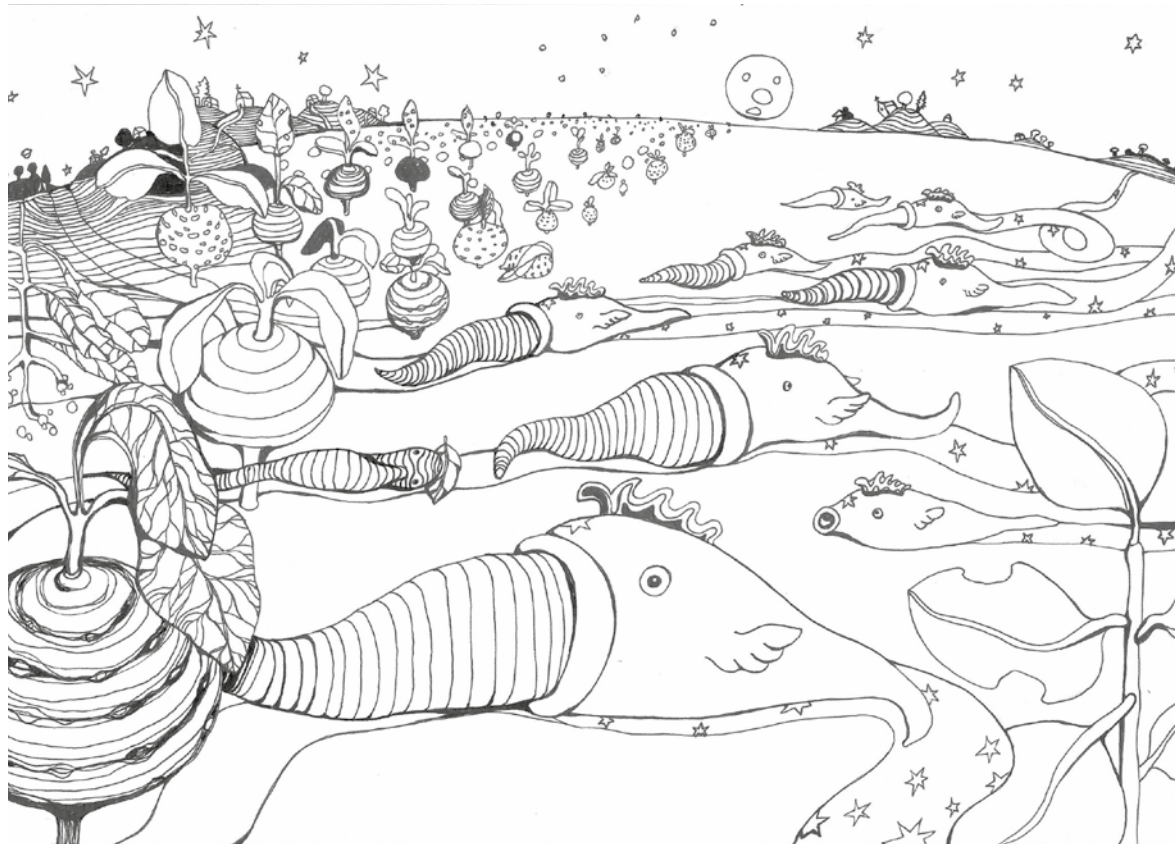
– „Azért vannak rajt a veteményen a kagyíllók, mert nem tudunk ellenkagyíllót hívni. Mert az csak akkor jön, ha teleholdkor egy legény haját egészen a mocsárba vágják. De nem szabad ollóval, csak sarlóval levágni, és az olyan sarló kell legyen, amit vasárnap hajnalban tett egy katona egy szekérre. És úgy kell közbe énekelni, mint a lidérc. Csak akkor jön a gyógykagyílló”.

Hogy miként is van ez valójában, és mi dolgunk van ezzel a mai furcsa világban, azt mindenki döntse el maga. Mindenesetre árulkodó lehet a környéken nagy népszerűségnek örvendő zalacsáposdi blackpunkmetál zenekar, a Förtelmes Kagyílló – amelynek dalszövegeikből idézni lehetetlen, mert értelmes szó nincs benne, csak hörgés és bugyborgás, mivel az énekes egy akváriumot hord a fején – nemrégiben kiadott közleménye:

„Sajnálattal értesítjük kedves rajongóink, hogy pontosan egy év múlva, teliholdkor feloszlunk, mivel a vadleányok átkának lejártával a mi időnk is betelik. De ne féljete, addig is minden teliholdkor koncertezni fogunk.

Blackpunk rulezz, óvd a veteményt, földi!”

Illusztráció: Varga Virág

Kötetbemutató

A Pannon Tükör Könyvek sorozat legújabb kötetének bemutatóját tartottuk 2021. november 30-án 17 órától a Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtárban. Merő Béla *Találkozások* c. kötetéről a szerzővel Nászta Katalin költő, színművész beszélgetett, köszöntőt mondott Bubits Tünde, a Pannon Tükör főszerkesztője. Az est házigazdája Kiss Gábor és Tóth Renáta volt.

Lapszámbemutató és díjátadó

A Pannon Tükör-díj ünnepélyes átadására és a 2021/6. lapszám bemutatására került sor 2021. december 10-én, pénteken 17 órától a zalaegerszegi Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtárban. Köszöntőt mondott és a Pannon Tükör-díjakat átadta Balaicz Zoltán Zalaegerszeg Megyei Jogú Város polgármestere. Nagy Betti költővel, a líra kategória díjazottjával Bubits Tünde főszerkesztő és Nagygyéci Kovács József online-főszerkesztő beszélgetett, a próza és a kritika kategória két nyertese András László író, illetve Smid Róbert kritikus videón jelentkezett be az est során. A díjazott szerzők írásából Szeglet Lajosné Dömötör Annamária olvasott fel, az est két házigazdája, ahogy egész évben, a könyvtár igazgatója, Kiss Gábor és igazgatóhelyettese, Tóth Renáta volt, ezúton is köszönjük nekik!

Étel és irodalom

– rendhagyó kötetbemutató Cséby Gézával

Adventi meglepetésként rendhagyó kötetbemutatót és karácsonyváró lengyel főzést szerveztünk advent harmadik vasárnapjára, a főszakács

Cséby Géza költő, író, műfordító volt. A Pannon Tükör Könyvek sorozatban *Sajtkukacka Manó kalandjai* címen megjelent Andrzej Grabowski lengyel szerző jegyezte gyerekkönyv magyar fordítója így kapcsolta össze a lengyel és a magyar irodalmat az ünnepvárási, ünnepi szokásokkal. Köszönjük a remek lehetőséget a zalaegerszegi "Sótájm" főzőiskolának!

Pannon Tükör-est Budapesten

2021. december 14-én 19 órától Pannon Tükör-estet tartottunk Budapesten, a Nyitott Műhelyben. Lapunk idei 5. és 6. számát Móré Tünde és Nagygyéci Kovács József szerkesztők mutatták be, majd sor került a Pannon Tükör-díjak átadására. Először Móré Tünde, a 2020-as év díjazottja kapta meg a díjat jelképező kisplasztikát, majd az idei díjazottak következtek: András László és Smid Róbert, akik nem tudtak jelen lenni a zalaegerszegi díjátadón, most vehették át Németh János alkotását.

Az est második részében a Cseh Tamás-Csengey Dénes alkotópáros archívumokban fellelt dalaiból készített *Másnap* című zenés előadásról beszélgetett az alkotókkal Nagygyéci Kovács József. Közreműködött az előadás két szereplője, Beck Zoltán és Szűcs Krisztián, a szerkesztő, Csengey Balázs és a rendező, Bérczes László. Ezúton is köszönjük Finta Lászlónak, a Nyitott Műhely tulajdonosának, vezetőjének, mesterének a vendéglátást!

Legyen Zala! – művészeti pályázatot hirdettünk

A Pannon Tükör kulturális folyóirat jeligés, pénzdíjas pályázatot hirdetett öt kategóriában (vers, novella, pub-

licisztika, vizuális alkotás, színpadi mű), kategóriánként két korosztályban (30 év feletti és alatti). A pályaművekkel kapcsolatos elvárás nem volt – hacsak nem kérés: a pályaművek témájának, világának, háttérének bizonyos zalai vonatkozása. Ennek jellegét, mértékét, megvalósításának módját viszont teljesen a szerzőre bíztuk. A művek megszólítottja, hőse, apropója lehetett egy zalai kötődésű személy, annak életműve, de lehetett bármi más is, ami mögött Zalát sejtethetjük. A borostyánutat, az TV-tornyot, a Balatont, a lendvai hegyet, a szőlőhegyeket, Hévíz tündérrózsáit, Göcsejt, a Szegek vidékét, az olajfűrótoronyokat, az érintetlen erdőségeket, a Festeticseket, Kisfaludyakat, Zrínyieket, a Kis-Balaton nádasait, a hetési gasztronómiát, a henye-hegyi panorámát az Alpoktól a Balaton-felvidékig, a tőkmagolajat, a karácsonyi fenyődömpingből élő falvakat, Rezi várát, bármit, csak (és egyúttal ez pályázatunk címe is) LEGYEN ZALA! A nyertes pályaművekkel hamarosan olvasóink is találkozhatnak!

Megújul a

Pannon Tükör Online

Az újraindulás ötödik évében jelentősen megújul lapunk internetes kiadása, a Pannon Tükör Online. Olvasónk a megszokott tartalmak mellett külön oldalon (Pannon Tükör Online Kulturális Tér) találkozhatnak a régió kulturális-művészeti programjainak ajánlóival, egy oldalról elérhető lesz lapunk YouTube-csatornája és a most induló SoundCloud csatorna, utóbbin hanganyagokat teszünk elérhetővé. A megújult formában elérhető régi és új tartalmakat olvasóink továbbra is az ismert oldalon, a www.pannontukor.hu címen találják.

PANNON TÜKÖR

Dús László: Szitanyomat

Szerzőink:

A. Gergely András (1952, Budapest) szociológus
Ábrahám Erika (1967, Budapest) író, költő
Acsai Roland (1975, Cegléd) író, költő, műfordító
András László (1966, Piliscsaba) író
Ágoston Tamás (1985, Mezőkövesd) költő
Aradi Vivien Napsugár (2001, Mátészalka) költő
Bak Rita (1974, Budapest) költő, műfordító
Bence Lajos (1956, Göntérháza) költő, publicista, szerkesztő
Benedek Szabolcs (1973, Budapest) író
Bucsy Balázs (1984, Veszprém) író
Dobosy Tímea (1999, Budapest) költő
Eszenyi Fanni (1997, Győr) költő
Fajt Anita (1987, Budapest) irodalomtörténész
Garai László (Szeged) kritikus
Geresits Gizella (1942, Lenti) költő, kritikus
Gyurász Marianna (1991, Révkomárom) költő, biológus
Hőnyi E. Katalin (1992, Budapest) író
Izer Janka (1996, Budapest) költő
José F.A. Oliver (1961) spanyol származású német költő
Juhász Kristóf (1982, Szentkozmadombja) író, újságíró
Kala Noémi (2003, Ózd) költő, műfordító
Kondákor Gyöngyi (1959, Lenti) költő
L. Simon István (1954, Lenti) költő
Lackner László (1943, Zalaegerszeg) író, költő
Lukács Izabella (1996, Lovászi) költő
Nagy Tamás (1996, Beregszász) költő, műfordító
Majláth Ákos (1996, Nyíregyháza) író, költő, gyermekpszichológus
Makó Ágnes (1983, Budapest) író
Molnár Gábor (1978, Lenti) költő
Morva Mátyás (1995, Budapest) író, szerkesztő
Nagy-Laczkó Balázs (1989, Gyula) író
Pánczél Petra (1977, Zalaegerszeg) kulturális újságíró, blogger
Péntek Imre (1942, Zalaegerszeg) költő, kritikus
Pisnjak Attila (1989, Lendva) művészettörténész
Radnai István (1939, Budapest) író, költő
Siska Péter (1984, Nyíregyháza) költő
Smid Róbert (1986, Budapest) irodalom- és kultúratudós, kritikus
Soós József (1953, Lenti) költő
Szabó Dárió (1996, Pécs) költő
Szabolcsi Alexander (1999, Budapest) költő
Számvéber Norbert (1975, Budapest) hadtörténész
Szerhij Zsadan (1974) ukrán költő, író, műfordító
Turbuly Lilla (1965, Budapest) író, kritikus
Völgyi Anna (1991, Körmend) író
Wirth Imre (1964, Pomáz) író, irodalomtörténész, szerkesztő
Zágorec Csuka Judit (1967, Lendva) költő, író

Lapszámunk fotóit **Mészáros T. László** készítette.

HORVÁTH LÁSZLÓ: In Memoriam Bayer Csaba